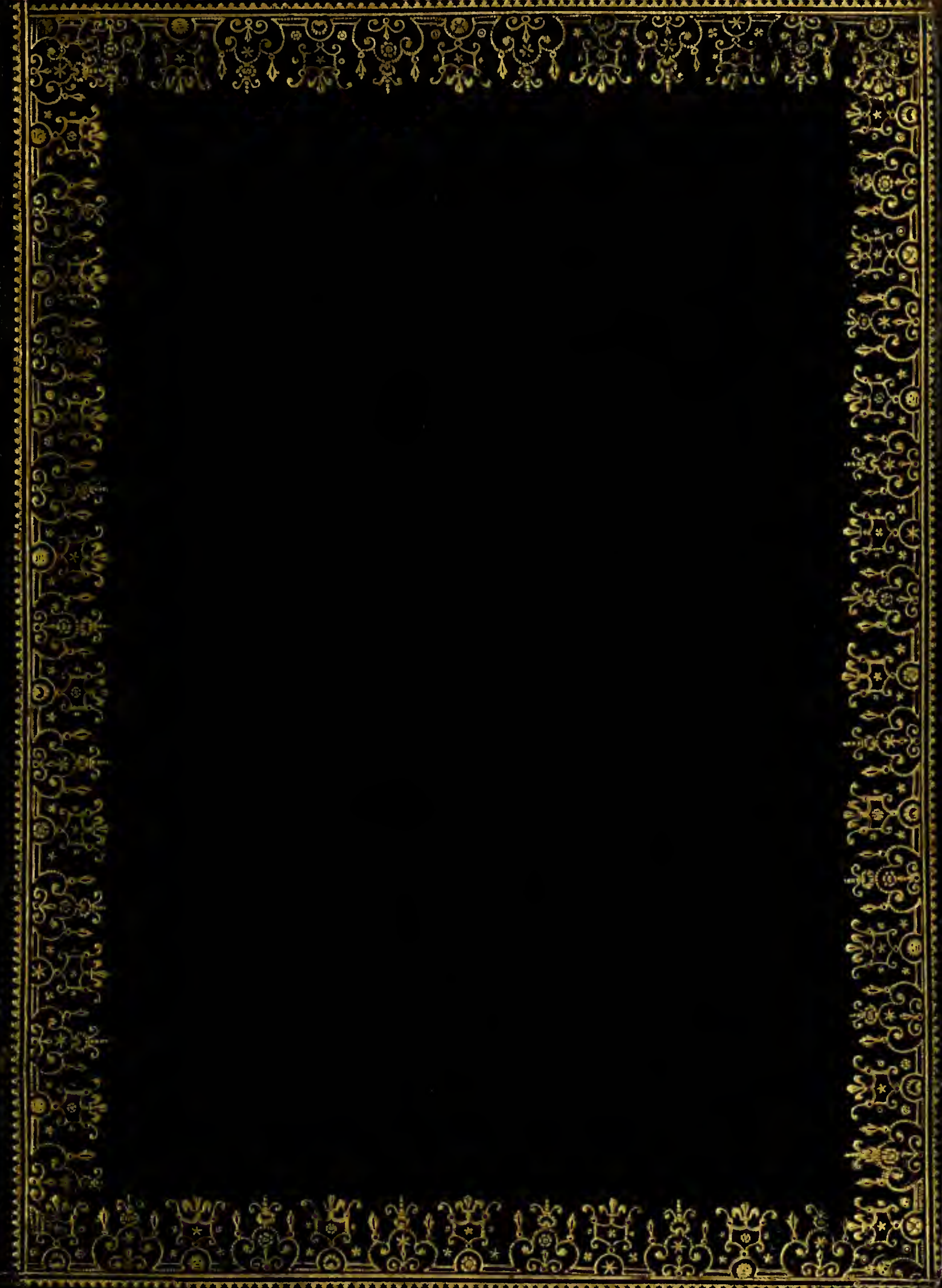
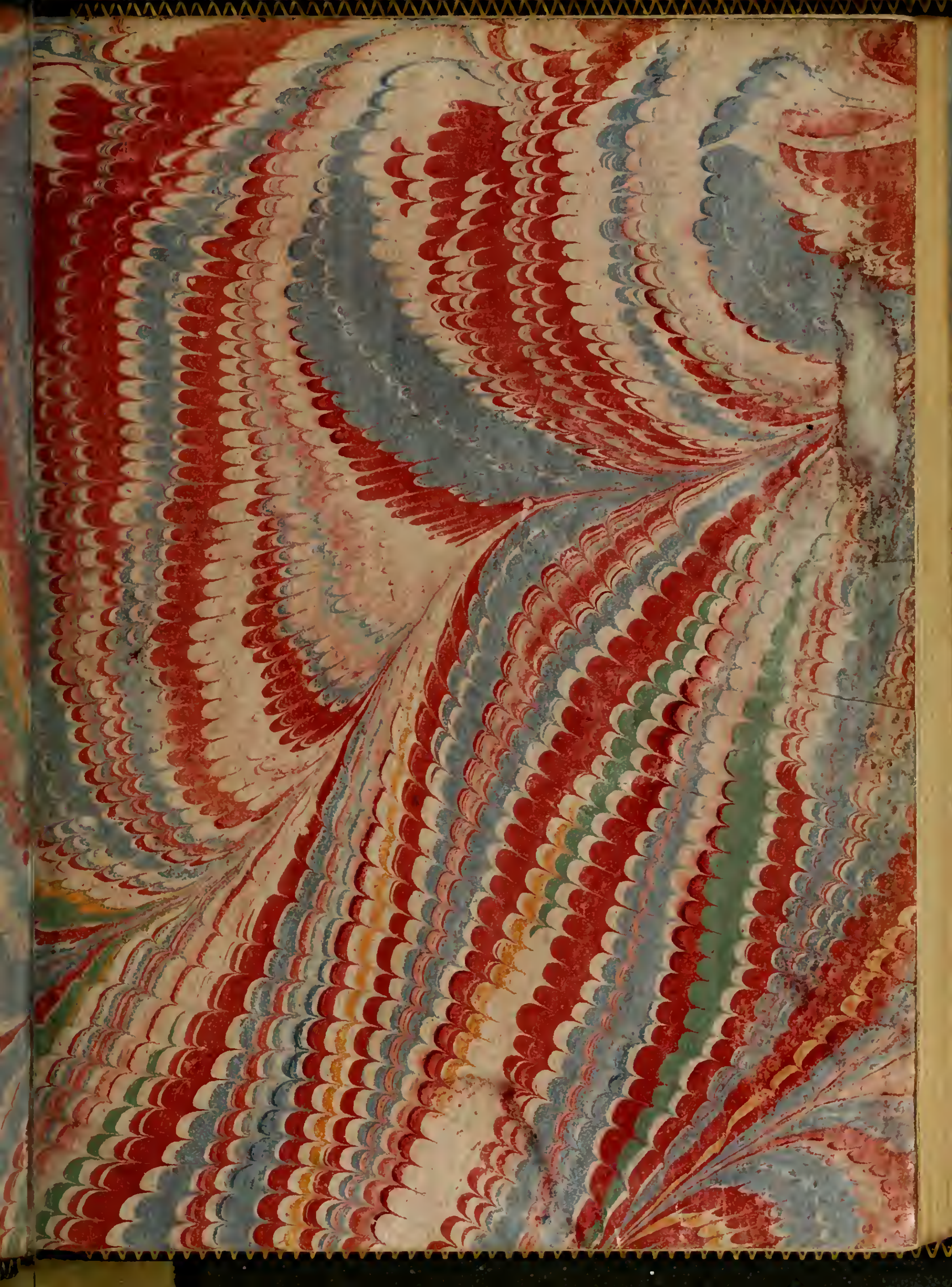



UT PROSIM.
FOLEY.





FOLEY.

DE

Fide & Officiis CHRISTIANORUM LIBER.

Authore THOMA BURNETIO, S.T.P.



LONDINI:

MDCCXXII.



MONITUM.

AUCTORIS *doctissimi prudentiâ cautum fuerat, ut quam de rebus controversis sententiam clausam in pectore habuit, nonnisi cum paucis, iisque consultioribus, amicis communicaret: nec palàm proderet; ne, datâ ingeniis hinc paulò* infirmioribus *indè* liberioribus *occasione, contentioni facem prætulisse videretur. Quoniam autem tam rara Scriptoris eruditissimi monumenta ob codicum ab ipso impressorum paucitatem aut deperire aut pro deperditis haberi aliquando possent; aliquot eo-*

rum

rum exemplaria viſum eſt diligenter ad ipſum Archetypum recudere: non ut in vulgus ederentur (ne fortè Auctoris defuncti propoſito fraus fieret); ſed ut ſelectorum quorundam fidei, quaſi depoſitum quoddam, concredita, tam à publicatione quàm ab interitu tuta conſervarentur. Quiſquis igitur hæc acceperis, ſcias tibi utendì tantùm, non abalienandi jus dari; teque fidei violatæ reum fore, ſi, te permittente aut connivente, vel exſcribantur, vel imprimantur. Vale.



DE



DE

Fide & Officiis CHRISTIANORUM.



Cap. I.

Argumentum & Ratio Operis.



DOCTRINAM Chriſtianam in Canone Scripturæ contineri, ſive in Libris Sacris Judæorum & Chriſtianorum ſupponimus; neque id agitur impræſentiarum, (quod ab aliis præclarè præſtitum eſt) ut eorundem Librorum authoritatem vindicemus. Doctrinam

autem in ſacris illis tabulis deſcriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Chriſtianam eſſe Œconomiam Deo dignam, & humano generi ſalutarem; nihílque ſuperſit obſtaculi (modò animorum vitia excipias) quo minùs hanc Religionem, ut cœleſte donum & inſtitutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & affectu ipſius obſequamur præceptis & documentis.

Quæ proindè propius ſpectant ad hanc diſſertationem ea ſunt quæ ſequuntur. Ut dilucidè doceamus pro virili, quam viam ſalutis præſcripſerit Religio Chriſtiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ inſuper auxilia promiſerit ad virtutem & pietatem contendentibus. Prætereà, qualem Dei cultum ritúſque ſacros inſtituerit. Porrò quibus conſtet dogmatis Fides Chriſtiana, quærendum: Quæ nova proponat aut myſtica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum. Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid ſtatuat: Qualem polliceatur felicitatem ſuis diſcipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliíſque affinibus, verſabitur hæc diſſertatio.

Inter alia quæ Chriſtianis olim objecêre Philoſophi, duo erant maxima: Primum erat *Credu-*

Credulitas, ſeu fides temeraria, in recipiendâ ſuâ Religione, & eâdem pertinaciter aſſerendâ: Dein alterum, ipſius religionis imbecillitas & impotentia ad reſtaurandam & perficiendam, ac, ut ità dicam, beatificandam Animam humanam. Ad prius quod ſpectat, *Celſus* apud *Origenem* populum Chriſtianum L. 1.
generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate ſuâ facilè decipiuntur à præſtigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut ſua fides ad examen revocetur. *Φησὶ δέ τινας μηδὲ βȣλομένȣς διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιςεύȣσι, &c.* *Quoſdam ex his*, de Chriſtianis loquitur, *ne velle quidem rationem fidei ſuæ vel reddere vel accipere dicit. Uſurparéque illud dictum, nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE. Dicere etiam ſolitos, mala res eſt mundana ſapientia, bona verò ſtultitia.* Pudet audire hæc opprobria in Chriſtianos effuſa, temerè licèt, ut ſpero, & invidiosé. Siqui ſunt qui hoc modo torpere & otiari amant in ſuâ religione, & tantùm non obdormiſcere, in eos incidant hæc ſpicula, pungant & expergefaciant. Nos utique vigiles eſſe volumus, animóque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei noſtræ, nec eam à quoquam recipi petimus, niſi peracto priùs examine; ſive id

inſtituant per monumenta Prophetica, ſive ex hiſtoriâ rerum à Chriſto & Apoſtolis geſtarum, ſive ab ipſius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus, nullum locum excipimus, unde elici poſſit veritas, aut eluceſcere.

Quod pertinet ad alterum nobis à Philoſophis objectum, eſt quidem commune Chriſtianis cum Judæis, Ethnicíſve quibuſcunque qui formam aliquam religionis, cultúmque Dei aut Deorum obſervabant. Scilicet *Porphyrius*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuſcunque humano generi hactenus propoſitis, hanc auſus eſt ferre ſententiam, *Nondum receptam eſſe unam quandam ſectam quæ univerſalem viam Animæ contineat liberandæ.* Nempe liberandæ à ſuis ſordibus, & ad primævam ſuam felicitatem & perfectionem reſtituendæ. Id enim voluit *Porphyrius*, necdum ait ad ſuam notitiam perveniſſe, ex ullâ Philoſophicâ diſciplinâ, aut religione publicâ, hujuſmodi viam ſalutis univerſalem.

S. Auguſt. C. D. l. x. c. 32. vid. etiam c. 11.

Quæ deſideravit *Porphyrius* in omni aliâ religione, putâ vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promiſit & exhibuit Dux & Legiſlator noſter, Chriſtus. *Ego ſum*, inquit, *via, veritas & vita*, *Joh.* xiv. 6.

Dixítque

Dixitque sibi datam esse *omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ, (Mat.* xxviii. 18.) Nec tantùm in Cœlo & in Terrâ, sed etiam *inferorum & mortis ei commissas esse Claves, Apoc.* i. 18. Dein hanc plenitudinem potestatis júsque in vitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Posteà, suâ ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præsensionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cùm de authoritate Legislatoris agitur.

Interea, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Luc. xx.
Ità vitam æternam explicuit Christus, ita in- 36.
telligunt Philosophi. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat conditiones, quâ viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, *Joh.* xi. 25. *Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die.* Hoc est, qui fidem legémque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, sive

ve Gentium ſive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, ſe, finitâ hâc vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem ſæpius repetit Chriſtus, oblatâ occaſione, in aliis ſermonibus & colloquiis, *Joh.* iii. 15. *c.* vi. 40. *c.* x. 28. *c.* xvii. 2, 3.

His itidem conſentientem in omnibus experimur doctrinam Apoſtolorum, primorum Evangelii præconum. Potentiam ſimul & propenſam Chriſti voluntatem ad procurandam ſalutem humani generis, vímque illius inſtitutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & teſtantur. *Non me pudet Evangelii* Rom.i 16. *Chriſti*, inquit Paulus, *ſiquidem eſt potentia Dei ad ſalutem cuivis credenti, Judæo primùm, tum etiam Græco.* *Nec eſt*, inquit Petrus, Act.iv.12. *in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo, quod datum ſit inter homines, per quod oporteat nos ſalvari.* Hunc etiam θεὸν σωτῆρα iidem teſtes aſſerunt, & velle & poſſe Animum noſtrum in participationem naturæ divinæ, corpúſque in participationem formæ divinæ evehere, (2 *Pet.* i. 4. *Phil.* iii. 21.) Quibus præmiis, quâ gloriâ, nihil patitur illuſtrius natura humana: nihil cupit præclarius ambitioſa philoſophia. Sed de his pleniùs in ſequentibus.

Hæc

Hæc ad *Porphyrium*. Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à servitute hujusce Corporis, purgandæque ad vitam, quam anhelamus, cœlestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnémque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unà affirmamus, *Rom.* i. *Heb.* x. Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mundúmque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum, *Rom.* viii. 19, 20, 21, 22, 23. *Eph.* i. 13, 14. Intereà Christianis præcipitur in hâc vitâ iterum iterúmque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctísque promittitur salus æterna (*Heb.* xii. 14.) memoratâ ubique sanctitate, ut ejusdem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vímque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, 1 *Cor.* xv. 58. & 2 *Cor.* vii. 1. *Hebr.* xii. 1, 2.

Ita comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hâc insti-

institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinâ & ab eâdem confirmata, ut effectu suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

Hæc in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ prætereà à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Messiam nostrum, Legémque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendat, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrâ, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

Cap. II.

De Religione Naturali, universali & immutabili. Dein de Religione instituta, & ipsius fundamento generali in singulis OEconomiis.

OMNIS Religio vera, sive divinitùs sive humanitùs instituta, suas habet radices in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est consideranda. Religio autem naturalis in eo posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum unum Summum*, rerum omnium Authorem & Rectorem; Dein rerum discrimina, secundùm rationes veri & falsi, boni & mali, turpis & honesti, justi & injusti. Denique, quatenus ab his arguitur, præmiorum & pœnarum futuram distributionem. His fundamentis innititur religio prima, atque ei superstructæ sunt Religiones secundariæ: quæ dici solent œconomiæ, dispensationes, Leges aut Institutiones sacræ. Hæ verò œconomiæ & instituta multimodìs variantur pro ratione temporum, locorum & gentium. Dein alia atque alia sunt secundùm rerum intellectualium ordines

mundóſque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Corpore animali ſunt quædam ſtamina, ad vitam & ſenſum neceſſaria, ſinè quibus natura animalis conſtitui aut conſiſtere non poteſt: licèt interim variæ ſint formæ & figuræ iſtorum corporum, ſuperadditis organis aptíſque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piſcium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & ſenſu fruuntur: Ita variæ ſunt Religionum formæ, facies, & conſtructiones, pro vario rerum ſtatu & ordine, ſecundùm providentiam & conſilium ſapientiſſimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem ſuccum, ſinè quo nullam habituræ eſſent vim divinam aut vitalem. Nullum eſt ædificium abſque fundamento, nec arbor aut frutex abſque radice: Neque magìs ſinè his ſeminibus & principiis originariis ulla naſci poteſt aut conſtare religio.

Ad hæc conſequens eſt, vel potiùs intertextum, univerſalem & immutabilem eſſe hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione inſtitutâ dici poteſt. Univerſalem enim dico ſenſu latiſſimo, quoad omnia tempora, terras, populóſque: Nec in hâc Terrâ tantùm, ſed etiam in

cæteris,

cæteris, quotquot ſunt habitabiles per totum univerſi ambitum. Sicut enim colores ſunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ ſubjectæ, Lux autem eadem eſt quæ ſingulis ſubſternitur, & à diverſis corporibus diverſas habet modificationes: Ita religio naturalis in ſe eadem ubique, variè modificatur in diverſis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræſentatur. Neque æquum eſt credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantùm apud nos miſellos & in hoc Orbe exiguo, ſed quaquà patent univerſi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & πολυποίκιλος σοφία.

Illud prætereà notandum: Quo præſtantiores ſunt naturæ intelligentes & ſublimioris ordinis, eo puriorem eſſe & magìs defæcatam religionem quæ apud ipſas exercetur; ut cùm cœlum versùs aſcenditur è terrâ, quo altiùs evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera: Deorſum autem dejectis oculis craſſius & turbidius videtur lumen, umbris hîc illîc, & nebulis, & fumis interſperſis. Pariter in naturis ſuperioribus, quo propiùs acceditur per varios tranſeundo rerum gradus ad ſummum Numen, eo magìs ſicco & caſto lumi-

ne, mente & veritate in ſingulis colitur Deus, virtutiſque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbroſior eſt religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magìs accommodata.

Aug. de C. D. l. vi. c. 5.

Distinxerunt olim ſapientes Religionem in *Vulgarem* & *Philoſophicam:* & inter Romanos doctiſſimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum diſpertivit in *Poëticam* & *Politicam.* Hæc quidem non malè ſejunxit & diſcrevit alia ab aliis in Religione Ethnicâ, ut erat impura & permiſta; atque alia apud vulgus, apud ſapientes alia. Nos autem quæcunque ſunt fabuloſa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author, non diffiteor, multa vera eſſe quæ vulgo ſcire non ſit utile: & ſiqua nudè propoſita finem ſuum non eſſent aſſecutura, in iis licet ad commune judicium popularémque intelligentiam ſtylum demittere.

Diximus præterea Religionem naturalem eſſe *Æternam* & *immutabilem:* ut patet exinde quòd radicata ſit in naturâ divinâ, quæ eſt æterna & immutabilis. Eſt in Deo, ut in ſuo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, juſtitia, ſanctitas, omnis denique rectitudo: Et

ab

ab his perfectionibus naturæ divinæ æſtimanda & metienda eſt perfectio omnis creaturæ rationalis. Eo enim quævis eſt perfectior, quo propiùs accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quo perfectior eo beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata ſitis, eo nos impellunt omnia, ut veritatem, juſtitiam, bonitatem, cæteráſque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quúmque harum perfectionum regula ſit immutabilis & inflexilis Dei natura, ut anteà diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & reſpondet religio naturalis, in hâc parte fixa, immobilis & immutabilis.

Hæc de religione naturali ſecundùm innata rerum diſcrimina, boni & mali, turpis & honeſti, in vitâ & moribus inſtituendis ſemper obſervanda, dicta ſunto. Pars altera religionis naturalis verſatur circa cultum Dei, & pietatem ſummo Numini debitam. Eſt autem vera pietas Adoratio Dei ſecundùm dignitatem & perfectionem ſuæ naturæ. Eſtque vel ſolius animi, in meditatione & contemplatione poſita, &, quæ indè naſcuntur, aſpirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel eſt etiam externa, quæ corpore unà peragitur, precibus & laudibus

dibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hîc pingas velim Religionem naturalem penitùs nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recèns editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliatæ: His solet redundare potiùs religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam. Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Præthereà Dies festi sacris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscentiam & reformationem hortationes. Denique, quæcunque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundùm optimum naturæ lumen, ea sunt inserenda aut adoptanda in religionem naturalem.

Non est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cœlum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evehitur. Quâ lege præter illam conscientiæ naturalis vitam instituit, mores rexit * Noachus, cùm habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recèns nato secundus tertiúsve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth.* xxiii. 35. Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hósne omnes credemus æternùm periisse, aut perituros esse? *Hos*, inquam, *qui legem externam non habentes, sibiipsis fuere Lex, ostenderúntque vim legis scriptam in cordibus suis,* Rom. ii. 14, 15.

* Tertull. advers. Jud. c. 2. p. 184. *Unde Noe justus inventus si non &c.* adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

unà

unà teſtimonium reddente ipſorum conſcientiâ, & cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus aut etiam defendentibus. Te prætereà teſtor, Nobilem Arabem, Dei ſervum, Jobum; Dei ſervum appello, erat enim, Deo teſte, *Integer & rectus, timens Dei & recedens à malo.* Quas virtutes heroicas exercuit, referente Hiſtoriâ Sacrâ! Quam vim & conſtantiam animi! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factíſque! Plures non memoro ſatìs notos, ex hâc aut illâ gente & ætate †. Nec credendum eſt, hos eximios viros ſibi ſolis ſapuiſſe: Celebrârunt, in ſuâ quiſque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum, purum, caſtum, Deo gratum, ſibi & ſuis ſalutiferum. Tales cultores quærimus, cultúmque ſimilem, in eâ, de quâ hîc agitur, religione naturali, ſincerâ & incorruptâ. Sed ad Religionem inſtitutam tranſeamus.

RELIGIO inſtituta qualiſcunque duabus conſtat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello: & quod habet novum & huic ſuperadditum, inſtitutione aliquâ divinâ aut

† Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες &c. Juſtin. Apol. 2. p. 83. Dein Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἳ τὰ καθόλου, καὶ φύσει, καὶ αἰώνια καλὰ ἐποίουν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ. *Nam qui ea fecerunt, quæ univerſim, & naturâ & perpetuò pulchra ſunt, Deo benè placent.*

humanâ,

humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Pietas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secúmque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulísque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitùs institutâ, adeóque verâ, pars naturalis est superior, & dominatur alteri quoties sese intersecant, atque ita impediunt ut alterutra sit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Christianâ, à Deo constitutis, manifestò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & institutis omnibus sanctitas naturalis, & virtus interna, ut infrà patebit. Sed operæ pretium erit has Leges sacras cujuscunque ordinis cum naturali paucis conferre, ut in singulis quem locum teneat Illa videamus.

Quoad Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eúmque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putà quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, *(Mat.*

xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter ſtatuerunt è Judæis ſapientiores. Aiunt quidam Doctores Hebræi, id primum fuiſſe conſilium propoſitúmque Moſis, ut ex unico Decalogo, ſive decem præceptorum tabulis legem conſtitueret Iſraëlitis: Sed cùm redux è monte vidiſſet ingenium populi ad Idololatriam propenſiſſimi, utpote qui tantillo tempore ſuæ moræ *Aureum vitulum* ſibi confecerat, & in Deum Iſraelis erexerat: His, inquam, viſis, mutavit ſententiam Moſes, atque ſecum ſtatuit, huic populo opus eſſe Religione negotioſâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus ſuis ſacris diſtentos, ne ex otio & affectibus ſuperſtitioſis in idololatriam deflectant. Hinc legi ſuæ puræ & ſimplici multitudinem rituum adjunxit, utilium quidem in hunc finem, ſed aliàs in onus & gravamen; ita tamen adjunxit, ut ſub his umbris ſemper integra & illæſa maneret juſtitia naturalis & immutabilis. Flavius Joſephus, vir harum rerum conſultiſſimus, cùm decreta Cæſaris & Præſidum Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ expoſuiſſet, in ſuæ Legis defenſionem hæc ſubjungit, *Ἔθεσι μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι γένος, ὃ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται κατὰ πόλεις, ἐσθ' ὅπη πολλῆς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιόν δε πᾶσιν ἀνθρώ-*

Vid. Jer. c. vii. 22, 23.

Antiq. Jud. l. 16. c. 10.

ποις

ποις ὁμοίως ἐπιτηδεύει, λυσιτελέστατον ὄν, ἕλλησίν τε καὶ βαρβάροις· οὗ πλεῖστον οἱ παρ' ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὔνους καὶ φίλους ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἐπαιτητέον, καὶ δέον οὐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὄιεσθαι τὸ ἀλλότριον, ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιτηδείως ἔχειν· τοῦτο γὰρ κοινὸν ἅπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus quidem nulla gens iisdem utitur perpetuò, sed oppidatim ferè in his fit mutatio aut differentia: Justitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utilissima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris legibus habetur ratio, nósque omnibus, modò eas inviolatas servemus, charos ac amicos potest reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diversum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis studia. Hæc enim communis est omnibus, & sinè hâc non potest humana vita consistere.* Rectè distinxit id quod singulare est in hâc aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλοκἀγαθον appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.

Prophetæ * præterea, qui Mosem sequebantur, idem rerum sive jussarum in Lege, sive prohibitarum discrimen tradiderunt & inculcârunt. Majoris ubique æstimant pretii & valoris justitiam, probitatem, misericordiam, aliásque dignitatis innatæ virtutes, quàm sacrificia & victimas, aut ritus quoscunque, à Deo licèt institutos. Multùm versantur, ut notum est, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnâ verborum vi & copiâ: Deúmque introducunt quandoque indignanter & cum fastidio rejicientem hæc quasi superflua aut præ cæteris nihili facienda. Vide quæ Propheta *David*, quæ *Isaias*, *Jeremiah*, *Hoseas* & *Micah* hâc de re disserunt: & cum Judæis superstitiosis, quasi injurias Legi factas vehementer expostulant, *Psalm.* l. *Isa.* i. 11, *&c.* *Jer.* vi. 20. *Hos.* vi. 6. *Mich.* vi. 6, *&c.*

Mat. xxiii. 23. & xii. 7. Luc. xi. 39, 40, 41. Mat. v. 23, 24.

Denique, ut olim Prophetæ, ita Christus, Legis Mosaicæ supremus Expositor, hanc distinctionem rerum, magìs minúsve sacrarum, neglectam aut malè custoditam Judæis sæpiùs objecit & exprobravit. Quæ in se & semper bona sunt Τὰ βαρύτερα τȣ̃ νόμȣ appellat, *Legis graviora capita*, quæ præponderant aliis omnibus, innocuis licèt & Lege externâ & temporariâ

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. *Non aliud Gentes prudentiores.* Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

poraria constitutis. Quúmque ritualibus suis inhærerent Judæi posthabitis his primariis, ídque sub religionis prætextu, hypocrisis eos arguit Christus, malúmque iis & tristes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Mat.xxiii. 14. Mar. vii.11,12, 13.
Ita comparata erat Lex Judaica respectu naturalis; de Christianâ jam dicendum.

Dixit Christus se venisse *non ad dissolvendam Legem Mosaicam*, sed ad *implendam. Mat.* v. 17. Quomodò verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritualem penitùs dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (*c.* ii. 15.) & alibi sæpiús. Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens.* Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservârit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeóque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfeceritque. Ita loquitur de

de Evangelio Apoſtolus, cùm ipſius materiam finémque explicat, *Tit.* ii. 11, 12, 13. *Illuxit gratia illa Dei ſalutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & juſtè, & piè vivamus in præſenti ſæculo. Expectantes beatam illam ſpem & illuſtrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac ſervatoris noſtri, Jeſu Chriſti. Qui dedit ſemetipſum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret ſibiipſi populum peculiarem, accenſum ſtudio bonorum operum.* Hic ſcopus, hic fructus Evangelii.

Mat.v.45. 1 Joh. iii. 3. JUBET nos Chriſtus ut ad perfectionem aſpiremus: ut Deum imitemur, tam bonitate quàm ſanctitate & puritate. Jubet nos inſpicere ipſum fontem lucidum Boni, Pulchri, Juſti ſanctíque, ut divinæ imagini conformes ſimus, divinæ naturæ participes. Hic eſt noſtræ, omníſque veræ religionis apex: Nihil dici poteſt aut cogitari ſublimius quàm aſſimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinitè perfectum. Prætereà, tam Chriſtus quàm Apoſtoli pietatem externam, ritúſque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima ſunt, ubique ſparſa in Canone Chriſtiano, perſpicuè tradita ut neminem

nem latere possint, hujusmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia summatim & per ἐπιλογισμὸν recolligit Apostolus ad Philippenses, his verbis, *Quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa,* (sive ex lege naturæ, sive gentium, sive nostrâ) *quæcunque sancta* aut pura, *quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ & nominis* apud omnes; *Si qua virtus,* vel quod in censu virtutum apud probos habetur; *si qua laus,* aut laude dignum & sapientûm approbatione, *hæc cogitate*; Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori insevit natura, & consensus universalis prudentum stabilivit. Atque ex horum omnium studio & exercitio viri Christiani officium constituitur. Cap. iv. 8.

Hactenus de religione Judaicâ & Christianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Superest Religio Gentilis, quæ quidem dici solet *naturalis,* quòd nullam habeat adjunctam Revelationem aut institutionem divinam: sed reverà alienissima est ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in superiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudámque

nudámque deſcripſimus, ut ſinè ornatu, ita ſinè maculis. Sed multis modis impura eſt illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus inſanis, ut in eâ ſuffocari videantur tam pietatis quàm virtutis ſemina. Sed ut hæc æquo jure expendantur, ſtatum ipſius, ſi placet, pauliſper inſpiciamus, ſive in peſſimis, ſive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

Jam receptum eſſe videtur apud eruditos, Gentes inter tot ſua Numina, unum ut ſummum & altiſſimum coluiſſe. Neque aliter fieri potuit, ſi rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, ſingulos ſupremos, concipere non licet: quòd ſi ordines aliquos conſtituas, inferiores & ſuperiores, ad ſummum ordinem tandem perveniendum eſt. Nec in eo ordine fas eſt plures fingere inter ſe æquales: Plura enim infinitè perfecta, & per ſe exiſtentia, conſiſtere non poſſunt, ſecundùm mentis noſtræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quòd præter hunc ſummum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantùm id in uſu erat, ſed à Philoſophis etiam & ſapientibus appro-

approbatum. Ἀθανάτȣς μὲν πρῶτα θεȣ̀ς, *&c.* dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, cæteríque. Nobis quidem Chriſtianis, ut olim Judæis, vetitum eſt quicquam colere præter ſummum Deum: iis autem qui ſolo gaudebant naturæ lumine non habitum eſt nefas, debito honore & veneratione proſequi ſingulos rerum intellectualium ordines, pro ſuo quemque gradu, ſtatione & dignitate; Diſpari autem modo & affectu, ratione ſemper habitâ ad Deum ſummum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò conſtaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuiſſet ſoli Deo Optimo Maximo ſacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras ſpargere voces inanes.

Plat. in Epinom. m. p 984. de Leg. l. 4.

At dices forſan, Dii gentium non erant prorſus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aſpectabilia & notiſſima. Rectè quidem notiſſima, quatenus prægrandia & glorioſa corpora, ſed quòd Numina eſſent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipſi illi cultores. Credebant utique & perſuaſum habebant quomodocunque, ſtellis ineſſe ſuas Mentes, Animáſve, aut Intelligentias: illuſtres ſinè dubio & quodammodo

 divinas.

divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter ſe poſſe putabant aut tantam majeſtatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœleſtia Luminaria.

Hæc ſpeciem habent excuſationis qualiſcunque, non autem legitimæ defenſionis robur. Levibus conjecturis non innitendum eſt in rebus quibuſcunque gravioribus, & in ſacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitioſam ἐθελοθρησκείαν. Utcunque non tam gravis fuiſſet gentium error, ſi nihil præter exercitum Cœli & Deos ſuos immortales coluiſſent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantùm, ſed vilia & fœda in Deorum cenſum adſcripſere. *Mutârunt*, ut inquit S. *Paulus*, *gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.* Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum efferebant, ita poſitâ omni verecundiâ, Animantia, réſque inanimes inſtar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confuſis rerum naturis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

Sed

Sed præter hæc monstra Deorum & hos Deos minusculos, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & deprimendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deásque & sexuum discrimina inter sua Numina constituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lascivios homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transtulerunt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

Et quemadmodum Deos sibi fingebant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futiles. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantísque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitùs imputandum. Hujusmodi enim erroribus serendis, fovendis augendísque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuisse, nihil quicquam dubito.

His autem quibuſcunque non obſtantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honeſti, æqui & iniqui fida diſcrimina. Id teſtatur S. *Paulus* ad *Romanos:* *Quum Gentes*, inquit, *quæ legem non habent, naturâ quæ legis ſunt faciant: Iſti legem non habentes, ſibiipſis ſunt Lex. Ut qui oſtendant opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, unà teſtimonium reddente ipſorum conſcientiâ, & cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conſcientiam naturalem: non extinctam quidem prorſus inter Gentes, ſed à ſuperſtitioſo & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernimiùm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere ſolet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis ſecundariâ hærentes, quum vim ipſius ſcopúmque præcipuum obſcurâſſent, & quaſi obtudiſſent, moniti ſunt à Prophetis de momentis maximis & primariis Legis, præ quibus ſordent cætera: Ita Philoſophi, & quandoque Poëtæ philoſophantes admonuere Gentes, multa licèt in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita,

Cap. ii. 14, 15.

habita, Diis placere maximè animum purum, æqui boníque tenacem.

Compoſitum jus fáſque animi, ſanctóſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto,
Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu divino exciti, his ſimilia profuderunt effata. Dein in philoſophorum ſcriptis, nobiliorum claſſium, nihil frequentiùs occurrit quàm hujuſmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii ſit, ſeorſim nonnulla velut in * ſpecimen & prælibationem apponemus.

HACTE-

* *Porphyrius* hoc argumentum multis proſequitur, *l.* 2. περὶ ἐποχ. & perorans tandem ſic ſtatuit. Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν καταρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής. *Diis autem acceptiſſima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis expers.* Dixerat antea non minùs rectè, Δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τὴν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ.——ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα τῆς ψυχῆς τοῦδε θεοῦ θεωρίᾳ ἡ θυσία αὕτη τελεῖται. m. p. 78. *Oportet igitur ei conjunctos & aſſimilatos, ſuorum mores & vitam, veluti pium ſacrificium Deo exhibere.* Hoc autem ſacrificium in *contemplatione Dei, ab Animâ affectibus liberâ perficitur.* Idem aliàs repetit & inculcat ſæpius. *Hierocles ad Aur. Carm.* idem argumentum tractat ſub initio, ubi inter alia hæc habet, ἡ τῶν προσφερομένων πολυτέλεια τιμὴ εἰς θεὸν οὐ γίνεται, εἰ μὴ μετὰ τοῦ ἐνθέου φρονήματος προσάγοιτο. δῶρα γὰρ καὶ θυηπολίαι ἀφρόνων, πυρὸς τροφὴ, καὶ ἀναθήματα ἱεροσόλοις χορηγία. Τὸ δὲ ἔνθεον φρόνημα διαρκῶς ἡδρασμένον συνάπτει θεῷ,——ὁ προηγουμένως ἱερεῖον ἑαυτὸν προσάγων, καὶ ἄγαλμα θεῖον τεκταίνων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θείου φωτὸς τὸν ἑαυτοῦ παρασκευάζων νοῦν, &c. *Oblationum ſumptuoſa profuſio honori Deo non cedit, niſi mente Deo plenâ offeratur. Dona ſiquidem & Hoſtiæ ſtultorum hominum nihil aliud ſunt quàm ignis pabulum: & donaria, ſacrilegorum opes. At divinus animus bene ſtabilitus, conjungit atque unit Deo.——Is qui ſeſe imprimis victimam offerens, ſuúmque animum ſimulacrum divinum vel Dei*

ſedem

Hactenus de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus; quum notum sit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impostoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaismum sapiunt & Epicureismum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana respuant & abhorreant, illud laude dignum est. Quúmque Mosem Christúmque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum

sedem faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipsi Templum construit & præparat. Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licèt, non piguit adscribere. Rectè dixit *Marcus Antoninus* (τῶν εἰς ἑαυτ. l. 10.) οὐ κολακεύεσθαι θέλει ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐξομοιοῦσθαι ἑαυτῷ πάντα τὰ λογικά. *Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales.* Illam utique ὁμοίωσιν θεῷ, *Deo conformitatem aut assimilationem* celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, ídque secundùm Platonem: Is enim monet in *Theæteto*, Tum demum exitum fore miseriis mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δὲ, inquit Ille, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον καὶ ὅσιον γενέσθαι μετὰ φρονήσεως. *Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem nos assimilat justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta.* Cum aliis quæ sequuntur hîc & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis: aiúntque virtutem esse viam ad veram sempiternámque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his satís.

damentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud eſſe oſtendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honeſti rationes & diſcrimina. Quibus alia quidem appoſita ſunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum: ſed eo ſemper conſilio ut veræ pietati & virtuti ſuus conſervetur honos, hominéſque gradatim ad ſummam perfectionem evehantur.

HÆC commentati ſumus breviter ad oſtendendum Religionem ſtatam qualemcunque & ubicunque receptam, pro ſubſidio & origine habuiſſe religionem naturalem: Recti & pravi, turpis & honeſti diſtinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potiſſimùm conſtat idem hoc ei ſubeſſe fundamentum: Ipſius enim authoritas pendet partim à qualitate materiæ ſubſtratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum abſque his notitiis præeuntibus probari poteſt. Sitne ſancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, niſi ex ideâ aut definitione aliquâ ſanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis ſi inſtituatur quæſtio, non decidenda eſt à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipſius, de ejus enim authoritate dubitatur adhuc:

adhuc: ſed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus Dei, authoris propoſiti. Et ab his præſenſis & præconſideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo ſtabiliuntur.

Denique, Hæc quum ita ſe habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratúmque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuſcunque ſuperinductæ eſſe fundamentum.



Cap.

Cap. III.

De Religione Judaica specialius; ipsius authoritate & utilitate multifaria.

HACTENUS quid sit sacrum & sincerum quæsivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à simplicitate religionis naturalis & universalis: quemadmodum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Christianis. Cùm verò religionem naturalem appellamus *simplicem*, cultum externum non propterea abdicamus aut excludimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max. dirigatur: prout suprà capite secundo dictum est. Sed cùm superadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enascuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ authoritate, divinâ aut humanâ; recto vel malè usurpato jure, Hæc nobis adscititia imponantur, tanquam ad salutem humanam necessaria.

AD Religionem Paganicam quod spectat, præterquam quòd nullam habeat divinæ authoritatis

ritatis ſpeciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus ignotis, ipſius inſtituta ſæpe ſunt inhoneſta, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & ſapientes. Adeò ut videantur potiùs ad obſcurandam gloriam ſummi & ſanctiſſimi Numinis introducta, & ad abutendam religionis nomine in corrumpendis moribus humanis, quàm ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujuſmodi inſtituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem ſummi Numinis, aut bonis moribus ſit contrarium. Quantum verò in utrâque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonſtratum eſt paucis, & ab aliis multo fuſiùs: ut non opus ſit iis hîc accumulandis tempus impendere.

Succedit Religio Judaica: antiqua, & ſuâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum, ut in cæteris, primò, quâ authoritate inſtituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus conſtiterit. *Moſem* habuit Legiſlatorem, ut notum eſt, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quâ authoritate nixus ſit *Moſes*, propriâ aut divinâ, quæres forſan: & quibus actis aut teſtimoniis irrefra-

irrefragabilibus authoritatem illam ſuſtinuerit. Dico breviter, *Moſes* ut ſemper allocutus eſt populum Iſraëliticum nomine ſummi Dei, ita miſſionem illam, vel Legationem divinam, multis maximíſque miraculis oſtendit & confirmavit.

SED cautè mihi forſan ita reſpondebis: Hæc quidem miracula, modò vera ſint, & verè divina, ſatìs habere virium & roboris ad ſtabiliendam authoritatem *Moſis*, ipſiúſque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & ſinè teſte, pro fictis haberi poſſunt; Et quod ſpectat ad miracula ſua publica, non minùs facilè dici poteſt, ea præſtitiſſe *Moſem* artibus magicis, in quibus præcelluiſſe fertur. Fateor in more fuiſſe nonnullis Legiſlatoribus Colloquia fingere cum Numine hôc aut illo, quo ſibi & legibus ſuis reverentiam & authoritatem conciliarent. Sed Legiſlatores illi nulla publica edidere miracula ad fidem faciendam ſuis privatis. *Moſes* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, ſpectantibus Ægyptiis adverſariis, quàm poſtea ſpectante toto populo Iſraelitico, repetitis vicibus, miracula peregit inſigniſſima. Atque eo nomine in hiſtoriâ ſacrâ præfertur & præluxiſſe dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non ſurrexit præ-* Deut.
tereà Propheta in Iſraele par Moſi, quem cog- xxxiv. 10, 11, 12.
noverit Jehova ad os. Tum omnibus ſignis &

 prodigiis

prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra omnes servos ejus, totámque terram ejus. Tum omnibus operibus manûs fortis, & omnibus operibus terribilibus maximisque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis. Qui verò apertè & testatissimè tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potiùs furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii *Moses*, at circumspectus, prudénsque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimúmque, hoc illi pensum, hoc negotium, hujusce
Exod. iii. rei curam, à Deo demandata fuisse, tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diu quidem, multúmque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidéque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosiùs quæsivit. His dubiis omnibus

omnibus cùm satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendósque Israëlitas, tam illis, quàm Pharaoni exposuit, firmámque & ratam fecit multifariis miraculis: Primùm in Ægypto, dein in transeundo mari, posteà in Eremo & itinere Israelitarum ad Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quâ agitur, non sinè pompâ solenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concussis. Hæc autem cùm notissima sint ex historiâ sacrâ (cui nulla est coæva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hîc supersedendum.

At hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Christo à Pharisæis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis. Mat. xii. 24, &c. Quid autem his respondet Christus? *Omne regnum dissidens adversùs sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversùs seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversùs seipsum dissidet. Quomodò ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum censeo in causâ *Mosis:* utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem universim per totum terrarum orbem, id futurum erat

rat temporibus Meſſiæ, ſed apud populum Iſraëliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi autem non poteſt, ex conſenſu, aut conſilio, aut ope Dæmonum malignorum hæc ſibiipſis inflicta vulnera, aut ereptum dominium. Præterea, Magis, eorúmque copiis omnibus bellum apertè indixerat *Moſes* in Ægypto, & commiſſis prœliis obruerat & proſtraverat: ut nullus locus eſſe poſſit calumniæ cuicunque in eo genere, aut tenuiſſimæ ſuſpicioni in idem conſpirâſſe conſilium *Moſem* cum Magis, aut ejuſdem Numinis uſos eſſe utroſque potentiâ. Denique ut hujus inimicitiæ & diſcordiæ perpetuum maneret monumentum, Legem conſtituit *Moſes*, pœnâ mortis ſancitam, in omne genus Magos. Ab his igitur, artibúſque ſuis, non abſtinuit tantùm, ſed omni modo abhorruit *Moſes*.

Exod. vii. & viii.

Lev. xx. 27. Deut. xviii. 10, 11, 12.

Hæc de perſonâ Legiſlatoris, & ipſius authoritate: ſed ipſam Legem culpabis forſan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præſcripti, totámque adeò œconomiam Moſaicam, ac ſi eſſet inſtitutio rudis, craſſa, ſervilis, & minutiis onerata; in luſtrationibus & lotionibus externis, in diſcriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil ſublime ſpirat, inquies,

quies, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospicit. Ad summam, videtur lex indigna Deo supremo, animisque humanis inutilis. Fateor tibi S. *Paulum*, licèt Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulum, & eruditum ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirma & egena rudimenta:* Ipsámque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantùm ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usúque Legis primario, neglectis. Heb. vii 16. & ix. 10. Gal. iv. 9. Phil. iii. 2.

Interea ut æquum feramus judicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod suprà diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitísque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè complexus est *Moses:* atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria.

daria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëlitici. Nec denique Lex in perpetuum duratura, sed usque ad tempora Messiæ. Hæc si tecum perpenderis, non opus erit apologiâ aut patrocinio nostro. Laudemus potiùs & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summúmque Dei prophetam, omne genus miraculis splendescentem. Quem vidit olim & obstupuit Ægyptus Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt.
Mat. xvii. 3. Quem denique è cœlo deductum, in testem suæ gloriæ adscivit Christus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit intereà præfata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosem*, sed commendatissimum.

Dixi, non in animo habuisse *Mosem*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed tempori populóque suo accommodatam. Hunc populum,

populum, è consortio vitiisque gentium eductum & separatum, per hanc œconomiam intermediam ad legem perfectiorem, in diebus Messiæ promulgandam, disponere & præparare studuit. Hunc in finem, cùm viderit Idololatriam ubique diffusam per terrarum orbem, eandémque noverit veræ pietatis pestem, ac virtuti castísque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimùm curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eúmque unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Basin reliquorum. Dein statuit, hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque ullâ formâ externâ aut similitudine repræsentandum. Nec hoc satìs habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usu imaginum & simulacrorum, non tantùm in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quascunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adiaphoris, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ; eo fine, ut

nôrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

Hactenus sinè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Prætereà in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses*, ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas intermiscuissent Gentes, religiosè abstinuit. Nec parum est abstersisse has maculas, expurgâsse has sordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisque earum excussis, ad morum cultûsque honestatem componere.

His concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotiùs, plurima *Mosis* instituta. Superesse tamen nonnulla forsan dices, quæ huc referri non possunt, nec idololatriam respicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicè instituta, quæ Messiam & res Messiæ adumbrant. Et proinde usui essent & adjumento ad refricandam memoriam Judæis de Messiâ venturo: & ad eundem recognoscendum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ forsan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has classes non possunt facilè revocari; nec forsan expeditè, liquidóque designari queant earum origines, causæ usúsve. Esto, Hoc nemini,

mini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tempore, quo Legem suam instituit *Moses*, nescimus hodie quis fuerit rerum & religionis status, sive in Ægypto unde venerant Israëlitæ; sive in Gentibus Canaaniticis, quò tendebant; aut denique in populis circumvicinis, aliísve quibuscunque unde contagio aliqua iis afflari potuisset. Hæc, inquam, cùm nesciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum esset, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præscriptorum rationes & usus à nostro aspectu oblitescere. Ab iis autem monumentis quæ supersunt adhuc, ostensum est à viris literatis, tam maxima, quàm minuta plurima Legis Mosaicæ suas habuisse occasiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterúmque repetam, id tibi semper memoriâ tenendum, nec Philosophos fuisse plebem Judaicam, nec eos ab imis ad summa uno saltu propellere voluisse *Mosem:* Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana, & divinæ providentiæ * consilia.

Vid. Archæol. Philos. l. 2. c. 9. & 10.

* Καλὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον, ἕκαστα οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς, τὴν ἀσθένειαν ἑκάστης γενεᾶς διορθούμενος, S. Chrysost. in Psal. cix. *Deus singula, prout convenit tempori, regit & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque generationis imbecillitatem dirigens.*

AD claudendam hanc diſſertationem de re Judaicâ, quæ dicta ſunt hactenus, paucis, ſi placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Moſaica? Quibus uſibus inſervierit revelatio ad Judæos facta? Quæ neceſſitas aut utilitas iſtius œconomiæ? Reſpondeo, Lex Judaica erat primus * gradus ad reformandam gentem humanam: ſive prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conſervârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, ſed in totâ aliquâ gente nullibi ſtabilitam legimus. Cúmque poſtea latiùs è terrarum orbe exterminanda eſſet Idololatria, viſum eſt Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis ſingularibus, dein per integrum populum, tandem longè latéque per plurimas gentes unius Dei cultum conſtituere & conſervare.

CUM primùm inſtituit Deus Legem Judaicam, notum eſt ingemuiſſe ſub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Ter-

* Καλὴ ἡ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὥσπερ οὖν τῆς μὲν σελήνης καλῆς οὔσης, τοῦ δὲ ἡλίου κρείττονος, εἷς ἐστιν ὁ δημιουργός· οὕτω καὶ παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἷς νομοθέτης, ὁ σοφῶς καὶ προσφόρως, καὶ καταλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας, Iſidor. Peluſ. l. 2. Epiſt. 133. *Pulchra eſt Luna, & Sol præclarior. Quemadmodum igitur & pulchræ Lunæ & præſtantioris Solis idem opifex eſt, eodem modo & veteris & novi Teſtamenti unus atque idem eſt Legiſlator, qui ſapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.*

ræ;

ræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus; & eousque invaluisset hæc impietas, scelera, & omne genus nefas, ut è manibus veri Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hìc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi erexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

Rebus sic se habentibus, prodiit tandem, enituit, & sese præsentem potentémque monstravit divina providentia, rerúmque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despicatissimum, sinè Lege, sinè Duce, sinè Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosem* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterúmque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibúsque artibus Magicis. Extorsit, inquam, per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, &

sibi,

ſibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem abſolutè optimam aut omnimodè perfectam, ſed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum & populorum accommodatiſſimam. Eo interim modo primum & grave vulnus inflixit Idololatriæ Gentili, & ſe Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium ſuperiorem demonſtravit.

Præterea, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûſque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Meſſiâ venturo, & ad eandem conſervandam. Meſſiæ promiſſi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Moſis*, ſed in œconomiâ Judaicâ, præter illuſtriora eâ de re addita promiſſa, ipſius cultûs pars maxima ad Meſſiæ ſtatum alludere, aut eundem præſignare videbatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Meſſiæ venturi: atque novæ diſpenſationis divinioris prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animíſque doctrina Evangelii faciliùs omnibus illaberetur. Deo inter homines naſcituro, Perſonâ divinâ, cujus humeris innixurum eſſet mundi imperium, rei tam ſingularis & mirabilis tantíque momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil

opi-

opinantem, opprimeret & obstupefaceret rei ipsius novitas. Œconomia Christiana, si rite rem expendas, vix potuit esse prima; Prima inquam, in *executione:* erat enim prima & præcipua in *intentione*. Res magnæ non conficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quâdam pædagogiâ. Cùm Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messiæ præsignificare, aliisque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quò meliùs, ubi apparuerit, dignosceretur. Quòd si meminerimus in mysterio Messiæ verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantique sunt ponderis, ex hôc uno capite necesse est fateamur.

Vid. Maimon. Mor. Nevoc. par. 3. c. 32.

Alia sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomiæ rationes & momenta. Profuisse multùm ad conservandos rerum, gentium. temporúmque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hâc revelatione in

in ſtudiis noſtris inſtituendis, tam ſacris quàm humanis, lucem opémque mutuamur. Denique eſt quoddam ſpeculum univerſalis Providentiæ: quam ſcilicet unam & eandem eſſe monſtrat, quæ rexit priora, regítque hodierna ſæcula; ſemper ſibi conſtans, omnia complectens & manu tenens, ſive ante-Moſaica, ſive Judaica, ſive Chriſtiana: catenata invicem atque alia aliis ſubordinata. His modis omnibus, aliiſque qui meditantibus occurrent, Diſpenſatio Judaica eſt præſidium & fulcimentum Religionis Chriſtianæ. Ad hanc proinde jam rectà pergamus, alterâ, quantum ſatìs eſt, perluſtratâ.



Cap. IV.

De Lege Christiana, cum aliis comparata: & de ipsius indole & Authore.

HActenus diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitùs institutæ sub *Mose* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hactenus vidit gens humana divinitùs aut humanitùs institutarum optima & præstantissima. Utpote quæ non tantùm pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium sordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quàm per cultum magìs intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea

Lex Chriſtiana non tantùm poſtulat honeſtatem & innocentiam foràs, ſed etiam probitatem integram, ſanctimoniam interiorem, cordis munditiem, renovationem animi ad ſimilitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujuſce mundi fugam, vitæque hodiernæ & bonorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein ſingulis hominum officiis in vitâ communi proſpicit: tam Magiſtratûs quàm populi, tam ſuperiorum quàm inferiorum. Bono publico conſulit ubique, fidémque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, ſed in totam gentem humanam, & in miſeros miſericordiam ſuadet imperátque. Denique id agit, ſingulatim & univerſim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honeſtate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur ſempiternâ.

Si conferatur hæc inſtitutio Chriſtiana cum Lege Judaicâ aut Philoſophorum diſciplinâ, hâc commodiùs aut efficaciùs, illâ pleniùs & perfectiùs ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monſtrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos ſuos ſermones inſtituit Chriſtus, in concione ad populum in

Monte

Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsísve Legis Mosaicæ interpretibus depravata, & nonnulla supplevit omissa vel minùs perspecta & explorata. Genium & indolem utriusque Legis, suæ & Mosaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuítque nos præcipuè hæc duo capita, non tam Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos esse, & felicitatis æternæ semina. Dein Charitatem universalem, studiúmque erga omnes propensum & benignum suæ novæ Legis præceptum esse voluit primarium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

Quoad disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensúsque omnes subjecerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitísve, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam pœnarum futurarum certa demonstratio. Prætereà, cùm tantùm sparsa essent hæc docu-

menta hîc illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico consignata, nec ad captum communem accommoda, parum innotescere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis constituitur. Lex autem Christiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omnino complecti queat rationes legis utilis, universalis, & in suo genere perfectæ. Pleno jure divino constituta est, ut statim videbimus: ore & scriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis sancita: atque eo modo composita, ut unicuique sit facilis intellectu in rebus necessariis.

Denique notandum, Legislatorem nostrum constituisse œconomiam externam, ad conservandam & propagandam suam Legem: Ritus sacros tam initiationis quàm confirmationis, hominúmque ordinem solennem & authoratum ad docendum publicitùs ac universim, & scientiâ suæ legis instruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philosophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam authoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices,

tifices; sed in disponendis ritibus & ceremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribúsque emendandis incumbebant.

Hæc apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam authoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depressit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cœlum. Hisce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primùm cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa resecuit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propiùs admovit. Præterea, aperto cœlo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

Hæc de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris

ris authoritate ulteriùs ab iiſdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim hujuſce Legis indoles divina ſuam monſtret originem, quanquam ſuâ ſplendeat luce, atque vim obligationis in ſeſe habeat: Petunt tamen hi præterea authoritatem externam & viſibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquiunt, obtinuere per multa ſæcula, ſic volente Deo, non ſunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hîc inſurgunt Judæi Gentéſque in novum Legiſlatorem, & injuriam iis factam legibúſque ſuis imperiosè poſtulant. Quid ſibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum noſtrum moréſque antiquos immutare ſatagat, neſcimus. Ei quaſi præſcriptum eſt à Mundi Rectore, aut tacito conſenſu & permiſſione, aut ſanctionibus explicitis, voce cœleſti ſigníſque, confirmatis. Nec ab his recedendum eſt nobis abſque gravi causâ; abſque authoritate pari, vel potiùs ſuperiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Chriſtiani? Quid his adverſariis reſpondendum, antiquitatem, jus antecedens & poſſeſſionem in ſuæ cauſæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum & authenticum: & ſiquid habuere, id ſuo abuſu perdiderint. Sed cum Judæis lis erit operoſior,
iis

iis enim negari non poteſt jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non eſt brevis diſquiſitio. Sed de eâ re pleniùs infrà diſceptandum, ubi de Meſſiâ, communi utriuſque Prophetâ & Principe, cæteríſque eorum argutationibus, pluribus agetur. Interea monſtrabimus Jeſum Nazarenum cœlitus eſſe miſſum, ſigníſque & teſtimoniis ſacris inſtructum & atteſtatum, ídque pluribus & fortioribus quàm olim *Moſem*, aut quemlibet Prophetarum Iſraëliticorum, aut ſapientum è Gentibus. Quod impræſentiarum ſufficiet.

Jesus Nazarenus natus eſt more non humano: ex Virgine intactâ, & abſque ſemine Viri. Qualem originem non conſtat hominum quenquam habuiſſe antea; nec ſinè virtute divinâ interveniente id unquam fieri poſſe. Conceptum ipſius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eíque nunciavit, ex parte Dei, ſe concepturam & parituram eſſe filium, eíque nomen fore *Jeſum*. Cui nuncio cùm mirabunda reſpondiſſet *Maria* (id enim Virgini nomen erat) *Quî fieri hoc poteſt, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus ſuperveniet in Te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te. Propterea id ſanctum quod ex te naſcetur vocabitur Filius Dei.* Idque tibi ſignum,

Luc. 1.

ſignum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, *Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſuâ.* Pariterque ex *Elizabethâ* vetulâ, ut olim ex *Sarâ Iſaacus*, natus eſt *Johannes* Baptiſta.

Præterea, *Joſepho*, cui deſponſata fuit *Maria*, apparuit Angelus in ſomnio. *Joſephus* enim, cùm deſponſatam ſuam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere *Mariam* in uxorem, *Nam quod in eâ genitum eſt, ex Spiritu Sancto eſt.* Interim *Elizabetham* adierat *Maria*, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & ſalutantem audivit *Elizabetha*, exclamavit voce magnâ, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox ſalutationis tuæ in auribus meis, ſubſiliit fœtus exultans in utero meo. Et beata eſt quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta ſunt ei à Domino.* His auditis, gaudium pariter erupit Sancta *Maria*, & effuſa eſt in has laudes, in hunc hymnum ſacrum: *Magnificat Anima mea Dominum: & exultat ſpiritus meus ſuper Deo, Servatore meo, quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ: Ecce enim ex hôc tempore beatam*

beatam me prædicabunt omnes ætates. Quòd magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israelem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum. Ita Deum vicissim celebrârunt laudibus, piæ matres *Johannis* & *Jesu*, sacro instinctu aut afflatu concitatæ. Denique *Zacharias* Sacerdos, qui linguam aliquamdiu constrictam habuisset, nato jam *Johanne*, & nascituro Jesu, locutus est: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Hæc de conceptione Jesu Nazareni diximus: circa ipsius natales plura sunt observanda. Jesu recèns nato apud Bethleemum, Pastoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit Angelus, admodum gloriosus: Qui, cùm eos, metu primùm perculsos, relevâsset, dixit iis, *Ecce vobis annuncio gaudium magnum, quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit,* (Luc. ii.)

I *Inve-*

Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repentè adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia. Eccujus unquam natales, ante hoc tempus, celebrâsse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrârunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, ovantes clamant, *Gloria* Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, *Gloria, Gloria, Pax & Gloria*, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adiêre Bethleemum: infantémque, ut prædictum fuerat, recèns editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde iis nuncii Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quàm visum ab iis puerum enarrantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria*.

Job. xxxviii. 7.

His

His autem peractis & præteritis, aliud è cœlo datum est signum: non Pastoribus, personis vitæ fideique simplicis, sed Magis, & Sapientibus Orientis; qui cœlitus admoniti à novâ Stellâ, è longinquo (ut creditur, ex Arabiâ) venerunt Hierosolyma, ad adorandum hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficiscuntur ad Bethleemum, viam monstrante eâdem Stellâ, quæ restitit & impendit ædibus ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum Infantem, cum Matre *Mariâ:* & procidentes adorârunt eum: apertísque thesauris, obtulerunt puerulo sua dona, Aurum, Thus & Myrrham. Denique, cùm his Magis imperâsset Rex Herodes, ut, invento puero quem quærebant, Hierosolyma redirent, eúmque de re totâ certum facerent, ut ipse pariter novum Regem iret adoratum: (id enim suæ fraudi prætendebat) Deus, cognitis insidiis & malo dolo Herodis, per somnium admonuit Magos, ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in patriam remearent. Mat. ii.

Hæc de Pastoribus & Magis, diversi ordinis testibus: his falli, illis fallere nesciis. His autem factis aliud supervenit testimonii genus, Simeonis & Annæ prophetantium, ídque datâ hâc occasione. Expletis diebus purificationis *Mariæ*, Hierosolyma adduxerunt pue- Luc. ii.

rulum ipſius parentes, ut ſiſterent eum coram Domino, daréntque oblationes conſuetas, ſecundùm legem Moſis: & cùm eſſet in Templo cum ſuâ Matre, *Simeon,* vir juſtus & religioſus, cui divinitùs nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipſum non viſurum mortem priuſquam vidiſſet Chriſtum illum Domini, hîc vidit Jeſum infantem, ulníſque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundùm verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei ſalutem tuam. Quam parâſti in conſpectu omnium populorum. Lumen ad illuſtrandas Gentes, & gloriam populi tui Iſraëlis.* Hæc *Simeon.* Eodem tempore & inſtinctu interveniens *Anna* Prophetiſſa, pariter celebrabat Dominum viſo infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hieroſolymis.

Hactenus Jeſum infantem, naſciturum aut recèns natum vidimus, ſignis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & miniſterium ſuum officiúmque publicum ingreſſurus, Baptiſmum accepit à *Johanne* Baptiſtâ. Recuſavit quidem primò Baptiſta, dicens, *mihi opus eſt, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo teſtimonio, majorem eſſe Jeſum, ſuperiorem in rebus ſacris, & ſe præſtantiorem agnovit. Baptizatus autem cùm

Mat. iii.

aſcen-

aſcenderet Jeſus è flumine, aperto cœlo, deſcendit Spiritus Sanctus viſibiliter in illum, & Mat. ibid. Joh. i.
inſedit ei. Dein vox adfuit è cœlis, dicens, HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO.

EN teſtimonium è cœlo illuſtriſſimum: quali nec Moſem nec Prophetarum ullum dignatus eſt Deus. Quin concurrunt coëúntque, ut vides, omnia, quæ virum planè divinum, Deóque acceptiſſimum indicare aut præfigurare poſſunt, ſive Prophetam dixeris, ſive Sacerdotem, ſive Legiſlatorem. Eſt in omni genere, omni modo, Deo conſecratus, conſummatúſque ad ſuum munus exequendum. Baptiſmum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effuſionem Spiritûs Sancti, & ejuſdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo ſuo ſacro miniſterio, Deus iterum eundem honorem, idem ei teſtimonium perhibuit: cùm in Monte Sancto nubes lucida eum, cum diſcipulis ſuis, inumbravit: & è nube emiſſa eſt hæc vox, *Hic eſt Filius* Mat. xvii.
ille meus, dilectus ille, in quo acquieſco: IPSUM AUDITE.

QUIDNI audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœleſtem Legiſlatorem?

giſlatorem? cui prælata ſunt tot ſingularis authoritatis inſignia. Quiſquámne hominum eo apparatu ſigníſque divinis venit in hanc vitam, ac Jeſus Nazarenus? natus ex virgine ſinè Patre humano, præcones habuit Angelos ſuorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impræſentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cùm ad Judæos ſpectent maximè, locus erit diſſerendi opportunior in ſequentibus. Quid interim ei defuit ad ſignificandam authoritatem Legiſlatoris aut Prophetæ, ante munus incœptum? Aderant prænuncii Angelici, ſomnia divinitùs miſſa, voces de cœlo, & inſpirationes propheticæ: omnibúſque modis, quibus aperiri ſolet voluntas Dei, & divina poteſtas delegari, in publicum præfultus prodiit.

Hos teſtes habemus, & quaſi ſponſores de Jeſu Nazareno, Prophetâ & Legiſlatore divino. Hæc, inquam, cœlitùs ei facta, & præmonita. Quid ipſe fecerit ad ſtabiliendam ſuam authoritatem divinam, miniſterium publicum ingreſſus, deinceps eſt expendendum. Et in hôc ſenſu numeramus, tanquam illuſtriora, ipſius miracula, tam in vitâ quàm morte: Dein Reſurrectionem è mortuis, Aſcenſionem in cœlum: Atque ea denique

quæ

quæ secuta sunt sub initiis & in progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

Miracula edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis attactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantùm in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritúsque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corporibus ejecit. Denique, Angelos cœlestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cùm in Monte Sancto, *Fulsit ipsius facies, ut Sol: & vestimenta ejus albescebant instar lucis.* Mat. xvii. *Moses* etiam & *Elias*, alter Legislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iisque

que abeuntibus, vox juſſit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auſcultaremus.

Hæc breviter de miraculis Chriſti: quæ quidem ſatìs eſſent ſola ad fidem omnibus faciendam de ſuâ authoritate divinâ: nulla licèt præluxiſſent naſcituro aut recèns nato ſigna extraordinaria. Sed non tantùm eâ ratione ſuperavit omnes Prophetas & Legiſlatores, ſed etiam miraculis à ſeipſo exhibitis. Quæ enim ſparſim legimus in ſacrâ hiſtoriâ antiquâ, partim ab uno Prophetâ, partim ab alio præſtita, ea collectim perfecit omnia Chriſtus, aut iiſdem majora.

His miraculis Chriſti addendæ ſunt ipſius prophetiæ, ut dictis factíſque Prophetam demonſtremus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, DE EXCIDIO HIEROSOLYMITANO. Vidit populi ſui antiqui, & dilectæ urbis appropinquantem cladem: vidit cum dolore, & admonuit ſæpiùs gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & inſtanti vindictâ. Prædictioni reſpondit eventus: Periit infelix urbs, cum ſuâ gente: & etiamnum manet utriuſque deſolatio, veracis Prophetæ triſte monumentum.

Nec res adverſas tantùm prædixit, & judicia Dei in ſuos inimicos, ſed etiam beneficia & dona

dona promisit & prænunciavit suis Discipulis. Missionem & effusionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promissum & prophetiam legimus completa in Actis Apostolorum, modo extraordinario & præteritis sæculis incognito. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cùm congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitùs afflati, derepentè aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenere in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem iis compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transiit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc tantùm tempore invaluit; sed adfuit Apostolis, datâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantùm, sed initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritûs Sancti dona cum aliis multis comitabantur.

Cap. ii.

1 Cor. xii. 10, 28, 30. & xiv. 2.

MITTO alia, & mortem ſuam & Reſurrectionem ſæpius prænunciavit Apoſtolis, eorúmque fata poſt ſuum abitum & diſceſſum, *Mat.* x. 16, &c. *Mar.* xiii. 9. *Joh.* xxi. 18. Dein abnegationem Petri prædixit, unúmque è duodecim ipſum eſſe proditurum, quem datâ offulâ ſignabat. Præterea Judæorum obſtinationem & rejectionem, Gentiúmque converſionem futuram, *Mat.* viii. 11. & xxi. 43. *Joh.* x. 16. Sed quid multa: ab ipſis Judæis nunc cœleſti Jeſu Nazareni doctrinâ perculſis, nunc factis mirabilibus, ac etiam ſuorum oraculorum voce fractis & convictis, ſæpe agnitus eſt Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat.* xxi. 11. *Luc.* vii. 16. & xxiv. 19. *Joh.* iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein *Joh.* i. 45. & vi. 14.

SED in hiſtoriâ pergamus ad mortem, Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſti. Primò, moribundo aut moriente Jeſu Nazareno Cœlum & Terra ſuæ indignationis aut horroris dedêre ſigna: Tremuit Terra, & Sol abſcondit faciem. Præterea aperta ſunt mortuorum ſepulchra, ſciſsíque & ſcopuli & velum Templi Hieroſolymitani. Ut omnibus innoteſceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinoroſis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifeſta & conſpicua,

ut

ut qui huic ſceleri aut trucidationi ſceleroſæ aſſiſtebant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfuſa turba, his oſtentis mirabilibus perculſi, clamabant *Hominem juſtum & Dei Filium ſupplicio & morti deditum eſſe.*

Mortem Chriſti ſecuta eſt ipſius Reſurrectio, & in mortem ipſam victoria. Nempe cùm à Judæis crucifixus eſſet Jeſus, emortuus & ſepultus, poſitâ ad ſepulchrum militari cuſtodiâ, (quandoquidem à morte ſe reſurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis revera ſurrexit: Angelis præſentibus & atteſtantibus. Dein ſuis Diſcipulis, ſollicitis aut dubitantibus, ſeſe exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo ſeſe oſtendit Chriſtus ſupra ſortem humanam, ſupra mortem elatum, ruptis ipſius vinculis clauſtríſque omnibus, ídque ſuâ vi: quâ etiam nos tandem à mortuis reſuſcitabit. Joh. x. 18. Phil. iii. 20, 21.

Quid plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deeſt his omnibus complementum ſummum. Cùm mortem vicerat Chriſtus hâc reſurrectione, de eâdem glorioſè triumphavit ſuo in cœlum aſcenſu. Cùm in monte Oliveto, teſtibus Angelis & aſpectantibus Apoſtolis, omnem mortalitatem exuit & excuſſit: Terram deſeruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Patrem,

trem, & ad gloriam illam quam habuit ante
Joh. xvii. 5. mundum conditum. Talem resurrectionem & ἀποθέωσιν nemo mortalium habuit unquam, sive ex illo tempore, sive sæculis antecedentibus.

HÆC de Jesu Nazareno, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta sunto. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legisque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cœlo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictisve gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cùm adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cùm ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem Aposto-

Apostolorum profecit indies crevítque fides Christiana: donec tandem imperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam latè protenditur Orbis Christianus. Cessabant Oracula & Δαιμονολατρεία. *Ex quo*, inquit Porphyrius, *Jesus coli cœptus est, communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est, nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebeii & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliáve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimo tantùm abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes proselyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantùm, sed in vincula conjectos, feris, ferro, flammísve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assiduè numerus conversorum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem

Euseb. præp. Evang. l. 5. c. 1.

minorem certè potentiam exigit monſtrátque eventus: & quæ plurima identidem interceſſerunt miracula, Deum oſtentant præſentem & cœptis aſpirantem.

QUIS plura deſiderat aut majora ad fidem faciendam Legiſlatori cœlitùs miſſo? cùm præter Legis ſuæ eminentem dignitatem, eandem comitata ſint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm ſtabiliendam. Reſtat tantùm ut rerum humanarum ſtatum, cùm venit in mundum Servator noſter, intueamur: quo conſtet clariùs, ſi fieri poſſit, vis, utilitas aut neceſſitas novæ œconomiæ ſub Meſſiâ. Quàm opportunè laboranti ſuccurrit humano generi ille Princeps pacis & juſtitiæ: quantis malis eripuit, quanto denique ſtudio & benignitate proſpexit eorum ſaluti & felicitati futuræ.

MUNDI ſub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facilè eſt imaginem depingere. Tenebris, vitiis & ſuperſtitione immerſus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipſa jam inciderat in morbum periculoſum. Neglectis legis ſuæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimiopere ritualibus & ceremoniis ſuis Judæi: iiſque accuratè peractis, ſe Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religioſiores.

ſiores. Hæc autem in externis & minutis ſollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, eſt veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis peſtis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes, quot erant in cœlo vicina ſidera. Nec cœlum tantùm & ſidera, ſed homines mortuos, animantia, plantáſque venerati ſunt, ut antea diximus. Iis tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibúſque, non frivolis modò, ſed impuris, ſed barbaris & immanibus ſua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hâc radice ſuperſtitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morúmque impuritas ſimul & impunitas: etiam cùm contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs injuſtitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios ſæviebant. Apud multos raptu & prædâ vivebatur abſque ullo regimine: apud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in ſuos quiſque populos: victóſque & captivos alienigenas, ut belluas, ad pugnandum & digladiandum inter ſe committebant, aut ad congrediendum cum feris in luſum & ſpectaculum populo. Interea ſocietati & bono publico non tam conſultum erat, quàm ut quiſque ſibi concupitum, quicquid eſſet, adipiſceretur. Hic ſuæ litat ambi-

ambitioni, alter avaritiæ, aliiſque alii animorum æſtibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miſeros miſericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animíque libidines cæco impetu ferebantur, abſque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, abſque ſpe aut metu futuræ.

Ita naturam humanam exuiſſe videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerâſſe. Nec id tantùm, ſed inſuper ſeſe dediſſe in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujuſce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat ſibi eorum Princeps, cùm
Luc.iv. 6. oſtenſis Chriſto regnis omnibus hujuſce mundi & eorum gloriâ, dixit ei, *Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita eſt, & do eam cuicunque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, ſed eundem dixit non minùs Chriſtus, ídque ſæpius, hujuſce mundi principem, *Joh.* xii. 31. & xiv. 30. & xvi. 11. Mundum poſſediſſe quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quaſi excluſo, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula inſtituerunt in diverſis regionibus, & afflabant modo quodam aut in furorem agebant ſuos Sacerdotes & Prophetiſſas. Multifaria inſuper Divinationum genera, vanarum & ſtolidarum,

darum, ad illudendum mortale genus, Deúmque ipſum, conſtituêre: Augures, Haruſpices, Ariolos, Vates, Conjectores omne genus: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & neſcio quot modis, ſecreta cœli & res futuras hominum ſe rimari & prædicere poſſe fingebant. Dein magicis artibus inſtruebant alios, atque eâ ratione in ſervitutem aut obſequium quaſi fœdere & pactione obſtrictos tenebant. In hâc ſuperſtitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Iſraëliticâ dixit Propheta, de reliquâ gente humanâ non minùs verè dicere potuiſſet: *Ah, gens peccatrix, populus graviſſimus iniquitate, ſemen maleficentiſſimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt ſanctum Iſraelis. Totum corpus ægrotat, totum cor langueſcit: A plantâ pedis uſque ad caput nihil integrum, ſed vulnus, & tumor, & plaga ſanioſa.* Audite cœli, auſculta Terra, quid fiet huic populo?

Iſa. i. corfer Rom. ii.

QUUM degenerâſſet olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicâ exceptâ & conſervatâ familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, ſi fortè ad frugem rediret gens humana, tantâ clade percuſſa & præmonita. Sed, ut vidimus,

mus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuo ad fœdos mores & impietatem: quæ, procedente mundi ætate,
Isa. xv. magìs magísque ingravescebant. *Sed quorsum percutimini ampliùs, novas addetis prævaricationes?* inquit Propheta. Proinde non excîdit & extinxit Deus hoc secundum hominum genus, sed misericordiâ motus, à vitiis & erroribus suis revocare tentavit, misso unigenito suo Filio in terras, cum novâ Lege, novâque œconomiâ, ad mundum, si fieri potuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani instituit Deus, & aggressus est Christus, dictum est in superioribus sparsim & generatim; nunc autem, (His præmissis de authoritate Legislatoris, Legísque suæ usu & necessitate) pleniùs & per singula capita manet exponendum.



CAP. V.

De Cultu Dei, & Ritibus Sacris: secundum Legem Christianam.

VENIT in mundum Christus, *ut opera Diaboli destrueret*: Qualia sunt vitia, errores, idololatria. His animas humanas irretitas, & à veritate, virtute, & verâ pietate alienatas tenuit istius mundi princeps. Quam opem his attulit Christus? Quâ medicinâ his malis occurrit, aut subvenit? Remedia paravit, ut mihi videtur, singulis propria nec minùs efficacia. Contra idololatriam & superstitionem, cultum purum. Contra vitia, morum regulam æquam justámque, & eorundem exemplum purum & immaculatum. Contra errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint, videamus, aut siquid præterea sit desiderandum.

1 Joh. iii. 8. confer Mat. xii. 29. Luc. x. 18. Joh. xii. 31. & xvi. 11. Dein Joh. viii. 44 & 1 Joh. v. 19.

EXORDIENDUM à Deo, rerum omnium Authore, & Rectore Universi. Deum unum prædicavit Christus, æternum, incorporeum, infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cultúmque tanto numine non indignum instituit. Hôc uno ictu prostravit Deos Gentium innumeros, fu-

tiles & fictitios: cultúmque eorum malesanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deus est Spiritus*, inquit Christus, *& qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.* Quo dicto & Judæorum & Gentium improbavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Præterea sanctitatem Numinis polluêre Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislator noster. Nec Gentes tantùm increpare voluit hôc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eúmque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus ceremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solùm aut in monte Gerizim: nec in hôc aut illo Templo, unicè præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cœlum, Deus habitat: adéstque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

Joh. iv. 23, 24.

Judæos

Judæos de eâdem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantùm, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, aliósque. Dictum etiam Senecæ, apud Lactantium, idem præclarè explicat. L.6. c.25.
Vultísne vos, inquit, *Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni verendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multo colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestóque proposito. Non Templa illi, congestis in altitudinem saxis, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore.* Eodem modo *Isaias* Propheta Judæos allocutus est, ex ore Dei: *Sic ait Jehova, Cœlum mihi solium est, & Terra scabellum pedum meorum: ubinam esset domus quam ædificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea—sed in hunc intueor in pauperem & contritum Spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si perculeret virum: qui mactat parvam pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet thus, ac si muneraretur idolum.* Vides, & Judæorum & Gentium Isa. lxvi. 1, 2, 3. Act. vii. 48, 49.

Gentium cultum, tam à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & ſapientibus, reprehendi & quaſi irrideri. Sed ad ſermonem Chriſti redeamus.

DIXIT Chriſtus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc eſt, quum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quærit, qui ipſum adorent. Spiritu,* inquit, adorandus Deus, non tantùm actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & ceremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, ſincero cordis affectu, caſto, puro, ſanctóque ſpiritu, prout ipſe eſt Spiritus Sanctiſſimus. Porrò, *in veritate* colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu ſuperſtitioſo, falſo, aut hypocritico. Summa eſt, cultum noſtrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Chriſtus. Eſt illud Numen inviſibile, omnipræſens, omniſcium, perſpicítque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Univerſi Conditor. *Hic tibi Deus eſt, Chriſtiane.* Non ut olim dixere Iſraëlitæ, *Hi ſunt Dii tui, Iſrael:* cùm vitulos aureos, recèns confictos, intuerentur. Nec inſtar Gentium, quibus in hortis naſcuntur Numina: aut in ære, aut ſaxo, lignífve latitant. Deus eſt immenſus, tam præſentiâ ſuâ, quàm

quàm bonitate. Adéstque singulis in quâvis regione aut gente, *qui timent eum, operámque dant justitiæ:* Et in mente boni viri suam sedem, templúmque habet augustissimum. Act. x. 35.

Ut paucis dicamus, verum divini cultûs objectum his verbis exposuit Christus, dein cultum ei consentaneum & verè θεοπρεπῆ: *universalem* intelligo & *rationalem.* Putà laudes & gratiarum actiones, preces & supplicationes, è calenti corde effusas. Voluit ut nosipsos Deo consecraremus, corpus animámque: non bruta & cruenta sacrificia, hircorum aut taurorum sanguinem: quæ neque Deo suâ naturâ grata sunt, neque sanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

His amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres subinde, quales eorum loco substituerit Christus: sinè ritibus enim vix potest constare inter mortales religio quævis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci, simplices, innocui, utiles, nec magicè operativi.* Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ita semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & divinissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus

tus noſtros militari nomine aut ſolennis juramenti, *Sacramenta* appellare ſolent Theologi: Quorum duo tantùm inſtituit Chriſtus, Baptiſmum & Euchariſtiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemo-
1 Cor. xi. 25, 26. rationis: quo Chriſti mortem donec ſecundò advenerit, commemorare jubemur. Et prout pauci ſunt ritus noſtri, ita ſimplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hîc operoſi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ ſe ferunt, nec oſtentationis ſpeciem. Innocuos eſſe, res ipſa loquitur. Nec cæde, nec ſanguine litant Deo Chriſtiani: nec ceremoniis utuntur ullo modo inhoneſtis aut indecoris: ſive in initiandis neophytis, ſive in adeptorum ſacris faciundis. Denique utiliſſimi ſunt in re religionis promovendâ. Religionem intelligo interiorem & vitæ ſanctimoniam. Cùm Chriſto dedicamur in Baptiſmo, renunciamus Diabolo & ipſius operibus, ad quæ deſtruenda, ut diximus, venit in mundum Chriſtus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujuſce ſæculi, ut cœleſtia ſequamur. Renunciamus denique illicitis carnis deſideriis aut deliciis, ut ſpiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obſequamur. Ita in ipſis initiis religionis noſtræ, cùm noſmet tradimus Chriſto,

sto, & ipsius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem sacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in personâ propriâ, ab infantibus per sponsores: qui id in se recipiunt, unà cum parentibus, ut educatione Christianâ adhibitâ, fidem promissorum præstent ita initiati. Idque in confirmatione subsequenti, aut ad sacram cœnam admissione, præstitum curant sacris præpositi.

Erat quidem in usu Baptismus etiam apud Judæos, in Proselytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter ceremonias sacras & initiamenta, Lotiones obtinuere. Est quippe symbolum aut typus aptus & appositus ad significandam purificationem, Ablutio: ut sicut extrinsecus mundatur Corpus, ita intrinsecus abluatur Anima à suis sordibus & immunditie. Quòd si huic ritui simplici adjunxerint olim Christiani (ut & hodie nonnulli) minutias quasdam ceremoniales, quæ nobis videntur nullius esse vis aut usûs, id tempori, loco, & populo dandum est. Primi Christiani erant plerique Judæi conversi: Judæi autem, ut nôsti, sunt φιλοτελεστοὶ, nec facile est exuere simul & semel inveteratas consuetudines aut propensiones. Neque miror his propensionibus, si-

ve Judæorum ſive Gentium, indulſiſſe aliquantulùm Chriſtianos ſapientiores: id debetur infirmis in tenerâ & naſcenti Religione. Quot ceremonias, aliàs inutiles, in cultum ab ipſo inſtitutum adſcivit *Moſes*, ut ſe accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recèns eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, ſed promovendum eſt ſenſim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata ſunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, ſed ea dudum deſiere: nec in infantibus unquam ſunt expectanda.

Alter ritus Chriſtianorum eſt Commemoratio mortis Chriſti, quæ à nobis dici ſolet *Euchariſtia*, vel *Cœna Domini*. Utrumque nomen inſtituta Judaica reſpicere videtur: Hoc Agnum Paſchalem, illud ſacrificii Euchariſtici feſtum. Et utriuſque inſtituti vim & ſignificationem explet ſuperátque hoc ſacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione ſumptis: quibus ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum, corpúſque fractum commemoramus. Symbola hæc ſunt ſatìs apta & facilè apparata, usúmque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Chriſto accepimus, & amorem ipſius in genus humanum inimitabilem: Cùm ſeſe obtulit morti, morti

cum

cum cruciatibus & ignominiâ, ut nos à peccatis redimeret, & ſalutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantùm reverentiam & pietatem, ſed etiam, depoſitis omnibus inimicitiis, charitatem univerſalem expoſcimus. Datámque Chriſto fidem antea in baptiſmo renovamus: Et ſi quid ſecus acciderit, vitæ morúmque emendationem, actâ pœnitentiâ, pollicemur. Vides externa noſtra & ritualia eò ſpectare, ut officii quemque ſui commonefaciant, animíſque inſpirent ſanctitatem: propoſitum finémque ſummum Legis Chriſtianæ.

Hactenus opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritúſve Chriſtianos: neque in illo ſuperſtitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliámve labem quamcunque, ex Hebræis Rabbinus, aut è Gentibus Sacerdos Philoſophúſve facilè reperiet. Idque ſemper permittimus petimúſque ut cum ſacris Judaicis & Gentilibus conferantur noſtra, quò cujuſque indoles ex illâ contrapoſitione magìs innoteſcat. At, inquies forſan, eſt quidem, ſecundùm hanc ideam, caſta, ſimplex, & pura Religio Chriſtiana: ſed in praxi & in exercendis his ſacris multa adſcriptitia atque minùs pura accumulantur, aut ita intermiſta ſunt ut ſen-

ſim corruptelam inducant. Reſpondeo; non id agimus, ut cujuſvis Eccleſiæ, quæ Chriſtiani nominis titulum gerit, cultum ritúſve propugnemus: ſed quæ à Chriſto, & ipſius Apoſtolis inſtituta ſunt, ea præſtamus innocua, pia, & verè ſancta. Conqueſti ſunt Patres noſtri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ ſimplicitate religionis Chriſtianæ, tam quoad dogmata, quàm cultum: ídque Gentes etiam obſervârunt. Notavit *Ammianus Marcellinus*, currente ſæculo quarto, *Chriſtianam religionem, abſolutam & ſimplicem, anili ſuperſtitione confudiſſe Conſtantium.* Memorat etiam exinde Hiſtoricus diſſidia & contentiones de ritibus, inter antiſtites Chriſtianos. Nullius temeritati aut ſuperſtitioni favemus, nullius patrocinamur. Videant illi, quorum intereſt, séque & ſua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, ſublatâ causâ exoleſcere debent in Republicâ jam penitùs Chriſtianâ: Et qui eoſdem retinent augéntque non ſinè ſcandalo & inſigni damno religionis noſtræ, (quod in Eccleſiâ Romanâ factum lugemus) admonendi ſunt potiùs quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque eſt ſuperfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partémque ſibi arripit animi noſtri

L. 21. ſub fine.

ſtri, qui vix totus ſufficit rebus gravioribus & neceſſariis. Religio Chriſtiana in ſuâ inſtitutione eſt admodum ſimplex, & ne nuda nimis videretur aut deſpectui eſſet Gentilibus & Judæis, ceremoniis & myſteriis viduata, in utroque genere ſeſe accommodârunt veteres temporum & populorum neceſſitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad ſuperſtitionem ſemper propenſi, alia atque alia, nullâ urgente neceſſitate, admiſcuerunt. Hæc temere aſcita paulatim ſunt reſecanda, ut ad inſtitutionem primævam, puram ſimplicémque redeamus.

Denique, in iis quæ permiſſa ſunt prudentiæ Chriſtianæ circa ſacra, non tantùm rei ipſius, ſuâ fortaſſe naturâ indifferentis, ſed etiam quàm maximè circumſtantiarum habenda eſt ratio. Quod in Eccleſiâ infante & incipiente æquum erat, adultæ forſan minùs convenit, aut ſupervacaneum videbitur. Alia eſt rerum facies de ſæculo in ſæculum, alia populi indoles in diverſis regionibus: Atque gentis Europææ cæteris ut ſeverius eſt ingenium, ita acrior inquiſitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis ſemper oculis in fundamenta religionis, ſcilicet morum animique ſanctitatem; ut ad habitum, indolem

& ana-

& analogiam œconomiæ Evangelicæ cultum fidémque noſtram componamus. Regulæ quas præſcripſerunt Apoſtoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus inſtituendis: πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit
1 Cor xiv. 26. dein ult. S. *Paulus*, *Omnia ad ædificationem fiant*. Dein ſubjicit, πάντα εὐσχημόνως κὴ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant*. His regulis obſervatis nihil errabitur in externis. Sed ex utrâque parte oritur ſuperſtitio, vel obluctando ritibus appoſitis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obſtat. Cavendum autem, quod ſæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aſpectum. Eò enim omnia ſunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ ſanctimoniâ & integritate.
1 Tim.i.5. *Finis mandati* (inquit *Paulus* ad mentem Chriſti) *eſt charitas ex puro corde, & conſcientiâ bonâ, & fide minimè ſimulatâ.*

His interpoſitis, ad ultimam notam progrediemur. Diximus ſuprà ritus Chriſtianos non eſſe magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipſo *opere operato*. Nulla dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptiſmum in adultis: nec in infantibus concipi poteſt *regeneratio* aliqua interna ante rationis

uſum

usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cúmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quò minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrûm causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

Hæc de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Satanæ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus,

aut

aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quodam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt ceremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recèns loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

---

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. Ἀλλ' *ὅμως ἀκούεις τεταμένῃ τῇ χειρὶ, ὡς πρὸς παρόντα εἰπεῖν,* Ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ. *Sed audis simul quòd, manu extensâ, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncio Tibi Satana.* Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertull. de Coronâ, cap. 3.

Optatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet: *Neminem fugit quòd omnis homo qui nascitur, quamvìs de Christianis parentibus nascatur, sinè Spiritu immundo esse non potest: quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c.* Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versùs finem. *Quid ad hoc respondeant, quòd exorcisantur & exufflantur infantes? Hoc enim proculdubio fallaciter fit si Diabolus iis non dominatur.* Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, *ἀνάμνησον σαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελούμενοι μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Τυράννου, καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως ὁμολογίαν, οἱονεὶ σφραγῖδα τινα βασιλικὴν δέχονται πνευματικοῦ μύρου τὸ χρῖσμα. Revoca tibi in mentem, quòd in sacrâ mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, veluti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti Chrisma.* Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 31. ita rem totam exequitur. *Illud etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu: cùm sive parvuli sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exufflationibus Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur.* Vid. etiam Constit. Apost. & Dionys. Areopag. apud Feuarden. p. 96. princ.

Apud Suic. voc. ἐξοχ. p. 1151. sed vid. Genn. ipsum.

Ex

Ex his ceremoniis nonnullas meritò reliquimus, utpote nullâ fretas authoritate Chriſti aut Apoſtolorum, aptáſque nimiùm ad corrumpendam ſimplicitatem hujuſce ritûs Chriſtiani, ac ſi ei adeſſet etiamnum vis quædam myſtica ex ipſo opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Eccleſiæ ſæculis hujuſce ritûs efficacia apud infideles converſos, quæcunque ſecuta ſint dona extraordinaria, eadem inter Chriſtianos natos non ſunt expectanda. Ut eſt ſimpliciſſimus hic ritus, ita rectiſſimè celebratur aquâ ſimplici, ut amputatis ſuperfluis quibuſcunque & ſuperſtitioſis appendiculis, *cultus* noſter *rationalis* in omnibus appareat.

Hæc de Baptiſmo: Quæ præterea in Euchariſtiâ explicandâ aut celebrandâ adjecerunt ſive Veteres ſive Neoterici, præter inſtitutum Chriſti & Apoſtolorum, ea pariter ſunt abſcindenda. Non licet in religione divinitùs traditâ, nova procudere myſteria, novam doctrinam ſacramentalem ritúſve pro arbitrio hominum. Nulla eſt mutatio *phyſica* panis aut vini in hôc ſacramento, (ſive in conſecratione, ſive poſt conſecrationem) ſed tantùm *moralis:* quatenus ab uſu communi ad hunc uſum ſacrum transferuntur hæc ſymbola. Qui verò, recitatis quibuſdam verbis,

N hæc

hæc corpora terreſtria, alterius prorſus ordinis & luti, in Corpus Cœleſte Chriſti transformare ſatagunt aut prætendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc poteſt, nec ullo promiſſo divino tanta vis in ſacerdotem confertur. Sed de hâc re, & de ſacramentis, * infrà plura.

Apud Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi cauſarum naturalium aut moralium, ſed virtute pacti arcani cum quibuſdam Geniis ſubſequi ſolebat. Ritibus & ceremoniis myſticis (quas τελετὰς appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: plenéque & perfectè initiatos, tam in hâc vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram felicitatem ſibi pollicebantur Ὀρφεοτελεσταὶ, *Sacris Orphicis initiati.* Quam doctrinam, unà cum ſuis ſacris, ab Ægyptiis hauſiſſe videtur *Orpheus.* Ita *Plutarchus.* Teſtatur autem *Diodorus* Myſtas illos Ægyptiorum, etiam in

Plutar. Lacon. Apophtheg. L. 5. p. 224.

* Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Conſule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi oſtendit Pontif. non poſſe explicare rationabiliter illam efficaciam ſive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cùm neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen phyſicè fieri poteſt.

hâc

hâc vitâ Deos habere propitios ſemper, & donorum omnium divinorum largitores, *διαβεβόηται δ' ἡ τούτων, &c. Vulgatum eſt* apud Ægyptios, *Deos, cùm invocati ſunt, adeſſe viſibiles & in periculis præſentiſſimos INITIATIS: ipſóſque fieri ſanctiores & juſtiores & per omnia meliores. Ideóque ex priſcis Heroibus & Semideis* (inter quos numerat Orpheum) *omnium illuſtriſſimos ritibus híſce imbui & conſecrari cupiiſſe.* Hâc de re audiamus præterea *Platonem*, ab Ægyptiis pariter inſtitutum & inſtructum. *ὃς ἂν ἀμύητος καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται. ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει.* *Quicunque non initiatus, nec myſteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicunque verò purgatus atque initiatus illuc acceſſerit, cum Diis habitabit.* Multa ſunt in eundem ſenſum apud * veteres: quos pro otio quiſque poteſt conſulere.

Phædon. p. 69.

Vid. ibid. p. 81.

---

* Iſocrates de myſteriis iſtis: Τελετῆς οἱ μετέχοντες, περὶ τε τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, καὶ τοῦ σύμπαντος αἰῶνος, ἡδίους ἐλπίδας ἔχουσι. *Initiorum participes & de vita exitu, & de omni ævo, lætiores ſpes habent.* Ariſtides in Panathenaicâ, Κέρδος τῆς πανηγύρεως, οὐχ ὅσον ἡ παροῦσα εὐθυμία, οὐδ' αἱ τοῦ προτέρου χρόνου δυσκολιῶν λύσεις καὶ ἀπαλλαγαί, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τελευτῆς ἡδίους ἔχειν τὰς ἐλπίδας, ὡς ἄμεινον διατάξαντας, καὶ οὐκ ἐν σκότῳ τε καὶ βορβόρῳ κεισομένους, ἃ δὴ τοὺς ἀμυήτους ἀναμένει. *Solennitatis ſacræ fructus eſt non tantùm præſens animi tranquillitas, aut quòd à malis præteriti temporis exolvamur & liberemur: ſed etiam ut in morte ſpes lætiores habeamus; fore nempe ut meliori loco diſpoſiti, non in tenebris & cœno volutemur,*

Præterea notare licet apud Gentes diverſos fuiſſe gradus initiationis in ſacris, & diverſa myſteria, minora & majora, uſque ad perfectionem. De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus:* *οὐκ ἐπεικότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια, διδασκαλίας τινὰ ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευῆς τῶν μελλόντων· τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· οὐ μανθάνειν, ἔτι ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ περινοεῖν τήν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα.* *Non abs re ergo in myſteriis apud Græcos, primo loco ſunt luſtra-*

---

quæ ſors eſt non-initiatorum. Apud Authorem Axiochi (in operibus Platonis) ſub finem, Gobrias Magus, cùm ſtatum Beatorum in Campis Elyſiis deſcripſiſſet, ſubjicit, *ἐνταῦθα τοῖς μεμυημένοις ἐστί τις προεδρία, καὶ τὰς ὁσίας ἁγιστείας κἀκεῖσε συντελοῦσι.* *Illic initiati primas tenent ſedes, & ibidem adhuc peragunt ſacrorum ceremonias.* Idem dixere Diogeni Athenienſes, *Ἐν ᾅδου προεδρίας οἱ μεμυημένοι τυγχάνουσι.* *Apud inferos, primum locum habent initiati.* *πρωτοκλισίας* & *πρωτοκαθεδρίας* ambiebant Phariſæi in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6. Id in futuro Regno petiiſſe videntur Zebedæi filii. *Mat.* xx. 21, 22. Horum utriuſque faſtum & affectationem dignitatis & imperii repreſſit Chriſtus. Audi quid Athenienſibus prædictis reſpondet Diogenes. *γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλαος μὲν καὶ Ἐπαμινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν, εὐτελεῖς δέ τινες μεμυημένοι ἐν ταῖς μακάρων νήσοιν ἔσονται.* *Ridiculum, inquit, eſt, ſi Ageſilaus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum inſulis futuri ſunt.* Acerbius eſt quod retulit Antiſthenes ſacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes eſſe. *Τί οὖν, ἔφη, οὐκ ἀποθνήσκεις;* *Cur igitur, inquit, non moreris?* Idem de his myſticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hàc in re inter ſe committit Plutarchus, *De audiendis Poëtis* (p. 21.) & Diogenis dictum duriùs profert. Et fatendum eſt ex Ethnicis probiores & ſapientiores his myſteriis adjunxiſſe meliorem vivendi rationem & rerum optimarum ſcientiam. Vide, cùm vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c. 14. & Arrian. in Epict. l. 3. c. 21. Ad hanc *πανήγυριν* & *τετελειωμένους*, alluſiſſe videtur Apoſtolus ad Hebr. cap. xii. 22.

Laert. in vit.

tiones,

tiones, ſicut etiam apud Barbaros lotio. Poſt has autem ſunt Myſteria Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem myſteria verſantur circa univerſum: Neque reſtat ampliùs diſcere, ſed inſpicere & mente comprehendere Naturam & res ipſas. Hæc diſtinctio ſæpius occurrit apud Veteres. *Vid. Suidam. voc.* Ἐπόπ]αι. *Senecæ quæſt. nat. l. 7. c. 31. & Epiſt. 90. & ſcriptores de Eleuſiniis, alióſque multos.*

NEQUE minùs apud Judæos diverſi erant gradus, ut ita dicam, Proſelytiſmi. Habuerant primùm Proſelytos *Portæ*, dein *Juſtitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diverſos adhibuere ritus, ut omnibus notum eſt. Denique, nihil inſoliti, indecori aut ſuperſtitioſi in proſelytis initiandis uſi ſunt Apoſtoli, quorum exempla ſequenda proponimus.

HUNC progreſſum aut gradationem in ſacris conſecutus mihi videtur mos veterum Chriſtianorum, qui convertendos ad Fidem in claſſes diſtribuebant: præcipuè in *Catechumenos & illuminatos:* De quibus paſſim apud Patres, de eorum diſcriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Chriſtianam diſtinguebant veteres in τὰ ἔκφορα, & τὰ ἀπόῤῥητα:

ῥητα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantùm aut τελείους. Atque illud doctrinæ, & diſcipulorum diſcrimen reſpicere videtur S. *Paulus* multis in locis. 1 *Cor.* ii. 6, 7. *Phil.* iii. 15. *Hebr.* v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipſius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόῤῥητα, ſive τὰ μυστήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catecheſibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis, Catechumenis aut aliis quibuſcunque, non initiatis. Quibus præſentibus, aut inceptum ſermonem abrumpentes, tacebant: aut rem ſacram obſcurè & ambiguis verbis ſignificabant: hâc adjectâ formulâ, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, ἴσασιν οἱ πιστοί· *Nôrunt Initiati, nôrunt Fideles.* Quæ dictiones multoties occurrunt in ſcriptis Patrum.

PRÆTEREA, de tacendis myſteriis ſacris multa ſunt apud Gentes *, & ſeveriſſima præcepta.

* *Cùm vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debeatur: Samothracia & Eleuſinia reticentur: quanto magìs talia, quæ prodita interim etiam humanam animadverſionem provocabunt, dum divina ſervatur, &c.* Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his conſona dicuntur. Τὰ παρεισαγόμενα κατὰ τὰς τελετὰς, περὶ ὧν οὐ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἱστορεῖν τὰ κατὰ μέρος. *Quæ myſteriorum ceremoniis exhibentur, ea ſingulatim à profanis,* aut non initiatis, *enarrari, nefas eſt.* Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujuſmodi alia plura paſſim occurrunt apud Authores Veteres, tam Chriſtianos quàm cæteros: quæ notiora ſunt quàm ut hîc repetantur, ab aliis pridem congeſta.

cepta. Etiam apud Philoſophos, præcipuê Pythagoricos, invaluit iſta diſciplina. Et eidem methodo, iiſdem veſtigiis inſtiterunt, ut jam monuimus, è Chriſtianis Doctoribus plurimi, in Diſciplinâ Arcani, ut appellatur, obſervandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam ſacra opertiora fierent, mos erat communis Chriſtianis cum Gentibus: ut ex utriuſque Ritualibus patet. Denique ipſa vocabula ad ritus Gentilitios ſpectantia, mutuati ſunt Chriſtiani, ut *μυεῖσθαι, μύησις, μεμυημένοι,* & *ἀμύητοι.* Dein *τελετὴ, τετελειωμένοι, ἀτέλεστοι: ἐπόπται* & *ἐποπτεύειν:* & hujuſmodi alia, ut ſatìs notum eſt iis qui in ſcriptis Patrum verſantur. Sed de his ſatís.

Sive verba, ſive mores & ritulos è Gentium ſacris aut Judæorum ad ſua tranſtulerint Chriſtiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, ſed ad ornandam, ut illis viſum eſt, religionem Chriſtianam, nè nuda nimis, ſimplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut ſaltem, (affectatâ novitate) non prorſus abſcedere viderentur. Sed abiere, nunc dierum, hæ rationes qualeſcunque aut hujuſmodi: & mutatis temporibus rerúmque momentis, mutanda ſunt conſilia. Ea quæ jam deſierunt

eſſe

eſſe uſui, abjicienda ſunt ut ſupervacanea, imò noxia, quatenus ſimplicitatem religionis Chriſtianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis pulchritudinem. Acris eſt in his & hujuſmodi reprimendis ſententia Tertulliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ obſervationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare, quibus meritò vanitas exprobranda eſt, ſiquidem ſinè ullius aut Dominici aut Apoſtolici præcepti auctoritate fiunt. Hujuſmodi enim non religioni, ſed ſuperſtitioni deputantur: affectata & coacta, & curioſi potiùs quam rationalis officii: certè vel eò coërcenda, quòd Gentilibus adæquent.*

De Orat. c. 12.

Dicam quod res eſt: in cultu divino nulla ſunt apud nos myſteria, ut apud Gentes. Nihil abſconditum, nulla ſacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo. Nulla eſt diſtinctio, hâc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimiùm diſtinxere, tam Gentes quàm Judæi, *(Mat.* ix. 11. & xi. 19. *Joh.* ix. 34.*)* οἱ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, id *Johanni* renunciavit Chriſtus inter argumenta & characteres ſuæ œconomiæ, *Mat.* xi. 5. Nullam gentem ſigillatim reſpicit Evangelium, nullum hominum ordinem, ſed genus humanum.

num. Quòd ſi olim ſacramentis ſuis ceremoniolas quaſdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quâcunque aliâ de causâ, id temporibus iſtis dandum eſt, nec ultrà retinendum. Omnia tandem in aperto Mat.x.27.
dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Chriſtiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aſpectum inſtitutio noſtra: authoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum ſanctimoniâ, ſalutis noſtræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus internis cuique Deus metietur ſuam beatitudinem.

Ad reliqua minora quod ſpectat, de Feſtis aut Jejuniis indicendis, de Veſtibus ſacerdotalibus, de formulis neceſſariis in ſacris adminiſtrandis, & hujuſmodi aliis, fiant omnia ſecundùm regulas Apoſtolicas & prudentiam Chriſtianam ad decorem & ædificationem, ut tam ſuperſtitio quàm *ἀκοσμία* excludantur. Hæc de ritibus Chriſtianis breviter dicta ſunto.

Cap. VI.

De morum regula & vitæ præceptis ſecundum Legem Chriſtianam.

De moribus Chriſtianorum, aut Diſciplinâ morali ſecundùm Legem Chriſtianam, quædam in genere ſuprà notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus inſtitutæ eſt Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apoſtolus) alii atque alii diverſum ſuperſtruunt, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, ſtipulam. Ex his ſuperſtructis nonnulla ſunt ſolida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc obſervanda ſunt & trutinanda in probandis aut improbandis ſingulorum legibus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicâ nihil reperitur ſuperfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium:* Diſtinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in ſtatu naturali liberum eſt, lege poſitivâ reſtringi poteſt, in commodum ſocietatis atque generis humani, aut in ſalutem vitæ futuræ. Idque fieri ſolet ubique

ubique gentium, cùm res postulat, ob commune bonum.

Hoc præmisso, facilè constabit nihil non æquum esse, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ:* Quod utinam de praxi & moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed proh dolor! proh pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum discrepat à regulâ & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita? Procul abest ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; sive Judæorum, sive Gentium, sive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam; sed amicorum tela aut vulnera magìs sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum. In tertio, inter alia hæc habet. *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti* M.pag.49.

nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodeſt nomen ſanctum habere ſinè moribus: quia vita à profeſſione diſcordans abrogat illuſtris tituli honorem per indignorum actuum M. p. 78. *vilitatem, &c.* Et in ſequenti libro, *Quæ cùm ita ſint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Chriſtianitatis blandiri poſſumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipſum quod Chriſtianus populus eſſe dicimur, opprobrium Chriſti eſſe videatur. At è diverſo in paganis quid horum ſimile quæ dicimus, &c.* Denique Chriſtianos Barbaris ipſis deteriores exhibet *.

Hæc cùm ita ſint, Quid ſi à mortuis reſurgerent Apoſtoli, atque orbis Chriſtiani faciem intuerentur: vitiis obtectam, & magni nominis umbram? Ipſos puderet, & tantùm non pœniteret ſuorum laborum. Vel ſi, quieſcentibus Apoſtolis, reſurgerent Philoſophi & Gentilium ſapientes: & perluſtrato terrarum orbe à nobis quærerent, quid profuerit humano generi religio Chriſtiana, quoad mo-

* *Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epiſt. ad Donatum quæ dicitur ſecunda; ubi demptis iis quæ ad tempora ſpectabant Ethnica, reliqua in tempora Chriſtiana nimio plus congruunt. Œconomiâ ſuâ, ut mihi videtur, non minùs abuſi ſunt Chriſtiani, quàm ſuâ olim Judæi; nec illis plura aut graviora exprobrârunt Iſaias, Jeremias, aliíque Prophetæ, quàm nobis objicienda eſſent, ſi nobiſcum hodie Deus cauſam ſuam ageret.*

res

res & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium: sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani? His dictis factísque respondeant illi, qui apud nos præsides sunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, institutionem Christianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum publicum: &, quod maximum est, ad salutem & felicitatem æternam generis humani in vitâ futurâ obtinendam.

Institutio moralis constat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos destituit institutio Christiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut solent Ethica Philosophorum: nec unà leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum systemata. Sed sparsim occurrunt in sermonibus Christi, & in scriptis Apostolorum; quâ ratione commodiùs instruitur vulgus, & inter legendum sacras literas sensim imbibitur doctrina salutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licèt & sinè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honesta

honeſta ſunt & laudabilia, ea ſequi & amplecti tenemur, quinetiam præferre, ſi forſan officia officiis obſtiterint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in ſingulis viam rectam & honeſtatis liquidæ veſtigia ſequitur. In verbis imprimis, ſive in familiari colloquio, ſive in commerciis, fidem, ſinceritatem, ſimplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fuco, ſinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum ineundum & proferendum eſſe permittit, abſque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, teſtimonia falſa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detrectationes clandeſtinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita ſunt & odioſa. Præterea pudorem, modeſtiam, & urbanitatem in ſermone colimus, ut aliàs ubique: exulantibus omni levitate inhoneſtâ, & ſcurrilitate; nec minùs verborum aſperitates, mordaces & illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænos injicimus; ne quid indecori in ſe, ne quid injurioſi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligioſi ex ore Chriſtiano proveniat.

IN factis & operibus multò magìs interdicitur Christianis omne genus mali, levis licèt & exigui: quinetiam omnis species mali. Non tantùm extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ suspicionem aut proximitatem. Non satìs est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus prælucet Lex Christi. Non amicis tantùm, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum cœlestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislator noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè præterierunt, aut permisere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis studiosis sua accommodârunt præscripta: Gregem popularem, prophanum, & tantùm non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud propositum Servatori nostro clementissimo: qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit.

1 Thess. v. 22.

Propterea

Propterea infirmitates humanas & ſtatum luctuoſum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ: ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, miſericordiæ, atque opis mutuæ in ſuâ cuique claſſe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promiſit. Nec malis tantùm corporis ſubveniendum, ſed animi multo magìs: Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantiæ, morbis graviſſimis: & vaganti populo viam ſalutis oſtendere, beneficium cumulatius eſt quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Chriſtus de moribus inſtituendis aperta, manifeſta, cuique obvia & expoſita. Ut omnibus conſtarent ſua officia, ut omnibus ad cœlum nota eſſet via.

Et quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domeſticum, quiſque haberet: *Quod tibi non vis fieri*, inquit Chriſtus, *id alteri ne feceris*. Nec Lex eſt æquior ulla. Favemus plerumque partibus noſtris: ut æquum fiat judicium; mutetur perſona, & loco Rei, aut indigentis ope, teipſum conſtituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus eſſes, id totum alteri concedas. Inter

mortales,

mortales, peccatores & indigos, hic eſt modus æquiſſimus: ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus ſummum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantùm nobis præcipitur, ut in dubiis partem ſequamur mitiorem, ſed etiam ut peccata manifeſta alii aliis remittamus: Deus bone, quoties & quouſque ex tuo præcepto aut conſilio! Mat. xviii. 22.

In eundem finem, ne ex amore ſui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita eſt omnis vindicta privata; ad pacem & amicitiam conſervandam diſſimulandæ ſunt leves injuriæ, & pro viribus perferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: ſed cùm neque ferri poſſunt injuriæ, neque lites componi, permiſſum eſt deferre cauſam ad magiſtratum, ut ſinè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda eſt moderatio & æquanimitas, ſed erga Principem aut Magiſtratum majori adhuc utendum eſt patientiâ. Dei ſunt miniſtri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia ſunt toleranda. Bellum Civile eſt immane monſtrum, quod innocuos pariter ac nocentes unà devorat & abſorbet. Neque cum exteris gerendum eſt bellum magiſtratui Chriſtiano, niſi extremâ neceſſitate coacto. Denique, ut verbo di-

cam, in rationibus jufti fuum cuique tribuimus, fecundùm varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, fed cumulatim & alacriter.

Ita Juftitiæ & juris naturalis præfcripta retinet & tranfcendit Lex Chrifti. De Temperantiâ jam dicendum, quid quifque fibi debeat in fui corporis regimine: Quid animæ divinæ confervandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci fimus, modefti & moderati: ut appetitus omnes fensúfque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, five in facris, five in convivalibus, effrænatæ indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiofa. Ebrietas aut impudicitia virum honeftum dedecet, multò magìs Chriftianum. Gulæ & abdomini fervire turpe eft, cæterífve cupiditatibus carnis. Caftus cœlibatus apud nos laudatur, honeftum habetur Conjugium: fed unius cum unâ, ídque finè abdicatione, nifi crimen adulterii intervenerit. In cæteris omnibus vivendum eft, ut decet fobrios & frugi homines.

Ea quæ nos docet Chriftiana *Philofophia*, ut ita dicam, cùm differit de *contemptu mundi*, & defpicientiâ rerum humanarum præ divinis,

tempora-

temporalium præ æternis: Præterea, cùm de tundendâ & ſubjugandâ hâc carne, quâ mens infeſtatur, nos ſæpius commonet, in hôc corpore bruto, & ad voluptates craſſas nimis propenſo: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propoſitum legis Chriſtianæ: monéntque temperatos eſſe debere ipſius cultores, non tantùm in deliciis corporeis, ſed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæteríſque quibuſcunque quæ ad vitam hodiernam & animalem ſpectant. Et ſi quid ſecus videris in praxi noſtrâ, non id Legi aut Legiſlatori vertendum vitio, ſed falſi nominis Chriſtianis: Qui ſe obſtrinxere ſacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & ſoli Deo ſemet conſecrandis, nec datæ fidei reſpondent.

Epicureis habenda eſt cura Corporis, Chriſtianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet Chriſtus, ſordet & vileſcit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus ſchema præterit, ut & hujuſce mortalis corporis. Anima autem eſt immortalis, neſcit mori : & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi ſe fieri mancipium. Præterea, Peregrini ſumus in hôc mundo, inquit doctrina Chriſtiana: Quid quæritis hîc ſedes quietas, quid honores, aut divitias, craſtino die abitura omnia. 1 Pet. ii. 11.

Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hâc vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortiter patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absterremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis præivit Christus suo exemplo, præivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prœlio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgescentibus venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas

tas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedatâ & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & strepitu, sed querelas ipsius audit placidè, labantem sustinet, & victricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, justi, veri, & communis boni.

Dixi in hâc palæstrâ nos suo exemplo præivisse Christum; præivit certè, & gloriosissimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subitò & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminenti ictui subtraxit. Sed quæ, inquies, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum malesanum, sed etiam præsides & primores Ecclesiæ Judaicæ sibi inimicos habuit. Non Mat. xxvi. 16. solùm contemptui & fastidio habuerunt tanquam hominem vilem & proletarium: sed, triginta argenteis venditum coram tribunali sistebant, falsóque accusabant, ut perturbato-

rem

rem aut blaſphemum: judicémque reluctantem in ſuas partes trahebant. Vinculis conſtrinxere, flagellârunt lictoribus, ſannis & dicteriis illudebant. Purpurâ indutum, & ſceptro arundineo, ſpinis coronârunt, per ludibrium & non ſinè dolore: eique prætulere prædonem & raptorem. Denique in os ſpuebant, colaphis cædebant, & omne genus injuriis. Sed quid tandem, quo exitu, quæſo? Per fas nefáſque damnatum, ad mortem pertraxere. Innocuum, inquam, per fas nefáſ-

Mat.xxvii. 24, 25. que damnatum. Audi id ex ore Judicis, *Videns autem Pilatus ſe nihil proficere, ſed majorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluit manus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO SUM A SANGUINE HUJUS JUSTI: Vos videritis. Et reſpondens univerſus populus dixit, Sanguis ejus ſuper nos & ſuper filios noſtros.* Dira hæc quidem, ſed quærendum ſupereſt, quo genere mortis plectebant? ſpero levis & ſubitaneæ, aut ſaltem minùs infamis. Quinimo nec cruciatibus nec ignominiæ pepercere Judæi, *Cruci affixus eſt Jeſus Nazarenus,* inter duos Latrones, in campo Golgothæ, ſubſannante & irridente populo. En funeſtam tragœdiam! Sed quem in finem, quo propoſito, tot & tam acerba pertulit Chriſtus? Dico, in ſalutem humani generis,

generis, ad confirmandam veritatem religionis ab ipso propositæ, & ad gloriam cœlestem adipiscendam.

Hactenus de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis simus animosi: quum authoritas accesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, justi & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Joh.* xiv. 17. & xv. 18, 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 *Cor.* ii. 12. *Hebr.* xi. 30. *Jam.* iv. 4. 1 *Joh.* ii. 15, 19.) atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientiâ teste dignum sit, id age, fremente licèt mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

Mat. x. 33. Mar. viii. 38. Luc. ix. 26. 2 Tim. ii. 12.

1 Pet. iv. 12, 13, 14, &c.

Mat. x. 32, 33.

Nec huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimùm in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione

Dei;

Dei; & quò magìs infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse ducendos, pulvisculos, vermiculos, res nihili existimabimus: Neque indignanter ferendam esse sortem nostram, quocunque nos vertat Providentia, quocunque loco hodie consistamus, summo, medio, infimo: dum mundi Rector immenso torquet volumine universam rerum machinam. Præterea, infinitæ huic sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia, & secus facientibus malé. Atque illâ spe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hâc vitâ caducâ & momentaneâ. Denique, Immortalis est Anima humana, sepulto corpore vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promisit Christus, morigeris & obsequentibus ipsius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut perpessiones quascunque cum pondere futuræ gloriæ minimè comparandas? Macte animo, Christiane: Ducem sequere, & futurum præmium semper intuere. Erga Deum humilis, submissus, supplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de causâ Dei agitur, virtutis & veritatis.

Rom. viii. 18, 38, &c. 2 Cor. iv. 17, 18. Hebr. xii. 2.

Est

Est etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus ſuperbiæ, & faſtoſo deſpectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem ſuperbia à falsâ ſui exiſtimatione & ſuorum bonorum. Cùm natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæteríſve bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco poſitos contemnimus, aut æquo minoris æſtimamus. Debetur utique his Magnis in hôc mundo ſuus honos, ad conſervandum ſæculi regimen & ordinem: ſed vera dignitas aliunde metienda eſt, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè, neque tumidi ſunt aut inſolentes in pares aut impares; officia ſua & partes implent. Neque tenemur abjecto eſſe animo, aut iniquum de nobiſmetipſis judicium ferre, ſed modeſtum & moderatum. Parcamus cenſuris, ſuſpicionibus aut accuſatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conſcii, propenſiores ſimus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de Humilitate.

Hactenus mores externos, dicta & facta præcipuè reſpeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inſpicit: Fontes boni & mali, ac Mat. xv. futuræ felicitatis aut miſeriæ. Sinceritatem 19.

Q in

in omnibus poſtulamus, præcordia & pene-
tralia animi ingredimur. Lex Judaica præ-
miis tantùm temporalibus ſuffulta, exteriori
morum innocentiâ contenta fuit. Litera, in-
quam, legis Moſaicæ; abſit enim ut putemus
nullos fuiſſe inter Judæos ex animo & cordi-
citus probos pióſque viros, ſed ab altiori do-
ctrinâ edoctos. Meri enim Judæi, præceptis
ritibúſque ſuæ legis expletis, ſe juſtos putabant
coram Deo; ut Epiſtolæ *Paulinæ* ſatìs teſtan-
Mat.v.20. 1 Cor.xiii. tur. Sed de Lege Chriſtianâ id dici non po-
3. teſt: quæ parvi facit opera alioquin bona, ſinè
cordis affectu, & calore vitali pietatis & cha-
ritatis. Nec dona quævis aut χαρίσματα, ex-
traordinaria licèt, aut virtutes mirificas, ullius
ponderis, nedum cœlo digna putat Chriſtus.
Mat. vii. Ea etiam Apoſtolus habet inſtar æris ſonori,
21,22,23. 1.Cor.xiii. ſinè vi, ſinè effectu. Denique, Chriſtianum
12. nomen aut titulum, cultum externum, ritus
ſacros, pietatis formam, ſinè internâ ſancti-
2 Tim.iii. tate, parvi facimus, ſi non faſtidimus. His
5. nimiùm confiſi ſunt tam Judæi quàm Gentes:
qui initiationibus ſuis & ceremoniis ſacris per-
actis, rem totam religionis expeditam credi-
derunt. Hiſce non penitus acquieſcimus, ſed
utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & in-
flammandum pectus amore rerum divinarum.
Neque enim ſicca & arida eſt Religio Chriſti-
ana,

ana, in intellectu tantùm, aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, &, ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervaditque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

Pari modo cùm de vitiis cohibendis agitur, non tantùm pravos & incompositos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus, *ipsi Deum videbunt*, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hâc autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina sortis nostræ futuræ jacent funditùs in ipsâ Animâ: Et deposito hôc corpore, cùm nuda manet, vivitque Deo soli & sibiipsi, ab hísce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suósque influxus salutiferos, plùs aut minùs, pro qualitate subjecti recipientis: & quò magìs se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem, eò magìs gaudet, fruitúrque suo statu & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolæ, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendescet. Denique, ut verbo dicam, habitus, dispositiones

Mat. v. 8. & v. 21, 28, &c.

tiones & affectus animi ſunt radices boni & mali in hâc vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miſeriæ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Chriſtiana, ad purgandum & renovandum ſpiritum interiorem: ut ſublatâ materiâ morbi mens fiat ſana, totúſque homo. Quicquid igitur exteriùs agamus, ſive erga Deum, ſive erga homines: in ſacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, niſi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & ſincerè peragenda omnia, Numine conſcio, quod corda & cogitationes ſcrutatur.

Hæc diximus de naturâ Legis Chriſtianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura ſunt, in diverſis ordinibus, quæ, ne nimii ſimus in hôc capite, ſummatim ſunt dicenda. In Republicâ Chriſtianâ, ut in aliis quibuſcunque, varii ſunt gradus & officia: his ſingulis proſpicit Religio Chriſtiana ſecundùm æqui rectíque rationes, ad pacem, ad pietatem, bonúmque publicum promovenda. In ſuo quiſque loco & claſſe ita ſe gerat, ut qui rerum omnium Rectori ſe rationes redditurum eſſe credit. Magiſtratûs, tam Civilis quàm Eccleſiaſtici erga populum ſibi commiſſum, populíque erga utrumque, ita conſtituuntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum viciſſim erga liberos.

Mariti

Mariti & uxoris, Domini & ſervi, & in cæteris, ſiqui ſunt, ordinibus. In his omnibus, non tantùm jus commune ſervat Lex Christiana, ſed hoc temperat manſuetudine: ac benevolentiâ & amore erga genus humanum univerſim adjuvat & adauget.

HACTENUS de inſtitutis morúmque regulis in Lege Chriſtianâ. En pulchram ideam, inquies, Legis quidem optimæ: ſed quâ ſanctione ſtabilitur hæc Lex optima, ut vim ſuam & effectum habeat? Reſpondeo: Si de Legiſlatoris authoritate quæris, de eâ dictum eſt affatim in ſuperioribus. Si de pœnis & præmiis, nec majora nec certiora conſtitui poſſunt quàm quæ denunciat Lex Chriſtiana, vitam ſcilicet æternam ex hâc parte, & ex alterâ pœnas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

ATQUE has legis ſuæ conditiones & ſanctiones validiſſimas ſæpe repetit Chriſtus, ſæpe ſæpius Apoſtoli: Judæis, Gentibus, omnibus ſinè diſcrimine comprehenſis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die judicii ſolennis conſtituto & condicto, præſentibus Angelis & totâ gente humanâ, ad hanc normam cujuſque opera exigentur, & in præmiis pœníſque diſtribuendis idem erit Judex qui fuerat Legiſlator, (*Mat.* xiii. 40, 41, &c. &

xvi. 27.

xvi. 27. & xxv. 31, &c. *Mar.* viii. 38. *Joh.* v. 28, 29.) Deinceps Apoſtoli hoc ſupremum Judicium altâ voce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique ſubeundum ſecundùm ſua opera, per hanc Legem examinanda. (*Act.* xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. 1 *Cor.* iii. 13, 14. & 2 *Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. 2 *Theſſ.* i. 6, 7, 8, 9. 2 *Tim.* iv. 1, 8. *Hebr.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. 1 *Pet.* i. 17. & 2 *Ep.* ii. 4, 9. & iii. 7, &c. *Jud.* ỽ. 14, 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

Denique, quod ſæpius repetendum, his promiſſis adimplendis, & infligendis pœnis parem eſſe Legiſlatorem noſtrum, ex ipſius anteactis abunde conſtat. Quæ minatus eſt Hieroſolymis & Genti Judaicæ, plenè & ſeverè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos eſſe voluit & mœſta pignora iræ ſuæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod ſpectat ad promiſſa vitæ æternæ, multis indiciis ſe demonſtravit Chriſtus vitæ & mortis Dominum. Tam ſuſcitando mortuos, quàm cùm ipſe ſurrexit victor vivúſque, & gloriâ circumdatus in cœlum aſcendit. In idem cœlum quò abiit præcurſor, eandémque ſecum habitationem

tionem ſe poſſe perinde nos adducere, ſui ſimili aut cognato veſtire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantùm ſed exemplo ſuo docuit. Tandem effuſo Spiritu Sancto in Apoſtolos & primos Chriſtianos, miraculis illis doniſque ſtupendis ſe præſtare potuiſſe quæcunque promiſerat, & reipsâ præſtiturum oſtendit: dato hôc ſpecimine ſuæ poteſtatis & veracitatis, & ſolutâ parte pretii veluti in ſtipulationis arrham & confirmationem.

His probè ſtabilitis & expenſis, nihil deeſſe video, nihil obſtare, quò minùs legem Chriſtianam, ſive materiam ipſius ſpectes, ſive authoritatem ſanctionémque, ſuis partibus abſolutam, ſequamur & amplectamur: toto corde, ſpe inconcuſsâ, & obedientiâ pro viribus univerſali: Cooperante Spiritu divino & conatus noſtros adjuvante.



Cap.

Cap. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

Hactenus egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sinè umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrosi, eò lentiùs incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quum primò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messiâ parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicârunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesúmque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidémque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrà hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis

exactâ

exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

Progrediente autem Evangelio, auctóque Fidelium numero, pleniùs & apertiùs exposuerunt Apostoli tam Hebræis quàm Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eorum prædicatione & ministerio *tota Dei voluntas, totúmque consilium* innotescerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æternam parandam credi fieríque debent. Sive id omne, quod à singulis præstari vult Deus, ut ad salutem perveniatur, secundùm hanc novam Legem & dispensationem Evangelii. Hæc autem initia & progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs sunt explicanda.

Act. xx. 20,21,27. Gal. i. 8.

In historiâ Evangelicâ manifestum est, id primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam.* Et cùm hoc agnovissent & declarâssent, recepti sunt in censum fidelium, habitíque discipuli & proselyti Christi. Hæc erat fides *Petri* & fidei declaratio, cùm Jesum recognovit pro Messiâ & Dei Filio, *Mat.* xvi. 16. Hæc erat fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum resuscitaturo, *Joh.* xi. 27. Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum, *Joh.* i. 45, 49. Atque hic erat scopus, propositum, & significatio miraculorum Christi, ut eum nempe te-

ſtarentur eſſe Meſſiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet explicitè
Act.ii.22. S. *Johannes*, c. xx. 31. Denique, Chriſtus ipſe ab hôc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoſcant, homines, & quem miſit Jeſum Meſſiam*, *Joh.* xvii. 3. Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos reſpexiſſe videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoſcerent, abjecto Polytheiſmo: Judæos, ut Jeſum Nazarenum pro vero Meſſiâ reciperent, omni ſpe Iſraelis omnibúſque prophetiis expletis quæ ad Meſſiam eouſque ſpectabant. Atque hoc fundamentum eſſe Legis Chriſtianæ,
1 Cor. iii. 11. in primâ ſuâ Epiſtolâ ad Corinthios, poſtea teſtatus eſt & annunciavit *Paulus*, *Fundamentum aliud nemo poteſt ſtatuere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Meſſias.*

His præmiſſis notandum, non patuiſſe, quantum conſtat, Divinitatem Chriſti, ne quidem Apoſtolis, ante ſuam reſurrectionem, (*Mar.* xvi. 11, 13, 14. *Luc.* xxiv. 21.) aut Chriſto jam reſuſcitato & in cœlum evecto, ante effuſionem Spiritûs Sancti: Qui de eo teſtimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de ſeipſo dixerat Chriſtus, *Joh.* xiv. 26. & xv. 26. Quinimo ea dicturus erat, quorum, præ ſuâ imbecillitate, tempore Chriſti non erant

rant capaces Apostoli, *Joh.* xvi. 12, 13. Non memini Christum apertè dixisse in Evangelio, se esse Deum: sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Joh.* xx. 28. Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Joh.* v. 18. & x. 30. *& seq.* Atque ipse Christus novam formam Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti, Mat.* xxviii. 19. Jussitque ut *omnes honorent Filium, prout honorant Patrem, Joh.* v. 23. Dixitque *ipsius esse omnia quæ habet Pater,* c. xvi. 15. Utique parum modestè (sit verbo venia) de seipso locutus est Christus, aut alios ita loquentes audivit, si nihil interea præter merum Hominem se esse noverit: Aliorúmque errorem permiserit incorrectum. Præterea cùm effecit miracula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoriè & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux,* & facta est: Dixit Christus, *Volo, Purgator,* & purgatus est Leprosus, *Mat.* viii. 3. Dixit Paralytico, *Surge, attolle tuum lectum, & abi domum:* abiitque sanus, *Mat.* ix. 6. Dixit mari, (sæviente tempestate) *Sile, obmutesce.* Et quievit ventus & facta est tranquillitas magna. *Non vox hominem sonat,* est Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotesceret ex ipsis Christi verbis,

Luc. xxii. 70, 72.

Mat. iv. 39.

bis, modò nobis tacitum non fuiſſet illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apoſtolis Chriſtus poſt ſuam Reſurrectionem: cùm à *Moſe* exorſus, fertur expoſuiſſe *quæcunque Prophetæ de eo dixerant*, *Luc.* xxiv. 27. Utcunque hanc expoſitionem, aliáque omnia à Chriſto adumbrata aut expreſſa circa Meſſiam, ut in mentem revocaret Apoſtolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Chriſti Advocatus. Nova etiam ſuperaddere, quæcunque viſa fuerint neceſſaria ad explendam & conſummandam doctrinam Chriſtianam. Propterea quæ ſequuntur in Apoſtolorum ſcriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in converſis aut convertendis poſtulabant, porrò diſpiciendum.

In Actis Apoſtolorum habemus hiſtoriam naſcentis Eccleſiæ, prima ipſius lineamenta, & veluti ſtamina fidei Chriſtianæ. Hæc declarantes Apoſtoli, communi & præfato articulo de *Jeſu Meſſiâ*, adjunxere alterum de ipſius Reſurrectione, & remiſſione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Chriſtum inſtituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apoſtolorum. Sed facile eſt percurrere Apoſtolorum conciones aut orationes ad Judæos

dæos Gentésve habitas, cùm ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. *Petri*, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. ℣. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctíque Spiritûs effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, ℣. 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus* ℣. 37.
viri fratres? nempe ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & baptizetur* ℣. 38.
tizetur unusquisque vestrûm in nomine Jesu Messiæ, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritûs Sancti. Dein secundò Cap. iii.
Petrus perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cùm sanâsset claudum ab utero matris suæ: Eúmque sanâsset his verbis, *In nomine* ℣. 6.
mine Jesu Nazaræi surge & ambula. Hunc hominem notum cùm in Templo perambulantem & salientem conspexisset populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eâque arreptâ occasione *Petrus* sic affatus est populum: *Viri Israelitæ quid miramini* ℣. 12, 13.
mini de hâc re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum

rum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegâstis, &c. Dein pergit (ỷ. 22.) *Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultârit Prophetam illum disperdatur è populo.* Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Cap. iv. 7. NEC hîc substitit commotio: Re enim perlatâ ad sacerdotes & primores populi, sic illi interrogabant Apostolos, *Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis?* Respondit Petrus,
ỷ. 10. *Notum sit vobis omnibus, & toti populo Israëlitico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc*, inquam, *istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quoquam salus, nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari.* Hæc omnia spectant ad Jesum Mes-
Cap. vii. 37. siam; pariter *Stephanus* protomartyr prædicabat Jesum esse Prophetam illum promissum:
ix. 20, 22. Paulúsque recèns conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ipsum Messiam, in Synagogis Damasci palàm docuit.

HÆC

Hæc hactenus de Judæis: indè ad Gentiles progressi sunt *Paulus* & *Barnabas*: Paulúsque Antiochiæ (in Pisidiâ) tam Gentibus quàm Judæis dispersis Evangelium enunciat: Jesum scilicet Servatorem resurrexisse à mortuis, credentésque in ipsius nomen remissionem peccatorum habituros. Postea, dissentientibus *Paulo* & *Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit Silam: Et cùm essent *Philippis* seditionis falsò accusati conjiciuntur in carcerem. In intimum carcerem detrusit eos Commentariensis, pedésque astrinxit numellâ. Mediâ autem nocte, concussa sunt fundamenta carceris terræ motu, reseratis foribus, & laxatis vinculis Pauli & Silæ. His expergefactus & perculsus custos ergastuli, procidit ad eorum pedes, clamavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut server?* Dixerunt illi, *Crede in Dominum Jesum Christum, & servaberis Tu & domus tua.* Et in hanc fidem sunt baptizati.

Cap. xiii.
℣. 23. & 33, 37, 38.
Cap. xvi.
℣. 30, 31.

Posthæc Thessalonicæ, *Paulus* in Synagogis prædicavit itidem Jesum esse Messiam: Eúmque & pati & à mortuis resurgere oportuisse. Athenis pariter à Philosophis dictus est *peregrinorum Deorum annunciator, quoniam Jesum & Resurrectionem ipsis annunciabat.* Quum verò in medio consistens Areopago concionem habuit ad viros Athenienses, hîc quidem,

Cap. xvii. 3.
℣. 17, 18.

quidem, ut antea *Lyſtris (c.* xiv, xv.*)* ſermones inſtituit præcipuè contra Idololatriam, ut unum ſummum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò,
℣. 31. Deum ait *ſtatuiſſe diem quo juſtè judicaturus eſt terrarum orbem, per illum virum quem definivit: fide ejus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis ſuſcitato.* Jeſum, ut vides, ſubintelligit.

Cap. xviii. 5. Ab Athenis ad Corinthum profectus eſt Paulus, ubi etiam in Synagogis Jeſum eſſe Chriſtum, vel Meſſiam, fervidè aſſeruit. Obnitentibus autem & blaſphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obſtinationem, excuſſo pulvere è pedibus & veſtimentis (ut antea An-
℣. 7. tiochiæ, *c.* xiii. 31.) dixit, *Sanguis veſter eſto ſuper caput veſtrum, mundus ego, ab hôc tempore ad Gentes proficiſcar.* Sui in hâc fide propagandâ ſtudii & diligentiæ, presbyteros
Cap. xx. 17, 21. Epheſi ad Miletum accerſitos, teſtes appellat
Cap. xxiv. 24. Apoſtolus: ſe nempe annunciâſſe *Judæis ſimul & Gentibus converſionem ad Deum & fidem quæ eſt in Dominum noſtrum Jeſum Meſſiam.* Dein eandem fidem in Chriſtum, & judicium futurum profeſſus coram *Felice*, miſſus eſt ad Regem Agrippam: Quo præſente & præſidente, cùm ſuæ vitæ & authoritatis

rationes

rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nactus persiti in hunc usque diem, testificans ista tam parvis quàm magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo ac gentibus.* Cap. xxvi. 22, 23.

Denique Romæ, ubi postea supremum diem obiit, in solenni conventu Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea quæ spectant *ad Regnum Dei, & ad Dominum Jesum Messiam:* suóque hæc tandem obsignavit sanguine. Act. xxviii. 23, 30, 31.

Hactenus capita fidei Christianæ quæ occurrunt in Actis Apostolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiæ Christianæ. Vides, præter unum summum Deum, prædicâsse Apostolos imprimis *Jesum Nazaræum esse Messiam,* Spiritúmque Sanctum à Deo missum. Eundem Jesum resurrexisse à mortuis & in cœlum ascendisse, repetitis testimoniis confirmabant: Denique remissionem peccatorum, Resurrectionem nostram, judicium futurum, vitámque æternam annunciabant, in eodem sacro nomine constituenda, donanda, peragunda. Hæc capita si confe-

ramus cum ſymbolo Apoſtolico, ſic dicto, omnes ipſius articulos, primævos & indubios, comprendere mihi videntur. Quod enim ibidem interſeritur de Deſcenſu Chriſti ad inferos, de Eccleſiâ Catholicâ & Communione Sanctorum, ſequioris eſt ævi & explicationis magìs dubiæ: reliqua autem hîc comparent. Proindéque ad dicta uſque tempora, quibus finiuntur Acta Apoſtolorum, non conſtat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Chriſtianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus propoſita fuiſſe, præter illa præmemorata. Dico *apertè propoſita* ab Apoſtolis: Adorabant autem interea Jeſum Chriſtum quotidiano cultu, & in ipſius nomine baptizabant & miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, Jeſum Chriſtum invocans Animam ſuam in ipſius manus tradidit, *Act.* vii. 59 *.

Quod

* Quid Eccleſiæ Matrices & Apoſtolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus *de Præſcrip.* c.36. *Unum Deum, &c.* Dein *de Veland. Virg. c.* 1, regulam fidei explicitiùs enarrat. *Regula quidem fidei una omnino eſt. ſola immobilis & irreformabilis, credendi ſcilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jeſum Chriſtum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum ſub Pontio Pilato, tertio die reſuſcitatum à mortuis, receptum in cælis, ſedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam reſurrectionem. Hâc lege fidei manente, cætera jam diſciplinæ & converſationis admittunt novitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente uſque ad finem gratiâ Dei.* Eoſdem

Quod verò parciùs meminerint aut minùs explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum factúmque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidisse Messiam fore Deum: ideóque cùm, se esse Deum, Christum affirmâsse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam blasphemum, *Joh.* x. 30, 31, 33. Confer Joh. v. 18. & viii. 58, 59. Præterea idem præjudicium, illámque insuper reticentiam verisimile est occasionem dedisse Ebionitis, Nazarenis, aliisque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licèt eum agnoverint pro Messiâ. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus,

---

dem fidei articulos ante Tertullianum notârat Irenæus, l. 1. c. 2. *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Uti hìc non cernimus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitæ fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, procusi sunt, mulctisque & pœnis diris sanciti. Vide S. Hilar. lib. de Synodis. & Dris Taylor Dissuas. par. 2. p. 2. in fol. 441.

iis proponere primo ingressu, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud advenerit, cùm, præparatis firmatísque animis, omnia dicenda essent omnibus, palàm & exerté. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. *Johannis* †. Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

Terminantur illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eóque eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondum promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Dei-
Joh. i. 1, 2, 3. tatem Christi testaretur. Ab ipso exordio

† Chrysost. in Psal. cix. *Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεὸς σοῦ κύριος εἷς ἐστιν, ἡ ὑμετέρα ἀσθένεια γέγονεν αἰτία τούτων· καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογμάτων τοῦτο γέγονεν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἐλάττονα τὸν λόγον ἤγαγεν ὁ Θεὸς, τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρῃ συγκαταβαίνων; Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minùs perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem?* Vid. etiam Eusebium de Ecclesf. Theol. l. 2. c. 20. p. 134.

præex-

præexistentiam τῦ Λόγυ, eúmque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cùm eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobísque conspicuum infrà memoret. Qui ve- v. 14.
rò hæc detorquent ad Epocham Evangelii & Apoc.xix. 13.
creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi identica propositio, *Christum extitisse in principio religionis Christianæ.)* Præcipuè cùm his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cùm eundem ut Deum, ut α & ω, (confer *Isa.* xli. 4. & xliv. 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpius exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

In Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit. Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τῦ Λόγυ, Eundémque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus

lus in ſuis Epiſtolis: ait autem ad Hebræos (*cap.* iii. 4.) *Qui fecit omnia eſt Deus:* unde ſequitur neceſſariò eundem Chriſtum à S. *Paulo* habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem univerſalem adſcriptam eſſe Chriſto, & ſolennibus verbis conſecratam ab eodem Apoſtolo, *Heb.* i. 3, 10. & pleniſſimè ad Coloſſenſes Epiſtolâ, *cap.* i. 16, 17. his dictis, *Per Eum,* de Chriſto loquitur, *condita ſunt omnia quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris: viſibilia & inviſibilia, ſive throni, ſive dominia, ſive imperia, ſive poteſtates: Omnia,* inquam, *per eum & propter eum condita ſunt. Eſtque ipſe ante omnia, & omnia per eum conſiſtunt.* Hîc mundum cœleſtem & terreſtrem, corporeum & intellectualem à Chriſto conditum aſſerit Apoſtolus: nec pleniori enumeratione res efferri poterat. Nullus hìc locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cùm rerum ordines homine ſuperiores, Angelóſque omnes qualeſcunque, qui ſuâ uſque perſtitiſſent innocentiâ & obedientiâ, comprehendat hæc rerum ſeries. Præterea, Dei veri ſummíque character ſingularis habetur in ſacris literis, tam Prophetarum quàm Apoſtolorum, quòd cœlum terrámque condiderit, atque omnia quæ in iis ſunt: eâque ratione à Diis fictitiis aut minoribus diſtinguitur. Nec hìc

Iſa. xlii. 5. & xliv. 24. Jer. x. 11, 12. Act. vii. 50. & xvii. 24.

hìc aliter exponi poteſt idem character niſi tortè & violenter; Quin & probabile eſt, multiplices rerum claſſes hîc percenſeri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices ſibi fingebant. Denique, Huic ſermoni S. *Pauli* aſtipulatur *Johannes*, (ut ſe ſolent in hôc argumento alternatim confirmare) eúmque corroborat, cùm explicitè titulum *παντοκράτορος* attribuit Chriſto, *Apoc.* i. 8. Illîc enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox *παντοκράτωρ* ad Chriſtum referenda eſt. Quoniam prima pars verſiculi ſpectat ad Chriſtum, ut ex aliis locis ejuſdem libri manifeſtò conſtat, (infrà ℣. 11. & 18. *cap.* ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia ſpectabant ad Chriſtum. Denique ipſa vox Κύριος plerumque deſignat Chriſtum in novo fœdere. * Et ſub eodem titulo ei adſcribitur poteſtas, & mortuos reſuſcitandi, *& ſubjiciendi ei omnia*, *Phil.* iii. 20. & 1 *Cor.* viii. 6. *εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς*,

* Eâ voce *κύριος* utuntur Septuaginta (quorum dictiones plerumque ſequitur ſtylus novi fœderis) loco vocis Hebraicæ *Jehova*; & quidem vox illa Jehovæ datur Meſſiæ ſemel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangeliſtis, *Iſa.* viii. 14. *Jer.* xxiii. 6. *Zach.* x. 14. *confer Iſa.* xl. 3. *cum Mat.* iii. 3. *& Malac.* i. 3. *cum Mat.* xi. 10. *& Luc.* i. 76. Præterea, qui invocandum & adorandum negant eſſe Chriſtum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis ſacræ Scripturæ refutantur, *Act.* vii. 50. *&* ix. 14, 21. *Rom.* x. 12, 13. 1 *Cor.* i. 2. *Phil.* ii. 9, 10, 11. *Heb.* i. 6.

δι'

δι' ὃ τὰ πάντα, Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.

Sed præter potestatem Christi, quâ ipsius Divinitas elucescit, de personâ Christi ea prædicat idem Apostolus *Paulus*, quæ substantiis creatis non competunt. Dicitur enim Christus *ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ, Irradiatio Gloriæ, & character vel forma expressa substantiæ divinæ.* Heb. i. 3. Neque natura humana, neque Angelica, quomodocunque exaltata, mihi ferre posse videtur hos titulos, verè divinos: nec acquisitos illos, aut extrinsecus collatos, sed nativos & emanatione necessariâ congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitisse Christus in formâ Dei ante suam incarnationem aut exinanitionem, *Phil.* ii. 6. Ubi nonnullæ licèt occurrant dictiones & phrases interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò significant, Christum extitisse, idque in formâ divinâ, ante suum descensum in corpus mortale. Denique, idem Apostolus in secundo capite ad Colossenses, ℣. 9. ait *in Christo habitâsse omnem plenitudinem Deitatis CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut repræsentationibus: Nec assumptitiè & transitoriè, sed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

Nec

Nec parvi denique faciendum eſt, quod à temporibus uſque Apoſtolicis, quantum conſtat, hæc doctrina de Chriſti Deitate obtinuerit in Eccleſiâ Chriſtianâ: habitáque fuerit ſemper pro errore aut hæreſi ſententia contraria. Non utique infallibilitatem Eccleſiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, ſed in diſquirendis articulis fidei Chriſtianæ juvat teſtes temporum conſulere, quid receptum primitus jugitérque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim ſub initiis religionis Chriſtianæ obtinuit, ejuſdémque Patres & Antiſtites docuere, tam in Conciliis collectim, quàm ſeorſim in ſuis ſcriptis, (non adverſante ſacro canone) id apud æquos judices ſuum pondus in controverſiis dirimendis ſemper habiturum eſt.

Sed ut ad fontes redeamus. Hæc cùm ita ſint, ſecundùm id luminis quo nos dignatus eſt Deus in œconomiâ Evangelii, *Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam*, *eundémque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hâc fide, adeò non eſt error voluntarius, ut ſit inevitabilis. Sequimur enim, quoad poſſumus, duces nobis à Deo datos, S. *Johannem* & Apoſtolum *Paulum*. Deus nos juſſit de cœlo, ut Chriſtum audiremus: Chriſtus itidem, ut Apoſtolos, *Mat.* x. 40. & xxviii. 20.

T *Johannes*

Joh. xx. 21. *Johannes* erat dilectus Chriſti diſcipulus, *Paulus* à Chriſto, jam in cœlum evecto vocationem ſuam, Apoſtolatum & authoritatem divinam accepit, eadémque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus ſacris aſſentimur & adhæreſcimus, eorum mentem ſecundùm vim nativam verborum usúmque receptum interpretati. Neque alio ſtylo ſcripta, aut alio modo intelligenda eſſe hæc oracula ſacra, nos monuit Chriſtus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ ſolâ revelatione nobis innoteſcunt, qualia ſunt illa de quibus hîc diſſeritur, doctoris authoritatem ſequamur oportet: Nec Rationem noſtram in materiâ infinitâ, qualis eſt Natura Divina, judicem eſſe idoneum, & per omnia competentem, æquum eſt æſtimemus. Præcipuè cùm de arcanis illius naturæ, *modis diſtinctionis & unitatis*, quæſtiones inſtituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire poſſumus viribus noſtris. In his igitur tractandis & examinandis, ſummâ nos uti decet modeſtiâ & moderatione: tam propter imbecillitatem noſtram, quàm materiæ contemplandæ ſupereminentiam.

Hæc paucis diſſeruimùs de Chriſti Deitate ſecundùm literas ſacras. Ipſius etiam incarnationem,

nationem, ejusdem Λόγου, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertissimè eædem Literæ. Id verbis explicitis dicitur à S. *Johanne* principio sui Evangelii, *cap.* i. 14. Idémque ab eodem cæterísque Apostolis iterum iterúmque repetitur, 1 *Joh.* iv. 2, 3. & 2 *Epist.* ℣. 7. 1 *Tim.* iii. 16. *Heb.* ii. 9, &c. dein *Rom.* viii. 3. & ix. 5. *Gal.* iv. 4. *Col.* i. 21, 22. aliísque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ nostræ suscepisse Christum, dictis factísve patet. Nec quicquam obstare videtur, si rationem ipsam consulas, quò minùs uniri possit natura divina animæ humanæ, eáque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ita enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantùm doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satìs intelligunt aut satìs explicant. Siquæ

verò ſint in ſacris ſcriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriuſculæ, non torquendæ ſunt, ſed emolliendæ ſanâ interpretatione. Nota eſt interpretandi regula, quæ dicta ſunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda ſunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata ſunt τροπικῶς exponenda ſunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter ſe pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ ſunt in hôc capite Incarnationis Doctorum Scholaſticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum minimè ſint ad fidem Chriſtianam neceſſariæ.

Hæc de Chriſti Deitate & τοῦ Λόγου Incarnatione ſecundùm oracula noſtra. In iiſdem cum Chriſto conjungitur Spiritus Sanctus, nobíſque per modum Perſonæ ſingularis & divinæ repræſentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Joh.* xiv. 16. & xv. 26. 1 *Cor.* xii. 4, 5, 6. 2 *Cor.* xiii. 14. 1 *Pet.* i. 2. 1 *Joh.* v. 7. Præterea ei perſonæ ſic deſignatæ & diſtinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per ſuam omnipræſentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque ſparſis, 1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. 1 *Pet.* iv. 14. Eodémque Spiritu regeneramur, ſanctificamur, illuminamur, *Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Joh.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelligit omnia,

tam

tam corda hominum quàm profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. 1 *Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, 2 *Pet.* i. 21. *Heb.* 1. Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & charactere, non qualitatis aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eique, distinctè à Patre & Filio, actiones personales attribuantur: Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & supereminеant: His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hâc ideâ nobis exhibitum, unà cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

Tandem ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos, quibus commissæ erant claves regni cœlorum atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citiùs, quædam seriùs aperuisse: idque magìs minúsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmodum Christus dixit Apostolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis.* Pariter Joh. xvi. 12.

Judæis

Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut adulti, lacte aut cibo solido nutriendi, ita plus aut minus pro usu captúque cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ. Sensim abolita est Lex Judaica, ut & superstitio Gentilis, & sensim obtinuit Lex Christiana; non confecta & conflata est unico ictu, aut superstite primo Legislatore, ut Lex *Mosis:* sed ab initio simplicior & paucioribus contenta, instar nascentis floris sese paulatim evolvit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Visum est*, inquiunt, *Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportuniùs progrediente tempore, quum radices egissent altiùs prima semina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cùm obsignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultrà addendum, nihil imminuendum in fide Christianâ.

Isa. xxviii. 9. 1 Cor. iii. 2. Heb. v. 12.

CAP. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrina Christiana, a variis varie expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis hîc exhibetur, quorsum, inquies, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulantur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Unde hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsivit olim Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Jam.iv.1.
Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti fœtus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat.

dat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiæ cupidine proveniunt & aluntur odia inteſtina & implacabiles iracundiæ. Obſurdeſcunt aures ad lenem rationis vocem, cum hôc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur ſtrepitu. Præterea, fidem Chriſtianam, in ſe ſimplicem & paucis contentam, dogmatis ſecundariis nimiùm onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicoſi: & ex his maximè, dum quiſque ſuas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in cenſum articulorum fidei inſcribere ſatagit, turba controverſiarum enaſcitur.

DOGMATA ſecundaria appello quæ in nullo antiquo ſymbolo aut ſummâ fidei reperiuntur: quæ tamen eouſque tenemur amplecti quouſque probari poſſunt à ſacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem ſecundariis non tam de rebus ipſis, quàm earum modis & explicatiunculis diſceptari ſolet. Hujuſmodi ſunt multa quæ ſpectant ad peccatum originale, ad juſtificationem, ſatisfactionem, aliáque infrà memoranda: in quibus, ut nonnulla ſunt indubia, ita alia (ſalvâ fide & amicitiâ) in utramque partem agitari poſſunt.

UT à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur, Animas

Animas humanas esse degeneres, idque ab origine mundi nostri: & eâdem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, sive in Animâ, sive in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alterius cujuslibet nihil contribuentis ad illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, sive bona sive mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum:* ita non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum.* Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliquâ, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat bene aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati nullam

Rom. iv. 15. & x. 14. 1 Joh. iii. 4.

nullam habent Legis, ſive naturalis ſive poſitivæ, cognitionem, (idque per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare poſſunt. Eodem modo omne peccatum eſt voluntarium, ſed peccatum Adami nec voluerunt committere, nec commiſſum approbaverunt ipſius poſteri.

Hæc mihi videntur clara & perſpicua, & in ſuo genere demonſtrativa. At inquies forſan; ſint iſta quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & ſtrictè ſic dicto: ſed eſt inſuper aliud genus peccati, quod per ſolam imputationem oritur, dicique poteſt peccatum *imputativum.* In hôc autem peccati genere poteſt quis eſſe aut haberi Reus, pœnáſque luere culpæ ab altero commiſſæ. Fieri hoc poſſe, ut inſons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino, non nego. Fieri quidem id poteſt per abſolutam dominationem, quam ſolemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus juſti & injuſti, nec proinde fieri poteſt omnino ab æquo judice Dominóque, qualis eſt Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non poteſt, ob ſuam perfectionem & ſanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit diſcrimen juſti & injuſti, ipsámque formam

mam & essentiam peccati. Ratio justitiæ punitivæ necessariò exigit, ut is, qui pœnas luit, reus sit criminis illati: Reus, inquam, ut causa principalis aut accessoria, ut loqui solent: ut ope suâ qualicunque, consilio aut consensu, aliquid attulerit ad actionem illam criminosam: aut illius saltem, factæ aut faciendæ, conscius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque secundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami sive alterius cujuscunque: Ac proinde secundùm leges æqui justíque puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitùs insons & inscius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus est annis quater millibus post lapsum Adami, non fuisse reum ipsius culpæ. Quod sic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quâvis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus istius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut assensit isti crimini: ergo istius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatûs causas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, sti-

pulandi, ſatiſdandi aut accipiendi, conſpirandi, aut etiam conſciendi & celandi. Quo jure, quæſo, transferes culpam, aut imputabis illam Petro? niſi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut perſonam penitùs innocuam, eandem transferre liceret.

SED reſpondebis forſan: Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipſius poſteri eodem cum ipſo crimine involvuntur. Aſpera quidem & dura ſententia: quæ juſtitiæ rationes omnes ſupradictas lædit aut ſupergreditur. Sed videamus fundamentum hujuſce cauſæ prætextæ. Si nos involvit ſecum in ſuo crimine Adamus, vel id fecit ratione ſolius paternitatis, vel ratione pacti aut ſtipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores ſumus aut conſcii cujuſvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut conſentiant partes quæ vi pacti obſtringuntur, ſed conſentire non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod ſpectat, Noachus pariter noſter erat parens communis, nec tamen ipſius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen poſteris ſuis imputatur. Neque pars melior noſtrûm, Anima, quæ ſola peccat, & ſola pœnam ſentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, ſed à Deo, Patre

Spirituum,

Spirituum, derivatur. Denique ex hâc lege, quam ponis, ſtirpis & ſanguinis, involutus eſſet quiſque peccatis ſui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortiùs obſtricti eſſemus & obnoxii delictis ipſius luendis. Sed ut quiſque ſuum portet onus, atque ſui operis mercedem referat, eſt lex æqui, Deíque judicis æquiſſimi, (*Exod.* xxxii. 32, 33. *Deut.* xxiv. 16. *Ezek.* xviii. 20. *Gal.* vi. 5. 1 *Cor.* iii. 8.) in hôc judicio ſtamus cadimúſve.

Superest ultima quæ mihi occurrit excuſatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum eſſe, ut plectatur filius ob delicta parentis: quod in crimine læſæ majeſtatis uſu venit apud multas gentes. Non diffiteor, ſed non eſt utrobique par ratio, ſive Legiſlatores ſpectes, ſive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas abſolutè, & omni modo irreprehenſibiles, ſed pro loco & tempore & rerum ſtatu commodiſſimas: Quæ proſint univerſis, licèt nonnunquam in ſingulis, hîc & illîc, ſint iniquæ. Nec pro rerum noſtrarum conditione hoc malum penitùs evitari poteſt. Bonum publicum privato præferendum eſt, & è malis minimum nobis eligendum, ſed Legiſlatori ſummo nulla incubuit iſtiuſmodi neceſſitas.

cessitas. Si res stetisset integra, nullis opus fuisset pœnis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magìs oportuerit prospicere posteris, nequid detrimenti caperet à suis majoribus proles innocua. Dein quod spectat ad pœnam, non est hîc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars superest libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla est proportio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur pœna, attingit læditque vitam hodiernam simul & futuram, mortémque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hâc proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

Sed quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideóque nulla fit injuria

injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cùm malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debitæ, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cùm primùm exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortali est beatitudo æterna. Proinde nisi primitus instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad felicitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut sapientia conditoris in hujusmodi creaturâ construendâ. Præterea, si æquum esse censes, nos privari his donis ob alterius peccatum, saltem haud æquum esse videtur æternùm damnari quenquam ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi possimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægritudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ sterilitas & rerum ad vitam necessariarum

rum laborioſa acquiſitio: adeò ut difficile ſit *vivere* in hodierno ſtatu, *beatè vivere* impoſſibile.

Vides nos, ob peccatum Adæ, non tantùm ſpoliari donis extraordinariis, ſed etiam naturæ noſtræ debitis, dotibúſque ordinariis, ſecundùm æquam rerum conſtitutionem. In ſtatum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis diríſque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoſcere Adamum, ubicunque ſit, in quem rerum ſtatum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miſerorum mortalium. Clamant univerſi homines; Tu nobis author es omne genus malorum, cùm nihil mali feceramus. Clamat Natura, ſe vanitati ſubjectam eſſe invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes; Crudelis Pater es nobis: nos luimus pœnas, non noſtræ ſed tuæ culpæ. Nati ſumus & in lucem protruſi nobis inſciis, denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hîc languemus in tenebris procul à Deo, aut æſtuamus in flammis: ídque ob hanc unam culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui
Mar.x.16. ſimus Filii. Durus es Pater Infantum. Chriſtus nos amplexus eſt ſuis ulnis, dixítque nos Angelis in cœlis eſſe curæ, *(Mat.* viii. 10.*)* & ex

ex noſtrûm ſimilibus conſtitutum eſſe Regnum cœlorum, (*Mat.* xviii. 3. & xix. 14.) Tu verò è contrà abigis Angelos noſtros, (ut te abegerunt olim è Paradiſo) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum cœlorum, ſed infernorum conſtituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; ſed non ita tractamur, *Jer.* ii. 34. & xix. 4, 5. Quid ſit malum aut peccatum, non novimus: Quid ſit pœna, parvuli miſeri nimis novimus. Nec locus eſt pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quâ tamen aliorum remittuntur peccata.

Vid. Mat. xviii. 6. de Saxo Molari, &c.

Tanti maleficii ſibi conſcius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam ſuam ſtirpem, totam gentem humanam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onuſtus, non video quî poſſit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque ſit. Sed querelarum ſatís.

Non ſuppetunt, quod ſciam, adverſæ cauſæ patronis plura defenſionis capita. Redeamus jam ad theſin ab initio propoſitam, quam ego ſemper axiomatis inſtar habeo. *Neminem fieri peccatorem niſi ſuâ culpâ.* Habitus eſt quidem peccator Chriſtus, qui *peccatum non novit*, ſed ita habitus eſt tantùm *οἰκονομικῶς*, repræſentatione quâdam: non erat

reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justi & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequam extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magìs communicabilis: Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno authori, nihil ponit reale in subjecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si solâ hâc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ: quod absit at dicamus. HIS omnibus expensis æquo liberóque animo, satius mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

Progredimur ad doctrinam *Satisfactionis* & *Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem

tem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit inquam Deo, Mundi Domino, qui Heb. ix. & x.
antea sacrificia propitiatoria, per sanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata instituisset, in consummatione sæculorum per sanguinem & sacrificium sui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæstimabilis pretii, semel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterum iterúmque repetitum legimus ab Apostolis, *Rom.* iii. 25. & v. 8, 9. *Ephes.* i. 7. *Col.* i. 14. & ii. 13, 14. 1 *Pet.* i. 3. & i. 18. 1 *Joh.* ii. 2. & iv. 10. *Rev.* i. 5.) Qui Deum hôc modo placatum docuerunt, vitámque æternam nobis largiturum, modò partes nostras expleverimus.

Dixi hanc œconomiam placuisse Deo, mundi Rectori. Potuisset utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam instituisse methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut sapientiæ divinæ limites præscribere ausus fuerit? Quisque potest Debitorem suum aut gratìs absolvere, aut sub æquis conditionibus.

Neque ad nos reos ſpectat hæc ſollicitiùs & ſcrupuloſiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquieſcere, cum omni animi ſolatio, tutiſſimum & gratiſſimum eſt. Gratias agamus Deo, qui, vice noſtrâ, victimam ſibi gratam ſubſtituit, nobiſque pepercit. Gratias agamus Christo, quas poſſumus maximas, qui amore noſtrûm ſeipſum obtulit (morte acerbâ & ignominiosâ) non tantùm in exemplum, ſed in ſacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus rerum hominúmque ſtatum optimè perſpectum habet, omnéſque ſæculorum ordines à principio ad finem mundi proſpiciens, vidit, quæ & qualis eſſet methodus accommodiſſima & efficaciſſima gentem humanam ad ſalutem perducendi: Eique placuit, conſilio nobis imperſcrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis conſtituere. Permitte Deo ſuum mundum regendum, nec in minutiis ad formulas humanas exigendis ſimus temerarii aut pervicaces. In his, quod ſatìs eſt, ducem ſequimur ſcripturam ſacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, ſi cui minùs placeat vox illa *ſatisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratiâ mittamus, ſi libet, verba litigioſa, verba fori, quæ in Canone noſtro non reperiuntur: ut omnes

Mat. xx. 28, &c. xxvi. 26, 28. Luc. xxii. 19, 20.

nes

nes λογομαχίας, quoad fieri poteſt, abſcindamus. Me judice, quò molliùs hæc tractantur, non ſecundùm apices juris, ſed accommodatè ad mores ritúſque Gentium & Judæorum, eò magìs reſpondent, tam affectibus humanis, quàm propoſito ſtylóque ſacrarum literarum. Omnes inutiles controverſiæ nocent religioni Chriſtianæ, quæ ſuâ naturâ eſt pacifica.

Ad doctrinam *Juſtificationis* quod ſpectat, multos de hâc re ſermones & diſſertationes habuit cum Judæis Paulus Apoſtolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Diſpenſationem Moſaicam imperfectam eſſe & Elementarem præ alterâ Evangelii, primámque è ſecundâ compleri & conſummari doceat: ac proinde evaneſcere in adventu Meſſiæ, ut ſolent minores ſtellæ exorto Sole. Dein ritibus Moſaicis & obſervationibus externis neminem juſtum fieri oſtendit, aut ita haberi apud Deum, ſed ob fidem vivam, cor rectum, vitámque puram. Ita Patriarchæ ante Legem Moſaicam habiti ſunt juſti, Deóque accepti: & extra eandem Legem, in quâvis gente populi, *qui timent Deum & operantur juſtitiam*, Act.x.35. Deo ſunt grati. Hæc eſt via Regia ad cœlum, univerſalis & perpetua. In hâc fundantur omnes

omnes œconomiæ particulares, & in eandem deſinunt.

Et quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apoſtolo, magìs ſpectat ad Judæos quàm Chriſtianos: ita modus tractandi eſt planè Judaicus, tam phraſeologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur eſſe δυσνοητὰ nonnulla in Epiſtolis Paulinis, quæ nobis obſcura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, ſed quà diriguntur. Nos forſan quandoque latent conſuetudines, mores aut opiniones, unde pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neque ideo vis rationum aut alluſionum ita vivida nobis appareat, ac viſa eſt iſtius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apoſtolicæ de juſtificatione hæc mihi videtur ſumma. Docet, Nihil habere Legem Moſaicam ſibi proprium & à Lege naturali diſtinctum, quod nos ſolidè reddere poſſit apud Deum juſtos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Chriſto, pendere ſalutem noſtram. *Neque circumciſio quicquam valet, neque incircumciſio, ſed nova creatura.* Quod repetitur ſæpius ab Apoſtolis, tam ratione habitâ Legis

Gal. vi. 15. & v. 6. 1 Cor. vii. 19. Rom. ii. 28, 29.

Legis Mosaicæ, quàm alîus cujuscunque œconomiæ.

Quid demum est *Justificari*, sensu tam Judaico quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandoque latiùs accipitur vox illa Justificatio, quandoque strictiùs, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur justificatio nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum Luc. xxiv. 47.
Messiam, & ipsius Legi obedientibus, inter- Act. ii. 38.
cedente autem sacrificio Christi. Hócque ex & x. 43. & xiii. 39.
parte Dei dicitur Reconciliatio, & ex parte nostri Remissio peccatorum & expurgatio, (*Mat.* xxvi. 28. *Rom.* iii. 24, 25. & v. 9. 1 *Cor.* vi. 11. *Heb.* i. 3. & ix. 12. 1 *Pet.* i. 19. *Rev.* i. 5.) Quandoque latiori sensu accipitur justificatio, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc.* xviii. 14. & de Abrahamo, *Rom.* iv. *Jac.* ii. 23. cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori justificat Fides quæ dicitur *naturalis:* quâ nempe creditur *Deum esse, omnésque qui eum ex animo* Heb. xi. 6.
quærunt & venerantur, remuneraturum. Qui credunt

credunt Deum eſſe, Numen optimum maximum ſapientiſſimum, Mundi rerúmque omnium Authorem & Rectorem, eouſque Deo placent: Et ſi præterea animorum immortalitati, vitæque futuræ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro ſuis viribus & pro ſuo lumine, eatenus juſti ſunt coram Deo, & juſtorum mercedem accipient. Denique Fides Chriſtiana, majori gaudens lumine & præſtantioribus innixa promiſſis modo ſingulari & eminenti juſtificat, quatenus pleniorem ingenerat juſtitiam & perfectiorem, quàm efficere unquam potuiſſet Lex Moſaica aut Naturalis: quatenus etiam conditiones omnes partéſque explet, quas de peccatis remittendis Deus inſtituit. Proinde hæc fides inſigniter & *κατ' ἐξοχὴν* juſtificare dicitur, criminibus abſolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & inſolidùm juſtorum inſtar habeantur.

QUÆCUNQUE præterea ſuboriuntur altercationes humanæ in hôc capite, videntur mihi ſuperfluæ aut temerariæ: ortúmque duxiſſe à malè intellecto ſtatu hujuſce controverſiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primùm initæ: paritérque malè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, ſtylo modiſque arguendi, quibus utitur Apoſtolus *Paulus*

in

in hâc doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum eſt, & prima religionis fundamenta, cùm in particularibus hæremus: ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus ſanè & rationabiliter. Eſt quædam *ἀνθρωποπάθεια* in totâ ſerie religionis inſtitutæ, ſive Judaicæ, ſive Chriſtianæ: Deus iraſcitur & placatur, inſtar hominum, peccata expiantur ſuo modo per ſacrificia, ritúſve alios: Hæc non fiunt *φυσικῶς*, ſed *ἠθικῶς* aut *οἰκονομικῶς*, ſecundùm mores affectúſque hominum: Atque alia non pauca in ſacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, aut intelligenda ſunt *θεοπρεπῶς*. Ita bona opera licèt omnino ſint neceſſaria ad juſtificationem & ſalutem, tamen vox illa *Meriti* (utcunque apud homines uſitatiſſima) Deum inter & nos miſellos eſt prorſus incongrua.

Satis dictum eſſe putâſſem de hâc materiâ, niſi veniſſet mihi in mentem dogmatis pernicioſi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Chriſtianæ invexêre. Aiunt illi ſcilicet nos juſtificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide ſolâ, nudâ, à bonis operibus & interiori ſanctitate abſtractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id unum, ut mihi videtur, ſufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali,

in nullâ religione *Divinitus* inſtitutâ locum habere poteſt. Hoc autem dogma, quum naturæ divinæ perfectionibus adverſetur, pariterque obſtet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finémque religionis in genere, ſive naturalis ſive inſtitutæ, unà tollit & evertit. Et quoad Chriſtianam in ſpecie, quantum diſtant lux & tenebræ, dies & nox, tantum diſſident ab hâc ſententiâ Chriſti & Apoſtolorum inſtitutiones. Nihil quidem eſt nobis Chriſtianis cum ritualibus opuſculis Legis Moſaicæ: Hanc explevit Chriſtus, & ſenſim abſtulerunt Apoſtoli: id libenter concedimus, id ſæpius prædicavit S. *Paulus:* ſed Lex moralis vim habet æternam, obligationem perpetuam ſub omni œconomiâ divinâ. Hanc
Mat. v. &c. legem Chriſtus in primâ ſuâ oratione ad populum egregiè expoſuit, confirmavit, ſuíſque præcepit accuratiùs obſervandam. Et quærentem ab eo ſalutis viam imprimis monuit de cuſtodiendis Dei præceptis, *Mat.* xix. 16, 17, 18, &c. Pœnitentiam morúmque reformationem, ad præparandam viam œconomiæ Chriſtianæ, imperavit *Johannes*, Chriſti præcurſor, *Mat.* iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12. Idem nos docuit Chriſtus ipſe, & qui aliud docent pro pſeudoprophetis haberi voluit, Lupíſque rapacibus

rapacibus agninam pellem indutis, *Mat.* vii. 15, 16, 17, &c.

APOSTOLI pariter vitiis omnibus moribúsque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritûs Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos scelestósque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal.* v. 19, 20, 21, &c. *Hebr.* xi. 14. Docent hunc esse finem Evangelii, adventûs mortísque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.* Tit. ii. 14. Ephes. v. 25, 26, 27. *Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli,* 1 Joh. iii. 8. Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unicè Deo grata, nobísque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus,* 1 Joh. iii. 3. Jam. i. 27. Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam sordes, aut amputanda ut recrementa.

1 Cor. vi. 9. Eph. v. 5. Col. iii. 5, 6.

At hujuſce ſectæ ſequaces dicent forſan, ſe quidem eſſe juſtos, per juſtitiam Chriſti iis imputatam. Sed quomodo quæſo? Qualis eſt hæc juſtitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutátne naturam ſubjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio phyſica in corpore & cute Æthiopis, manet ipſius nigror non obſtante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio juſtitiæ, ſiquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in perſonâ cui imputatur, efficiat. Nôſti comparationem quâ utitur Apoſtolus, ſi nudo aut eſurienti dixeris, abi in pace, incaleſce, ſaturator; nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas?

Jacob. ii. 15, 16, 17.

At inquies, ſecundùm ſacras literas & dicta Apoſtolorum, nobis imputatur juſtitia Chriſti: Eſto, ſed eodem modo quo Chriſto imputatur peccatum noſtrum, 2 *Cor.* v. 21. Et quemadmodum non factus eſt Chriſtus revera peccator illâ imputatione peccati, ita nec imputatione ipſius juſtitiæ facti ſumus (abſque pœnitentiâ moribúſque emendatis) revera juſti. Hæ ſunt denominationes extrinſecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii accommodatæ,

ſed

ſed nullum effectum obtinent ex parte noſtrâ, niſi juſtitia inhærens & intrinſeca acceſſerit. Id nos monuerunt ſæpius Apoſtoli, ut Judæos olim Prophetæ. At inquies, quid tum valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, ſed mutando naturam & qualitates ſubjecti cui inſunt & attribuuntur. Aliter parum aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus eſt mortua, & gratia inefficax quæ ſanctitatem non ingenerat. *Filioli, nemo vos ſeducat,* inquit Apoſtolus, *qui exercet juſtitiam juſtus eſt, ſicut ille juſtus eſt,* 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et ex his præmiſſis conſtat, Sanctificationem eſſe conditionem neceſſariam Juſtificationis. Tit. ii. 11, 12.

Hypocritis placet prædictus error: credulíſque & infirmis nonnunquam ſurrepit. Sed malè res cedet utriſque: Quod quiſque ſeverit id metet, nec amplius. Qui juſti ſunt in hôc ſæculo juſtitiâ non reali & inhærenti, ſed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, ſed imputatâ & imaginariâ. Quinimo nec illâ fruentur felicitate fictitiâ, ſed, inſtar expergefactorum è ſomno, qui ſe edere & bibere ſomniabant, evigilantibus evaneſcent illa phantaſmata, atque ſe ſiti & fame oppreſſos ſentient. Ferimus puerilia, modò non ſint noxia: ſed hujuſmodi errores

ſuis

ſuis morſibus infundunt venenum omni religioni, nedum Chriſtianæ. Quid ſi *Paulus* fervidiùs diſputans contra Judæos, miniſterium Evangelii magnificans, depriménſque illud Legis Moſaicæ, unum atque alterum dictum, forſan ἀμετρίᾳ τῆς ἀνθολκῆς, ambiguum protulerit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alienum ſenſum? id ſano ſenſu exponendum eſt, ita ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus conſentiat. Hæc eſt regula generalis interpretandi ſacram ſcripturam: nequid efferamus temere in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirum, hæc eſt gloria & eminentia, quòd omnibus, tam Gentium quàm Judæorum præluceat inſtitutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hâc regulâ quovis obtentu juſtitiæ novæ & tralatitiæ eſt recedendum. Sed de his ſatís.

Hinc deinceps agi ſolet de *Libero Arbitrio*, & de *Concurſu Dei:* Spinoſis utique quæſtionibus, ſed *Cui Bòno?* Certum eſt eouſque nos eſſe liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non ſit Autor ullo modo peccati noſtri. Et ex alterâ parte conſtat, Deum ſemper eſſe paratum favere, ſubvenire, & aſpirare conatibus noſtris: atque nos conari poſſe aliquatenus

quatenus non minùs est perspicuum. Cùm aliàs inutiles essent & ludicræ omnes adhortationes, simul & præcepta, totúmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præstat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla est ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ : nec tuâ aut meâ interest sollicitiùs inquirere quota sit pars hujus in operâ præstandâ, quota sit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus secernere oportet : Et in controversiis Theologicis si amputaveris primò quæ de *verbis & nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non necessariis, quod reliquùm est parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

De *Gratiâ*, cujus suprà meminimus, non dissimiles sunt & vix pauciores controversiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectúsque versùs bonum inclinantur. Hic influxus gratiosus est universalis ex nonnullorum sententiâ, vímque suam habet & effectum magìs minúsve pro ratione habitúque animorum in quos illabitur.

Secundùm

Secundùm alios eſt particularis & diſcriminativus, neque à diſpoſitionibus animorum pendet ſemper effectûs inæqualitas. Eſto, non *ſemper:* In his & illis gratiam diſcriminativam agnoſcunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apoſtolis, aliiſve ad opus aliquod ſingulare à Deo conſtitutis. In reliquis autem quid ni ſe diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diverſimodè pro qualitatibus ſubjecti cui incidit. Deus non eſt προσωπολήπτης, nec ipſius bonitati æquum eſt limites præſcribere ex amore proprio aut animi noſtri anguſtiis. Eſt communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem Gratiæ: ſuúmque per totum agrum ſpargit ſemen, quod pro diverſitate ſoli, aliiſque circumſtantiis, fructus fert magìs minúſve, inæquabili varietate. Chriſtus etiam ſeſe obtulit ſacrificium propitiatorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit ſubſidium Spiritûs Sancti, modò quod in ipſo fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus noſtris, quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effuſam cœleſtem gratiam ad paucos & incerti nominis reſtringit.

Act. x. 34. 1 Pet. i. 17.

1 Joh. ii. 2.

Interea, & *velle & perficere* à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritûs auxilio, intus

intus operantis & inhabitantis, adjuvamur, (*Phil.* ii. 13. *Ephes.* iii. 16.) Et ab hâc inhabitatione *Templa Dei* dicimur, & quasi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præsentiæ sedes, (1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Ephes.* ii. 22.) Hinc etiam spes nobis certa immortalitatis & resurrectionis futuræ per inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus habemus primitias, quasi principium vitæ & liberationis à corruptione, *Rom.* viii. 11, 23. 2 *Cor.* v. 4, 5. Eodem etiam respicit, cùm idem Spiritus, vel ejusdem participatio nostra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo* futuræ hæreditatis & gloriæ: nempe pars pretii in antecessum soluta, ut de præstatione reliqui rata fiat fides, 2 *Cor.* i. 22. *Ephes.* i. 13, 14. & iv. 30. Denique idem Spiritus alio aspectu aut allusione dicitur *Sigillum*: quo scilicet obsignatur & fit authentica æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem locis patet. Ita loquitur Scriptura Sacra de significatione & efficaciâ Spiritûs Sancti fideles inhabitantis: & licèt in iis qui dona ipsius extraordinaria gustaverant, vim habuerint hæc dicta fortiorem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regeniti, renati, renovati, (*Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5.) Qui *semen* illud *incorruptibile* in se retinent,

tinent, (1 *Pet.* i. 23.) & ejuſdem vitæ æternæ ſunt hæredes.

Postremo, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad ſolium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus noſtris ſuccurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore ſui accendat, flectátque cœleſtia versùs & æterna: Quid, inquam, hujuſmodi precibus Deum interpellamus & laceſſimus, ſi nihil indè fructûs ſperare liceat, nec iſtâc ope aut auxilio indigeamus?

Succedit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præſcientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præſentia, futura, cujuſcunque generis, mihi extra dubium eſt. Quinetiam ordinem inſtituere quo alia aliis ſint ſucceſſura. In mundo autem naturali, præter ordinem, cauſas rerum omnium, à principio ad finem ſæculorum, Deus conſtituit, & in ideâ mentis ſuæ incluſas tenet. Cauſas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam ſeriem, totam catenam: aut ſi magìs placet, integram telam & contextum Univerſi. Ipſe ſcilicet prima naturæ ſtamina, prima mundi fundamenta ita diſpoſuit, ut non tantùm pulcherrima rerum compages indè oriretur, ſed eadem etiam materia labentibus ſæculis, ſecundùm ſtatos ordines

nes & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris sapientiam ostentaret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo inscio, fortuitò & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tam in primâ ipsius facie & fabricâ, quàm in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ substare & semper substitisse.

De mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minùs patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magìs latuisse Deum, quàm cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cum Providentiâ, veluti sociam & fœderatam: Mundúmque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister; ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ita temperâsse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quum fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi fu-

turis mutationibus, didicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, ſive majores, ſive minores, præſciri à Deo, ſuóque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus, omnes ſtatus generales, & converſiones ſive in melius ſive in deterius, ſubjici divinæ providentiæ, præſcientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara; ſed manet tertia quæſtio, ardua & perobſcura, quatenus ſcilicet in ſingulis hominibus, eorúmque actionibus ſingulis, locum habeant præſcientia & præordinatio divina, ídque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo ſita eſt, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, ſi omnes ipſius motus, non reſciantur modò, ſed etiam præſcribantur & definiantur ab æterno. His enim poſitis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus neceſſarii forent & immutabiles.

Hunc nodum vix aliter expedire poſſumus, quàm agnoſcendo humani intellectûs imbecillitatem & anguſtiam. Veram eſſe utramque partem ſeorſim, perſpicimus clarè: ſed modum conciliandi alteram alteri, quum adverſæ videantur, ignoramus. Neque tamen deſerenda eſt veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermiſtam,

ſtam, ſive eò quòd *ex parte tantùm cognoſcamus*, ut inquit Apoſtolus. In omni ſiquidem materiâ, nedum infinitâ (qualis eſt illa præſcientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obſcuro, diſtinguere oportet: relictíſque quæ nos latent, ea retinere quæ manifeſtò cadunt ſub aſpectum noſtrum & intelligentiam. Comperimus autem certiſſimâ experientiâ & interiori ſenſu in permultis nos eſſe liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos motus in corpore, ut itidem cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis aſſenſum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis ineſſe potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum eſſe omniſcium, nec quicquam accidere eo invito aut inſcio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non eſſet idoneus Mundi Rector. Pendent enim res humanæ (præſidente ſemper providentiâ) ab humanis actibus, & potiſſimùm ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & conſultis Senatûs aut Conciliorum, & à prœliorum eventu: & niſi hæc prænoverit Deus, quid craſtino die futurum ſit, neceſſe eſt neſciat, neque ullam habeat ſtabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani,

mundani, ad omnes gentes & ſæcula pertingentem. Quod ſi habeat hujuſmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam, quæ rerum temporúmque totam ſeriem complectitur (qualem utique ſummo Numini, cui nihil inopinatum aut improviſum accidit, omnes ſapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum ſeries, Deo invito. A quibus enim cauſis effici poteſt quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodò approbatur; ſi non abſolutè, ſaltem comparatè: aut ad illuſtranda alia, ut ſoni diſcordes aptè intermiſti harmoniam acuunt, qui tamen in ſeipſis ſunt ingrati. Præterea notandum, quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præſcientiam divinam ac præordinationem. Quum enim illa ſit infallibilis & univerſalis, nihil aliud evenire poteſt, aut alio modo quàm quo incluſum eſt in Ideâ intellectûs divini. Denique, ſi dederis Deum præſcire omnia, vel præſcit ea in ſuis cauſis, vel in ſuo decreto: Et eódem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his ſatis.

Non

Non eſt ſapientis argutari de modis rerum incomprehenſibilium, ſed in clarè perceptis acquieſcere. Statuamus Deum eſſe omniſcium, mundúmque regi providentiâ ad ipſius voluntatem & præſcriptum. Dein, ut intimè conſcii ſumus, nos in pluribus ſponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui noſtro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem plenioorem. Interea, quod tutiſſimum eſt, ſopitis controverſiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitatæ charitatem lædere ſolent, operam demus pietati & virtuti colendis, noſtríſque conatibus nihil obſtabit aut officiet quævis præſcientia divina aut præordinatio.

Hæc hactenus: Sunt quidem plures aliæ, ſat ſcio, controverſiæ & controverſiolæ inter Theologos, ſed non id agimus ut earum cenſum integrum inſtituamus, quum ſuis numeris opprobrio ſint potiùs religioni Chriſtianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi videntur graviora capita diſſenſionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda ſunt plura in ſequentibus. Interea hæc ipſa capita non tractanda mihi aſſumpſi ut ſubtilitates captarem, aut ut ea excúterem & definirem argutiùs, ſed ut, minutiis relictis, animíſque

compoſitis,

compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta licèt sint, & sententiis nostris privatis adversa. Luc.x. 40. Quod dixit Marthæ Christus, *Martha, Martha, solicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis; modò animum pium & sincerum afferas, fidémque inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessariæ. Ad claudendum hoc argumentum restat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper differamus.

OPINIONES appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtûs hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet: sed datum lumen sequimur: ac proinde quod à solo pendet intellectu, licèt error sit, non habet rationem peccati: sed imbecillitatis humanæ. Quum verò affectus vitiosi in animum

animum & intellectum influunt, trahúntque aut alliciunt in ſuas partes, id reverà rationem habet criminis: & ab hôc fonte oriuntur errores plurimi, id licèt plerunque fugiat ipſos authores. Propterea cùm experimur nos ferri aut vehementiùs inclinare in hanc aut illam opinionem abſque ratione explicitâ aut examine præmiſſo, meritò dubitandum & inquirendum à quibus cauſis quâve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod ſi ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum eſt. Affectuum enim nomine hîc complector quicquid, præter rationem & oracula ſacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut ſententiam. Sive id à corpore & ipſius temperamento oriatur, (quod potiſſimùm in Enthuſiaſticis contingere ſolet) ſive à cauſis exterioribus.

TEMPERAMENTUM corporis quandoque incaleſcit nimiùm, quandoque nimis craſſeſcit: atque hinc naſci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his cauſis interioribus non eſt hîc differendi locus. Plures ſunt cauſæ exteriores, educatio, authoritas, quietis amor & ſtudium, utilitas, aliáque vitæ commoda & honores. Ab educatione &

inveteratâ conſuetudine multa imbibimus documenta de rebus ſacris, abſque rerum ipſarum examine. Quod vix aliter fieri poteſt, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda ſunt principia religionis, ſed his unà adjungit aut intermiſcet quælibet ſecta, quævis Eccleſia, opiniones ſibi proprias: quæ eâdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentiùs & majori ſtudio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & ſuperioribus accepimus: multò minùs audemus ea conteſtari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis ſi vel tantillum diſceſſeris, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ diſpendio, ſi fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet eſſe fortem animo, & ſimul veritatis amantiſſimum, ut his quiſpiam non deterreatur malis à quâvis ſententiâ amplectendâ, aliis ingratâ, ſibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quum ad partem tutiorem & utiliorem omnes ſimus propenſiores.

Crede mihi; non eſt eadem libertas animi & intellectûs in quæſtione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hîc ſola veritas mentem

tem tangit, & assensum provocat: cùm nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, sive hanc partem, sive illam, veram esse comperiat & pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrà, quo minùs latentem videat, visámque agnoscat efferátque veritatem. Et si quid humanitus patimur, ab illecebris mundi, à metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hôc modo errantibus aliquid condonemus.

Distinguendi sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me judice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alátque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut indulseris errantibus, non id justitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentiæ. Sed ut jus

humanum & Chriſtianum ſequamur, permittendum eſt, ut quiſque ſuam ſententiam honeſtè proponat, quaſi in communi hominum ſenatu, ſecundùm æqui veríque regulas examinandam, ut à diſſentientibus, ſi opus eſt, refutetur: & apud alios vim ſuam habeat pro rationum allatarum momentis. Hæc mihi videtur, ad veritatem inveniendam, via recta: Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere mihi videntur infallibile apud homines: Quo quidem erecto & legitimè ſtabilito, jus habent definiendi omnes controverſias. Qui verò hoc jus ſupremum & infallibile ſibi non aſſumunt arrogántve, ſeſe aliis fatentes ὁμοιοπαθεῖς, paritérque erroribus obnoxios in ſuis ſententiis, eorum decreta aut deciſiones eatenus tantùm valere poſſunt (quantum ad veritatem patefaciendam ſpectat) quatenus fundantur in * ſacris literis & in rectâ ratione. Agnoſcunt quidem omnes pro lege & regulâ ſcripturam ſacram, ſed hujuſce legis interpretes infallibiles nullos habemus, nullos agnoſcimus. Id conſcientiæ cujuſque & † *judicio diſcretionis*, ut dicitur, in ſingulis apud nos rectè permittitur.

---

* Baſil. Epiſt. 80. p. 143. ἡ θεόπνευστος ἡμῖν διαιτησάτω γραφὴ, &c.
† *Quæ obſcurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta ſunt, ea quiſque ſicut voluerit interpretur ſecundùm ſenſum ſuum*, Aug. de Unit. Eccleſiæ c. 16.

Ut alii aliorum * notiones & ſententias intelligant, excutiant, dijudicent, refutént que aut amplectantur, in omnibus diſciplinis & ſcientiis permiſſum eſt, ad promovendam rerum cognitionem: Et in ſolâ Theologiâ ſi nobis interdictum ſit hâc libertate, illo interdicto non tantùm via obſtruitur veritati inveſtigandæ & adipiſcendæ: ſed, quod gravius eſt, adducitur in ſuſpicionem ipſa Religio, ac ſi, ſuæ infirmitatis conſcia, malè ſibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod abſit ut concedamus.

De his omnibus ſi candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re noſtrâ, ſalvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Eſt quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diverſi non minùs placent quàm florum, aut animalium pictæ veſtes. Si omnia objecta alba eſſent aut nigra, deeſſet naturæ ſuus decor, ſua ornamenta: neque oculos animúmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, diſcrimina ingeniorum & opinionum ſtimulant & exercent mentem, vim & motum

* *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant, &c.* V. Conſtantini verba apud Euſeb. lib. 2. de vit. Conſtant. Ὁμοίαν τοῖς πιστεύουσιν οἱ πλανώμενοι χαίροντες λαμβανέτωσαν εἰρήνης τε καὶ ἡσυχίας ἀπόλαυσιν.

excitant,

excitant, ne torpeant & ſtagnent res humanæ. Nec quenquam gravare ſolent leviora diſſidia, præter moroſos, imperioſos, & opinioſos; Facit etiam ſæpe ipſa anguſtia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à ſententiâ noſtrâ diſſidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Chriſtianæ, ob cætera charitatis & amicitiæ vincula non diſrumpam.



Cap. IX.

De Ecclesia Christiana, ipsius regimine & disciplina.

UT olim primarii Philosophi sectas condidêre, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ita manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eámque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permansuram.

Sic *parvis componere magna* solemus: Est autem revera altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaismum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit & cessare voluit; novámque Legem in rebus sacris, populúmque sub hâc Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quod sæpius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

Utcunque, hæc nova institutio aut societas dicta est primùm à Judæis *secta Nazaræorum,* Act. xxiv. 5, 14.

rum, vel *hæreſis* Nazaræorum, (nec quidem
Act. vii. malè ſonuerunt olim hæ voces) à Jeſu Nazareno nomen ſortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, diſcipuli Chriſti primò dicti ſunt Chriſtiani, à Chriſto capite, quo titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & ſodalitatem Chriſtianorum Apoſtoli plerumque uſi ſunt voce *Eccleſiæ* (congregationis populi, ſtylo Judaico.) Eandémque uſurpârat antea Chriſtus, cùm ſe ait ſuam *Eccleſiam* ædificaturum in confeſſionem à Petro factam, nempe quòd eſſet *Meſſiah, Filius Dei viventis*, *Mat.* xvi. 16, 17, 18.

Diximus autem hanc, ſive Sectam ſive Eccleſiam, non fortuitò & inopinatò emerſiſſe, ſed præſtituto conſilio & apparatu. Et in eum finem Chriſtus duodecim, ut notum eſt, elegit Apoſtolos, in primo ſtatim Miniſterii ſui exordio. Quos ſibi peculiariter aſcitos & aſſociatos, pleniùs inſtruxit & informavit, ut
Mat. iv. 18, 19. &c. idonei eſſent quos poſtea ad Evangelium in
x. xxviii. 19. toto orbe prædicandum emitteret & allegaret.
Joh. xvii. 18. Quin & alios ſeptuaginta Diſcipulos in Civitates Judææ miſit binos & binos, donis plus quàm ordinariis inſtructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc.* x. Dein poſt ſuam reſurrectionem Chriſtus, jamjam abiturus, ſupremis verbis ita locutus eſt Apoſtolis,

Apostolis, *Data est mihi omnis potestas in cœlo* Mat. xxviii. 18,
& in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, 19, 20.
baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: docentes eos servare omnia quæ Joh. xx.
mandavi vobis: Et ecce ego vobiscum sum omnibus 21. & xxi. 15,
diebus usque ad consummationem sæculi, Amen. 16, 17.
Denique post suam Ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, quem antea promiserat, eosdem Apostolos in suis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantùm *Hierosolymis, & in totâ Judæâ & Samariâ,* Act. i. 8.
sed ad extremas partes Terræ. Utque v. 22.
suæ potissimùm Resurrectionis à mortuis fidem omnibus facerent.

Nec successu caruerunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætósque tulere fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quum verò multitudo hominum nec contineri possit sinè aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sinè doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cùm scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione,

cùm, quà patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios ('Επισκόπȣς dictos) qui vices eorum gererent, & utroque munere tam docendi quàm regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, alios deinceps constituere, *Tit.* i. 5. ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & 'Αρχιποίμενος, novúmque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit, *Ephes.* iv. 11, 12, 13. *Mat.* xxviii. 19. 1 *Cor.* xi. 26.

Act. xiv. 23. 1 Thess. v. 12. Hebr. xiii. 17.

Sic è parvo semine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ simul in trunco unitæ Ecclesiam universalem seu Catholicam constituunt. Miremur interea vim divinam hujusce seminis, Christianæ religionis intelligo progressum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia sibi subjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invaluere

ere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: ſed à plebeiis & piſcatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in aſſenſum & obſequium genus humanum: Renitentibus interea tam Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu perſequentibus, & obluctante Diabolo, furiiſque infernis. Sed progrediamur.

De Doctrinâ, Regimine, & Diſciplinâ hujuſce Eccleſiæ Chriſtianæ præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Chriſtianâ, dictum eſt in præcedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod ſpectat, nullam inſtituit Chriſtus formam ſingularem regiminis in Eccleſiâ: Sed eam conſtituiſſe videntur Apoſtoli, quam Epiſcopi cum ſuo preſbyterio exercent, à primoribus Eccleſiæ ſæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Eccleſiaſtici ita definitè & immutabiliter ab Apoſtolis conſtitutam exiſtimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cùm id exigit ratio manifeſta aut neceſſitas. Varii modi & formæ adminiſtrandi, ſive res Sacras ſive Civiles, non ſunt ipſe finis & ultima linea rerum, ſed media ſunt ad finem: ad pacem ſcilicet, pietatem & virtutem aſſequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectiùs & rariùs aberrat, op-

timum id esto utrobivis imperium, sive ab uno, sive à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eò meliùs coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborent, juvéntque mutuâ ope & authoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis. Ut *vitam degamus* (quod utriusque scopus est) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

Ad regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut suprà innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, sive consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & authoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmisso examine, præpositis Ecclesiæ maximè idonei videbuntur ad tantum munus suscipiendum; id Christus dedit Apostolis, Apostoli suis successoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum est etiam & rationi consentaneum, ut hôc modo approbati, solenni aliquo ritu in novum illum ordinem & ministerium

rium cooptentur. Christus inauguratus est ad munus suum obeundum descensu Spiritûs Sancti, formâ visibili, omnis unctionis sacerdotalis complemento. Apostoli consecrati sunt à Christo, afflatu aut anhelitu: & postea delapsu Spiritûs Sancti sub specie lingularum ignearum. Apostoli autem consecrârunt alios ad hoc sacrum munus, impositione manuum, ut olim à *Mose* factum est, *Num.* xxvii. 18, 19, 20. *Deut.* xxxiv. 9. Idémque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Ecclesiâ. Hic est ordo receptus & laudatus: quod si verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum statu, in hôc aut illo casu, observari nequeant hæ regulæ, cedendum est necessitati, quæ omnem legem superat: atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus institutionis Christianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus disciplinæ in nonnullis, ab initio erant magìs populares: quæ sensim, ad vitandam confusionem, ad præpositos Ecclesiæ sunt devoluta.

Mat. iii. 16, 17. Act. x. 38. Joh. xx. 22. Act. ii. 2. 1 Tim. iv. 14. 2 Tim. i. 6. Act. xiii. 3.

SPECTAT etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent

habent limites. Solet hîc agitari quæſtio de poteſtate convocandi Synodos & conventus Eccleſiaſticos: utrùm ea ſpectet ad Magiſtratum Civilem vel ad præpoſitos Eccleſiæ. Manifeſtum eſt, in primævis Eccleſiæ ſæculis ſub imperio Ethnico hanc poteſtatem exercuiſſe Eccleſiarum præſides: mutato autem Imperio in Chriſtianum, eandem exercuiſſe Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione tranſierit hoc jus à ſacrâ ad ſæcularem poteſtatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujuſvis Concilii generalis conceſſione: ſed, opinor tacito Eccleſiæ conſenſu, ad conſervandam pacem & concordiam inter utrumque ſtatum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hôc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Eccleſiaſticas, & penès eoſdem erat vis coërciva: proinde ut affectus humani ſuasêre hunc concentum, ita etiam pacis ſtudium, ne duæ poteſtates Legiſlativæ ſibi invicem obluctarentur: aut mali Cives viderentur aut mali ſubditi Clerus Chriſtianus. Interea, ſiquid juſſerint ſtatuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam inſignem religionis Chriſtianæ ceſſurum eſt, non deſerenda eſt cauſa, ſed conveniendum pacificè & deliberandum de ſalute religionis Chriſtianæ, etiam injuſſu Magiſtratûs.

giſtratûs. In extremâ enim neceſſitate jus primævum reviviſcit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum ſacrorum in rebus aliàs adiaphoris. Sed ritus illi adſcriptitii, pauci ſint oportet & modeſti: Pauci, ne exterioribus nimis occupati, ad ſanctitatem internam animum minùs intendamus: Modeſti etiam, ne faſtidium pariant, aut ſuperſtitionis fiant ſemina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari poteſt jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Diſciplinam Eccleſiaſticam & Cenſuras, de quibus jam nonnulla ſunt dicenda.

Potestas puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenus ad omne genus regiminis: ſed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil eſt Eccleſiæ cum pœnis corporalibus, ſed æquum eſſe videtur, ut penès ſit rectores & præpoſitos Eccleſiæ ſacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri poteſt, aut à ſuo cœtu amovere viros nefarios & profanos. Abſque hâc diſciplinâ, his pœnis, conſervari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hôc modo interdicti aut amoti fuerint ſecundùm leges receptas, latam ſententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remiſsâ causâ, ſiquid

Heb. xiii. 17. quid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei judicium, ἀπροσωπόληπτον & infallibile. Neque minùs penès est eosdem præpositos, vinctos his censuris, cùm illis visum fuerit, liberare & absolvere.

SED est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eámque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non funestum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penès sacerdotem aut hominum quempiam, suâ authoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive sacerdos absolvat peccatorem, sive non. Et si non adsit, quicquid dixerit feceritve sacerdos, manent irremissa. Proinde aut frustranea videtur, aut superflua absolutio sacerdotalis. Versùs impœnitentem est frustranea, & verè pœnitentem versùs est superflua

Ezek. xviii. 22. & xxxiii. 14, 15, 16. Luc. xv. 18, 19, &c.

flua & ſupervacanea. Quapropter conſultius eſſet, ut mihi videtur, ab his abſtinere formulis abſolutionis, quæ ſpem fallacem, fiduciam inanem, & conſolationem deluſoriam animis hominum ſæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, præviſo hôc remedio, licentiam peccandi ſibi faciliùs indulgent. Id licet autem expedítque, pœnitentibus exponere promiſſa Dei de remiſſione peccatorum verè contritis. Et ſi fortè crimen aliquod ſecretum ad levandam conſcientiam liberè confeſſi fuerint, laborantibus ſuccurrendum eſt charitate, conſilio & prudentiâ Chriſtianâ, ut de miſericordiâ Dei non deſperent. Denique, ſi quis æger, animo aut corpore, requiſierit hanc abſolutionem, veluti quoddam anodynum, præmiſsâ pœnitentiâ non eſt illa deneganda. Valeat ad ſuam conſolationem quantum valere poteſt, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & abſolutionis hypotheticæ. Abſolutio autem judiciaria ſacerdotis ſi penitus ablata eſſet (præter illam quæ in reſtituendis excommunicatis exercetur) id quidem nihil obfuturum exiſtimo religioni Chriſtianæ. *Hieron.* in *Mat.* xvi. ad illa verba, *Dabo tibi claves.* Hunc locum Epiſcopi & Preſbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt

ſupercilio, ut vel damnent innocentes, vel ſolvere ſe noxios arbitrentur: cùm apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur.

At inquies, Chriſtus dedit ſuis Apoſtolis hanc poteſtatem ſolvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat.* xvi. 19. *Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cœlis: & quicquid ſolveris in terrâ, erit ſolutum in cœlis.* Dein ex dicto Chriſti poſt ſuam reſurrectionem ad omnes Apoſtolos, *Joh.* xx. 23. *Si quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: ſi quorum retinueritis, retenta ſunt.* Addunt nonnulli locum tertium, *Mat.* xviii. 15, 16, 17. Sed de privatorum litibus aut injuriis illîc agitur, iiſque componendis: ut repetitis admonitionibus injurioſus ad ſanam mentem reducatur, & qui injuriam paſſus eſt ſe officium ſuum explêſſe demonſtret. Non temere adeundum erit forum Chriſtianis, *Mat.* v. 25, 40. Nec certandum coram judice infideli, 1 *Cor.* vi. Si quis è Fratribus, inquit Chriſtus, injuriam tibi inferet, admone eum amicè & privatim. Dein, ſi minùs profeceris, coram teſtibus: denique ſi obſtinaverit, coram Eccleſiâ aut publico conventu. Quod ſi neque juſtitiæ neque pudoris eum tangat ratio, poſt ultimum ten-

tamen

tamen, fuge iſtum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de cauſis aut cenſuris delictíſve in Eccleſiam commiſſis, quantum video, nihil hìc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

Hæc loca præfata primò, ſi libet, in genere: dein ſeorſim expendemus. Dico primùm in genere; nullum oportet ſenſum huic aut illi loco, nullam interpretationem affingere, quæ rationi claræ, atque aliis ſacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut ſuprà diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? ſi de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis ſunt remiſſa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: fruſtra pronuncias, *Abſolvo te.* Nec Deus eorum peccata remittet, nec, Deo invito, penès eſt hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quum ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem ſalutis Evangelicæ & remiſſionis peccatorum neceſſariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

His præmiſſis, Quid de uſu clavium dicendum ſit, & de illâ phraſeologiâ *ligandi & ſolvendi*, quâ uſus eſt Chriſtus, paucis examinemus. Non occurrit aliàs, quod ſciam, in ſa-

cris literis hæc dictio, ſed in ſcriptis Talmudicis ſæpiſſime, ut à viris doctis oſtenſum eſt: unde apparet eſſe locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, poteſtatem, aut uſum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum ſit, ſecundùm eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hâc origine deducunt dictum Chriſti, non niſi parem ei vim & ſignificationem attribuunt: nempe quòd his verbis Chriſtus dederit Petro, & ſub ipſius nomine cæteris Apoſtolis, authoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum ſit ſecundùm Legem Chriſti, aut in novâ lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quaſi clavi, regnum cœlorum, aut januam regni: Ita conſtituti ſunt Apoſtoli, abeunte Chriſto, Legiſlatores Vicarii, aut ipſius Legis interpretes authentici, morum & doctrinæ Cenſores infallibiles: ut ex ore ipſorum, documentis, decretis, ſententiis, addiſcerent Chriſtiani Proſelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Moſis*, quatenus obſervanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus ſæpius incidebant quæſtiones ſub initio Evangelii ab Apoſtolis reſolvendæ: ut ex Actis Apoſtolorum & Epiſtolis manifeſtum

Mat. xxviii. 19, 20. Joh. xx. 21.

eſt,

eſt, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumciſione, de Idolothytis, de Diebus feſtis, aliiſque ſimilibus: quæ adhæſerunt aliquatenus Chriſtianis Judaizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus ſuis antiquis nondum penitus excuſſis. Non conſulendi ſunt in poſterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore veſtro, authoritate & definitionibus, inquit Chriſtus, pendebit regula licitorum & illicitorum; & in his definiendis ſæpius & diutius verſati ſunt Apoſtoli, ut ex eorum ſcriptis patet. Neque facilè mihi perſuadeo Chriſtum hîc uſum eſſe phraſeologiâ penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideo non intellecturi eſſent, ad quos allocutus eſt, ſui Diſcipuli primarii.

Vid. Mat. xxiii. 4. & 13. & Luc. xi. 46, 52.

AD locum ſecundum quod ſpectat, *Joh.* xx. 23. de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quâ re, ſi rata habeantur quæ ſuperiùs dicta ſunt, eorum interpretationem oportebit ſequi, qui hanc poteſtatem Apoſtolis ſolummodo conceſſam ſtatuunt: utpote qui errare non poterant in diſcernendis

* *Mos erat apud Hebræos, cùm alicui poteſtas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi, clave datâ, quaſi in poſſeſſionem muneris mittere.* Grot. ad Luc. xi. 52.

ſpiritibus

ſpiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc ſenſum collimare videntur, ℣. 22. *Cùm hæc dixiſſet Apoſtolis Chriſtus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiſeritis peccata*, &c. Ita cohærent verba; nec dubitandum eſſe cenſeo, majorem Apoſtolis in hâc re, ut in aliis multis, conceſſam eſſe potentiam & authoritatem, quàm hodiernis Evangelii miniſtris quibuſcunque. Qui corda hominum inſpicere, ſanare ægrotos ſolo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuere, & reſuſcitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis authoritatem ſingularem eos exercuiſſe. Quum Chriſtus ſanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remiſſa ſunt tibi peccata tua*, Scribæ & Phariſæi obmurmurabant, dicentes, *Quis eſt iſte, qui loquitur blaſphemias? Quis poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus?* Quibus ita reſpondit Chriſtus, *Utrum eſt facilius, dicere, remiſſa ſunt tibi peccata: aut dicere, ſurge & ambula? Ut autem ſciatis Filium hominis authoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, ſurge, & ſublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico ſurgens in conſpectu eorum, ſublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum ſuam, glorificans Deum.* Tu, qui,

Mat. ix. Luc. v.

qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequentibus, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minùs id poteris, memento, nihil temere tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolicâ, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

Sed in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unà cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis* & *Remissionis peccatorum* in nomine Christi. Ita S. *Paulus* ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis:* quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconciliantur: sed nullâ factâ mentione absolutionis privatæ, 2 *Cor.* v. 18, 19, 20. Pariter apud S. *Lucam* verba Christi in cœlum migraturi, ad Apostolos habita, hôc modo leguntur, *Dixit iis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscen-*

tiam

tiam & remiſſionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hieroſolymorum, *Luc.* xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remiſſionis peccatorum per Chriſtum eſt officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Chriſti includitur. Sed eſt aliud præterea, ut mihi videtur, Apoſtolis peculiare, atque iis qui dono *διακρίσεως πνευμάτων* pollebant, ſcilicet authoritativa poteſtas remittendi peccata in hôc aut illo homine, prout illis innoteſceret animi ipſius ſtatus interior, verúſque erga Deum affectus.

REM paucis dicamus. Data eſt aliquibus in Eccleſiâ miniſtris poteſtas remittendi peccata: Quibus data ſit, quæritur? An Apoſtolis tantùm, vel pari jure eorum in Eccleſiâ ſucceſſoribus, continuatâ ſerie ad hodierna uſque ſæcula: Nos in eâ ſumus ſententiâ, poteſtatem illam, quatenus eſt judiciaria & authentica, Apoſtolis tantùm conceſſam eſſe: neque exerceri poſſe hodie à quibuſcunque Eccleſiæ miniſtris. Facultas *diſcernendi Spiritus*, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde chariſmatis ſubductis vel intermiſſis, unà deſiit illa poteſtas, ſuis nimirum indicibus, authoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum

ctum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacisque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

Hæc de remittendis peccatis dicta sunto. Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ita intelligas, ut nullius remittantur peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probique. Sin potiùs ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

Ecclesiæ censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Schismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversùs Flagitiosos utinam severior esset & magìs aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosiùs exercita quàm cernere est hodie. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum anti-

ſtites, ac ſi in his verteretur cardo religionis: ſed ad mores caſtigandos & pietatem tuendam potiſſimùm inſtituta eſt Diſciplina Eccleſiaſtica, tam apud Judæos quàm Chriſtianos. Idololatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, pœnæ & infamiæ metu coërcere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulſis, parum metuenda eſſet in cæteris opinionum diverſitas. Denique, qui propter ſcelera & flagitia rite admoniti tandem è communitate Chriſtianâ ejecti fuere, ſinè reditu aut animo redeundi, pro deſertis, derelictis, & tantùm non deſperatis habiti ſunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immeritò dici poſſunt.

Schismatici habentur vulgò, qui ſe ultro ſeparant à communione Eccleſiæ, & ſeorſim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ ſæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à cauſis non injuſtis: ut ab Eccleſiis reformatis factum eſt, cùm à Pontificiis receſsêre. Quærendum idcirco, quid ſit quod ſchiſma vel ſeparationem faciat illicitam & criminoſam. Ut diſceſſio ab imperio Principis

cipis dici ſolet Rebellio, ita diſceſſio ab Eccleſiâ nomen habet Schiſmatis: Sed culpa quandoque eſt ex parte Principis, aut ex parte Eccleſiæ, ſiquando cauſas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quàm Eccleſiâ, æquo animo, ob pacis ſtudium: (Hoc virum Chriſtianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque ſpe lucri, aut affectibus privatis quibuſcunque abduci aut avelli à communi ſocietate & obſequio. Mala etiam publica nonnulla ſunt diſſimulanda, excuſanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed diſtinguendum eſt, ne prorſus obſtupeſcere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cùm eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultrà non poſſint, ab oppreſſis humeris ſunt excutienda. Et quoad Eccleſiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis evertunt, qui Idololatriam aut fœdam Superſtitionem in Dei cultum invehunt, qui abſurda & repugnantia humanis ſenſibus pro articulis fidei Chriſtianæ obtrudunt, næ illi ſunt verè ſchiſmatici, atque omnibus cenſuris digni. Alteri autem qui ſeſe retrahunt ab hâc communione, non ali-

ter faciunt quàm qui à contagiosis aut pestiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi sint Schismatici, quàm quibus censuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel. Virg. c. 1. princ. QUODCUNQUE *adversùs veritatem sapit*, inquit Tertullianus, *erit hæresis, etiam vetus consuetudo*. Antiquitas non mutat verum in falsum nec è contra. *Nec hæreses tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoscunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falsum, dignoscemus? Imprimis ratio clara & evidens est index universalis. Huic quæcunque repugnant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacræ Scripturæ sensu, aut fidei Christianæ dogmatis. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacræ Literæ nuspiam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciátve Ecclesia regnatrix, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantùm innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis: sed omnes omnium

um vires, fidem, authoritatem unà complecti-
tur * Scriptura Sacra.

Præterea, Symbolum Apoſtolicum haberi ſolet *κριτήριον* & quaſi teſſera *ὀρθοδοξίας*, *rectæ de doctrinâ Chriſtianâ ſententiæ*, ſpectatæ & probatæ fidei. Ita *Tertullianus* loco præmemorato, De veland. Virg. c. 1. *Regula quidem fidei*, inquit, *una eſt*, *ſola immobilis & irreformabilis, credendi ſcilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hâc lege fidei manente, cætera jam diſciplinæ & converſationis admittunt novitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente uſque ad finem gratiâ Dei.* In his conſiſtamus immobiles: qui verò multiplicant auctitántque dogmata ad fidem & ſalutem (ſecundùm eos) neceſſaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansámque præbent cavillantibus, & dilacerandi Eccleſiam per ſchiſmata & ſeceſſiones occaſionem.

Hæresis, quatenus diſtinguitur à ſchiſmate, eſt affectus animi, ut ita dicam, incognoſcibilis: præter ſoli Deo, aut hominibus à

---

* Cyprian Epiſt. 63. *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo bene ſenſi, ipſum audite.* Quare ſi ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; ſed quid, qui ante omnes eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem. *Hoc non minùs in Theoreticis quàm practicis verum eſt.* Vide S. Auguſtin. contra Max. Arrian. & de Unit. Eccleſiæ c. 3. contra Donatiſt. & 18. & 8. Epiſtol. Citat. ab Hooker. p. 119, 120.

Deo

Deo inſpiratis. Non definitur in ſacris literis, & prout ſolet definiri, ſemper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, niſi forſan ſe prodat moribus pravis aut ſeditioſis, vel dogmata ſpargant Hæreſiarchæ quæ eò tendant manifeſtó. Si planè fanatici ſunt, mihi videntur amandandi ad hoſpitia inſanorum, donec deferbuerit & ſeſe deſpumaverit iſte æſtus ſanguinis, & ad ſanam mentem redierint. Præterea, diſtinguendum eſt inter authoritatem Apoſtolicam & hodiernam in cenſuris infligendis. Ab Anathematis abſtinendum eſt hodie, ut mihi videtur, cùm ad poteſtatem infallibilem id ſpectet. Ne ſæviant tantopere, credántve cenſores Eccleſiaſtici ſe detrudere poſſe ad Tartara quos petunt ſuis fulminibus, nec ab Eccleſiæ Catholicæ communione internâ, & connexione cum Chriſto capite ſejungere, modò ſic perculſi ex mero amore Dei & veritatis ſuis ſententiis adhæreant, *Act.* iv. 19. 1 *Cor.* ix. 16. Apoſtoli cenſuris & increpationibus ſuis, non animos ſolùm, ſed etiam corpora ferire potuerunt, morbis afficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant. Et per hæc effecta vim dedere manifeſtam latæ ſententiæ; cùm verò nihil efficit ſententia, quid aliud eſt Anathemata ſpargere quàm in vacuum aërem

Act. v. 5. & xiii. 11. & 1 Cor. v. 5. 1 Tim. i. 20.

aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in proposito.

SUCCEDUNT considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districté. Non enim describuutur jure aliquo divino, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia à Magistratu separata, utpote Ethnico; nec ullas aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapsos & relapsos, quò magìs terrorem incuteret Apostatis, aliisve qui à fide aut moribus Christianis descíverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud Antiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum est ex Tertulliano, Cypriano, aliisque. Sed alia est

* Constitut. dict. Apostol. l. 2. c. 21. Δίκαιος γὰρ ἀδίκως φονευθεὶς ὑπό τινος, παρὰ Θεῷ ἐν ἀναπαύσει ἔσαι εἰς τὸν αἰῶνα· ὡσαύτως καὶ ὁ ματαίως ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. *Justus quippe injustè à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperàm fuerit excommunicatus.* Dein alterum dictum, ἡ κατάρα ἐπιστρέψει εἰς κεφαλὴν τοῦ ἀδίκως αὐτὴν ἐκπέμψαντος, *Revertetur maledictio in ipsius caput qui eam injustè emisit.* Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: *Sæpe sinit divina providentia, per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit.*

hodie

hodie rerum facies & ſtatus Eccleſiæ. Quouſque revocari debeat quæ jam exolevit, quo modo & formâ exercenda ſit hæc diſciplina, magni conſilii res eſt. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in ſontes & pœnitentes: Nec Chriſtianos à peccato magìs, quàm à pœnitentiâ, commiſſo peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus eſt prudentiâ, tam in ſanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablatâ culpâ verè & ſolidè, unà tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis eluitur.

Denique quod ſpectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel latæ ſententiæ non obtemperant, cùm ad juriſdictionem ejus, cui negant obſequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæſtiones & diſceptationes fori, quæ non ſunt hujus loci. Decet utique virum Chriſtianum in omnibus pacificè & modeſtè ſe gerere, ſive in causâ defendendâ, ſive in pœnis ſubeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia ſibi per leges indulta conſervare. Nec minùs iniqui ſunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

Hæc

Hæc breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsident. Nobis enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis, nec perpetuò permansurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facile esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterísque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii; omni denique mundi ætati, quæ sensim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta postulant, ut in singulis finem ultimum assequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apostolicum, *πάντα εὐσχημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω.* Quæ regulæ cùm generales sint, vides multa permissa aut relicta

judicio ſapientum & præpoſitorum Eccleſiæ: ut eorum conſiliis, ita, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & adminiſtratio, ut *Graviora Legis* Chriſtianæ ſarta tecta ſemper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri poteſt: ſervatis ubique rationibus Honeſti & Decori. In his exterioribus diſſentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Eccleſiæ pro variis locis & temporibus; modò id ſemper in animo habeant, non ut acquiſitas ſibi opes & dominationes tueantur, ſed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum ſalutem omnia digerant & diſponant.

Neque miremur hæc omnia non fuiſſe conſtituta ab ipſo Chriſto antequam terras deſeruit. Neque enim opportunum id fuiſſet, nondum promulgato aut invaleſcente Evangelio. Hoc Apoſtolis incubuit primò, dein ſubſequentibus Eccleſiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apoſtolicis. Apud Judæos quorum ſuprà meminimus, non conſtituta fuit à Moſe diſciplina Eccleſiaſtica, ſed à Synedrio poſtea, multis à Moſe ſæculis. Rectéque obſervatur à viris doctiſſimis, *Syſtema Eccleſiaſticum* in Religione Chriſtianâ plerumque imitari probata inſtituta Judæorum, Synedrii ac

Syna-

Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diœcesων factæ sunt plerumque secundùm Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus suprà, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequebantur, Regimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuere: eadémque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eâdem vi & effectu quoad censuras, sed magìs minúsve prout vigerent διακρίσεις πνευμάτων. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œconomiâ nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantùm Ecclesiastici, adeóque humani:

---

* Conc. Trull. can. 38. τοῖς πολιτικοῖς καὶ &c.

quæque proinde pro locorum, temporum rerúmque circumſtantiis identidem mutari ſolent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob ſolam pompam lucrúmque ſacerdotii augenda, ſed ut obviàm eatur vitiis ſæculi malíſque moribus, aut etiam (quod ſæpius accidit) ſuccreſcenti ſuperſtitioni. Ut gliſcentem malitiam reprimant & religionis Chriſtianæ ſint quædam munimenta. Eo nempe conſilio, propoſito, & deſtinatione ordinanda ſunt Eccleſiaſtica, ut abſciſſis ſuperfluis & incommodis, ſuffectíſque, ſi deſiderantur, aptioribus, (ſive ſit in ritibus, ſive in diſciplinâ) ſtatus religionis externus ad ſanctitatem internam promovendam ſemper adaptetur.

His obſervatis, haud æquum eſſet hodie externa omnia ad formam Eccleſiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum ſtatu aliter atque aliter temperandum eſt Eccleſiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus & inſtitutis quæ jam tranſiere, quaſi immerita. In adminiſtrandis ſacramentis non paucæ ceremoniæ & conſuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptiſmo immerſio, vel trina immerſio: unctio, exufflatio & exorciſmus, mellis & lactis guſtus, & hujuſmodi alia. In formulis & verbis baptizantis,

zantis, & in tempore, ſeriùs aut citiùs, baptiſmi recipiendi non minùs variatum eſt. Pariter in Euchariſtiâ omiſſa ſunt plura quæ pridem erant in uſu. Dabatur olim parvulis & infantibus Hoſtia Euchariſtica: Deferebatur domi manducanda, vel amicis præbenda periclitantibus, moribundis, & nonnunquam, ut vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii, alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto, nec indignamur: Præterea Agapas colebant veteres, convivia Chriſtiana Euchariſtiæ annexa: ídque temporibus Apoſtolicis & ſubſequentibus. Dein Oſculo ſancto vel oſculo charitatis ſalutabant alii alios, finitis precibus vel peractâ Euchariſtiâ: quam quidem quotidiè celebrabant. A ſanguine & ſuffocatis abſtinentia diù obtinuit in Eccleſiâ: ídque, ut credebant, vi inſtituti Apoſtolici. Circa jejunia, eorum tempora, leges modóſque alii erant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè inſtabiles. Abolitus eſt ordo Diaconiſſarum. Circa pœnitentiam publicam aut diſciplinam pœnitentialem plurima laxantur, commutantur, aut prorſus abiere in deſuetudinem. Denique in cultu ſolenni ordo, formulæ & modi variant inter ſe, & diverſimodè conſtituuntur: Liturgiæ, officia, & geſtus precantium: Die-

bus

bus Dominicis ſtantes orabant olim, nos genu flectimus: Atque * alia hujuſmodi conſilii res ſunt ad uſum & ædificationem ordinandæ.

Hæc ſummatim commentati ſumus de ſtatu Eccleſiæ Chriſtianæ: quæ clariora fient, ſi de ipſius conſtitutione & authoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca inſuper adjiciamus. Definiri ſolet Eccleſia Cœtus fidelium, vel fidem Chriſtianam profitentium: ídque rectè, ſed ſpecialiùs definiri poteſt ſocietas voluntaria doctrinâ ritibúſque ſacris ab aliis diſtincta, ex inſtituto Chriſti, & ſub Chriſto capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem, & conſtitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: ſed eouſque voluntaria eſt, quatenus in hanc ſocietatem nemo cogi poſſit, nec in eâdem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Chriſtus, & religionis ab ipſo conſtitutæ proprium eſt, ut ſolâ veritatis vi ſibi

---

* *Creſcat igitur oportet, & multùm vehementérque proficiat, tam ſingulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Eccleſiæ, ætatum & ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, & ſapientia; ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eâdémque ſententiâ.* Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. *Ipſa plenaria Concilia ſæpe priora à poſterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quo latebat,* Auguſt. l. 2. de bapt. cap. 3.

viam

viam faciat: nullâ vi externâ, nullâ pœnâ istiusmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordinis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hâc in parte, juris civilis & sacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes; nos ut amici, monitores, consiliarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiæ stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus, prætèr suasoriâ & rationali, & in nullius provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris: non in Conscientiam, est enim

solius

ſolius Dei. Neque tamen deſunt Eccleſiæ ſua jura: Eáque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Chriſto & Apoſtolis conſtituta & confirmata. Qualia ſunt jus prædicandi verbum Dei, & adminiſtrandi ſacramenta: & ad hæc rite peragunda perſonas idoneas eligendi & deſignandi: Denique interdicendi ſuis ſacris nefarios & ſceleratos. Secundò, jura ſocia: de quibus ſcilicet inter ipſos convenit in commune bonum Eccleſiæ; quæque, Magiſtratu non renuente, exercere poſſunt: modò ſint innocua, nec libertati Chriſtianæ diſſentanea. Denique, jura politica: quæ à Magiſtratu & legibus, Eccleſiæ ſunt conceſſa: Qualia ſunt multa circa reditus & libertates Eccleſiaſticorum, circa diſciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi conſtitutiones: cum aliis ſimilibus, quæ alia atque alia ſunt pro diverſis locis & temporibus. Atque intrà hos terminos conſiſtere mihi videntur jura Eccleſiæ.

INTER jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Eccleſiaſticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, ſed prudentiâ humanâ inſtituuntur Comitia Eccleſiaſtica. Ita tamen ut in extremâ neceſſitate conſulendum ſit religioni Chriſtianæ, ne labatur. De rebus

externis

externis ordinandis & œconomiâ Eccleſiæ in his conventibus uſitatiùs deliberatur. At ſi-quis de controverſiâ finiendâ Concilium ap-pellet, ipſius ſententiæ (non prohibente principe) acquieſcere debet, ut eâ de re lites publicas ultrà non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte ſteterit ſen-tentia Concilii: ſed ad pacem conſervandam ordinémque Res ita judicata pro ratâ habea-tur appellanti, vel prematur poſtea ſilentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ ſemper ratione, æſtimemus, res paulo altiùs eſt repetenda.

FUNDAMENTI loco ponatur, perire non poſſe funditus Eccleſiam Chriſtianam, nun-quam extinctum iri in terris. Nunquam re-viviſcet & dominabitur Paganiſmus aut Ju-daiſmus: Nunquam prævalebit Lex Mahome-tis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Chri-ſtianæ profeſſione. Hoc certum ratúmque ex verbis Chriſti. Sed qui promiſit ſe conſerva-turum Eccleſiam ſuam inextinctam, non iti-dem promiſit eandem ſe conſervaturum incor-ruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimo nos monent eadem Ora-cula Sacra futurorum ſcandalorum, Apoſtaſiæ futuræ, Antichriſti futuri: Eóque regnante

Mat. xvi. 18. & xxviii. ult.

 corruptum

corruptum iri Ecclesiam, tam in fide quàm moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuissem ab hâc maculâ quamlibet Ecclesiam. Proh dolor! id quod maximè sacrum est in omni religione, & potissimùm in nostrâ, desideratur maximè inter Christianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpatos. Atque ii ipsi qui se jactitant immunes ab omni errore in fide, improbitate & vitiis sunt maximè infames.

MALA Moralia, secundùm institutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo sunt odiosa: Spiritúmque Dei offendunt, contristant, abigunt aut extinguunt. *(Ephes.* iv. 30.) aditúmque ad veritatem intelligendam mentémque Christi præcludunt, *Joh.* iv. 14. & vii. 17. Quo minùs credibile est Spiritum veritatis habitare inter malos.

AD Doctrinam quod spectat, neque hanc eliquatam penitùs, & ab omni fæce & admistione puram esse arbitror in quâvis Ecclesiâ particulari: sed in his quàm illis multo minùs aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatur quæstio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali: Quúmque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus

constant

conſtant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iiſdem affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt ſapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, ſive majorum ſive minorum, nihil aliud mihi videntur quàm conſulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propoſitis. Quibus ſuus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in ſacris dogmatis recipiendis, ultima Judex eſt Conſcientia cujuſque, Deo ſinceritatis teſte. Doctores aut cœtus Doctorum errare poſſunt, atque fœnum aut ſtipulam ſuper-ædificare, (1 *Cor.* iii. 12.) res inanes & combuſtibiles. Id * firmum fixúmque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apoſtolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: ſive ſit definitio Concilii, ſive Traditio quæcunque inſcripta: Nec ita obligari conſcientiam quorumvis hominum placitis, ut non ſuperſit in privatis *Judicium diſcretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut conſtituunt veritatem quicunque conventus Eccleſiaſti-

* *Δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων μυστηρίων μηδὲ τὸ τυχὸν* &c. Quod inquit addendum ſit ſacris literis in re fidei. Cyril. Catec. 4. m. p. 30. huc transfer ſi bene congruunt.

ci, nec procudere poſſunt novos Fidei Articulos, ſed tentant pro viribus veritatem invenire, fidémque primitus datam rectè exponere. Quum verò non ſint αὐτόπιςοι, æquo examini ſubjiciendæ ſunt eorum ſententiæ, conſtitutiones & decreta. Et ſi fortè reperiantur Sacris Literis adverſa, aut manifeſtæ rationi, his refragantibus nullius obligant conſcientiam.

PRÆTEREA, Horum conventuum ſi reſpiciamus indolem & affectus, ſequuntur plerumque inclinationes temporum & perſonarum. Agitantur quæſtiones huc illuc privatis partium ſtudiis, & definiuntur maximopere ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hactenus Imperatoria aut Pontificia, & in utriſque quantum valuit factio, diſcas mallem ex rerum ipſarum hiſtoriâ, aut aliorum animadverſionibus, quàm ex noſtris. Bene dictum eſt olim ab Apoſtolis, utputà errori non obnoxiis, *Ita viſum eſt Spiritui Sancto & nobis*: Sed cùm pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, ſimulatâ authoritate luditur in re ſeriâ, & nomen Dei prophanatur cùm placitis humanis inſcribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium ſtudiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Eccleſiaſticum legitimè convocatum & ſub æquis conditionibus:

bus: A viris probis, ſapientibus & verè Chriſtianis compoſitum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo ſincerè & audacter proferunt & profitentur: Hujuſmodi cœtûs auguſti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujuſmodi cœtum à temporibus Apoſtolicis Sol nondum vidit in his terris; an viſurus ſit unquam, neſcio. Interea donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, ſit tibi Concilium Prophetarum, Evangeliſtarum, & Apoſtolorum chorus: Eorum decreta & conſtitutiones evolve, hos ſequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò ſint aperti vigiléſque oculi: nec offundantur animo, ut ſæpius ſolet, à cupiditatibus mundanis caligo & nebulæ. His regulis præpoſitis, unicum eſt ad ſalutem neceſſarium, *Sinceritas:* & qui ſub hâc includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora ſunt ad ſalutem requiſita.

Epheſ. ii. 20, 21, 22.

---

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Chriſti diſcipulus erit Hæreticus.* Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

Qui

Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis eſt in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immiſit, plus dedit cæteris, judicante Chriſto. Pro voluntate & viribus æſtimatur opus cujuſque, non pro mole & magnitudine tantúm. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit, & quicquid noverit ipſius eſſe verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & ſpeciatim ac explicitè hoc aut illud dogma, quàm primùm quærenti innotuerit id eſſe Verbum Dei. Deus non tam reſpicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm diſpoſitionem animi quâ creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, nihil valet fides abſque fundamento & fructu, & nullum eſt certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus ſinè obedientiâ illi debitâ. Atque his adhæreamus.

Tandem ut claudamus omnia, non diffitendum eſt in his Eccleſiaſticis, quæ prudentiæ Chriſtianæ magnâ ex parte commiſſa ſunt, nonnunquam occurrere locos nodoſos & caſus ferè inextricabiles, ubi omnem prorſus erro-

rem

effugere non tam penès nos eſt, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non rarò in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca ſunt mala inſanabilia, & dubia inſolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minùs dubium Prudentis eſt eligere. Adhibitis ſemper in conſilium & judicii regulam Literis Sacris, Conſcientiâ purâ, & Chriſtianæ religionis indole & fine ultimo. Hæc hactenus.



FINIS.

15





